

VOLEM ELS PAPERS

**La lluita de la Comissió de la
Dignitat per la repatriació dels
"Papers de Salamanca"**

La Comissió de la Dignitat

Índex del llibre

Pròleg de Josep Bargalló, Conseller en Cap

Pròleg d'Artur Mas, anterior Conseller en Cap

Introducció

Capítol 1 : La història (1938-1978)

Com va ser l'espoli
Què hi ha a Salamanca

Capítol 2 : La reclamació (1978-2002)

La reclamació catalana
La Comissió Estat-Generalitat (2002)

Capítol 3 : La Comissió de la Dignitat

La creació de la Comissió de la Dignitat
L'Oficina de la Comissió al País Valencià
La campanya de suport internacional
El suport espanyol
Una visió salmantina sobre l'arxiu i la repressió
Jornada Tècnica de l'AAC
La jornada del 15 d'octubre 2002
Més activitats de la Comissió de la Dignitat

Epíleg: Perspectives de futur

Cronologia d'activitats 2002-2004

Apèndix 1: Llista de signataris internacionals de la Declaració de la Comissió de la Dignitat

Apèndix 2: Institucions del Principat de Catalunya que han fet costat a la Comissió de la Dignitat a través de mocions, subvencions, col.laboracions o comunicacions

Apèndix 3: Entitats i organismes que donen suport a la Comissió de la Dignitat Llistat

Pròleg de Josep Bargalló, Conseller en Cap

A pesar que ara tenim altres mitjans per a conservar la nostra memòria històrica, fins fa pocs anys es tenia el costum de dir que “les paraules se les enduu el vent” i que només els papers eren els guardians fidels del nostre passat. Els documents han estat, al llarg dels segles, la materialització de la manera de viure, de pensar i de sentir dels pobles, el seu testimoni històric. Ells han llegat a la posteritat els fets que van viure els nostres avantpassats. Aquest és el motiu pel qual els papers s'han convertit en un element tan essencial per a poder comprendre, expandir i valorar la memòria històrica. Sense papers, sense documents, seríem orfes del nostre passat. Un passat que, gràcies a ells, ens identifica com a poble diferenciat.

No deu estranyar ningú, doncs, que el poble català vulgui recuperar el material que constata la seva identitat històrica. Cap poble no pot sostreure a altre els elements essencials del seu futur, cap poble pot apropiarse del bagatge cultural que sustenta la seva memòria. Per aquest motiu, el poble de Catalunya reclama la devolució d'allò que li va ser arrabassat com a símbol de submissió, com a botí de guerra de la seva derrota. Si realment es vol construir un Estat de pobles germans, on la pluralitat de les diferents comunitats històriques sigui realment reconeguda, cal respectar la memòria històrica d'aquestes comunitats que el componen. Fer-se el sord a les seves reivindicacions és fer malbé l'oportunitat de diàleg i convivència. Els papers retinguts a Salamanca són molt més que una simple documentació històrica, són el manteniment de l'estatus de claudicació de com va ser sotmès el poble català.

Conscient d'aquesta realitat, el Parlament de Catalunya, amb data 18 de maig de 1989, va aprovar la resolució 73/III, sobre la recuperació del material documental requisat a Salamanca. En atenció a aquesta petició, amb data 15

de març de 1995, el Consell de ministres del Govern espanyol va decretar la devolució "sense més dilacions" dels fons documentals de la Guerra Civil al seu legítim propietari, la Generalitat de Catalunya, la qual cosa no es va portar a terme a causa de l'oposició que va trobar en determinats estaments administratius, juntament amb el de certs canals mediàtics. Una nova resolució 155/VI de la Cambra catalana, de data 1 de juny de 2000, encara no ha merescut cap resposta positiva.

Aquesta claudicació davant els opositors i la falta de resposta a la crida de les nostres institucions han estat considerades per la "Comissió de la Dignitat" un menyspreu cap al nostre país. D'aquí prové el seu treball de sensibilització i reclamació d'adhesions, rebudes de tot el món i d'àmbits culturals molt selectes. Aquest llibre és la mostra de la seva labor en la defensa de la nostra dignitat. Devem agrair el seu esforç, amb l'esperança que aquesta qüestió mereixi finalment l'únic resultat possible: la devolució d'aquests fons al seu legítim propietari, la Generalitat de Catalunya.

Josep Bargalló i Valls

Conseller en Cap de la Generalitat de Catalunya

Pròleg d'Artur Mas, ex Conseller en Cap

El llibre que teniu a les mans és un llibre que té interès directe per a nosaltres, els catalans, però que també el té per a tots aquells que creiem profundament que la convivència dels pobles i de les nacions es fonamenta en els principis de la justícia. Aquest llibre parla d'uns serrells que encara pengen del període més trist de la història del segle XX de l'Estat espanyol. Ens informarà de l'espoliació dels arxius familiars, d'entitats i institucionals catalans que van fer les forces d'ocupació comandades pel general sublevat i esdevingut dictador, Francisco Franco. Ens explicaran com tots els documents d'aquesta espoliació va ser conduïts a Salamanca i van ser emprats per executar una política de repressió contra aquelles persones que s'havien significat i compromès en el desenvolupament de la vida democràtica a l'Espanya republicana i, de manera molt especial, les que ho havien fet en la defensa de la nostra identitat lingüística, cultural i política. Ens faran conèixer el llarg i infructuós procés de reivindicació d'aquests arxius que hem fet fins ara. Ens ajudaran a saber que en la denúncia del manteniment d'aquesta situació injusta no estem sols perquè ens hi acompanyen prestigioses personalitats de la resta de l'Estat, d'Europa i, àdhuc, d'altres llocs del món. Ens animaran a seguir reivindicant al govern de l'Estat espanyol que reperi la injustícia comesa per unes forces d'ocupació i un govern il·legítim. I, sobretot, ens engrescaran amb la demostració del seu treball basat en la defensa de la justícia i la dignitat des del compromís del conjunt de la societat.

La Comissió de la Dignitat, protagonista d'aquest treball, ha sabut congregat voluntats i iniciatives, fins ara esparses, al seu voltant i ha assolit un èxit considerable en fer arribar la qüestió dels papers de Salamanca al conjunt de la població. Tot això ho ha fet mitjançant un tarannà especialment cívic en els seus plantejaments de treball. Vull destacar-ne dos trets que em semblen particularment importants. L'un és el del caire pedagògic dels seus plantejaments: es tracta d'explicar i de convèncer, convèncer a tots; a nosaltres de la virtualitat del treball constant, tenaç i ben programat; als altres, de la necessitat de retornar el que es va sostreure i dels avantatges que tindrà fer-

ho. Es tracta de capgirar els efectes dels que varen vèncer però no convèncer, per tal de convèncer sense cap necessitat de vèncer, perquè no és això el que es persegueix, sinó senzillament que les coses estiguin al seu lloc. L'altre tret que vull destacar és la capacitat que han demostrat tenir per implicar en aquest tema tanta gent i tan important arreu del món, en un exercici de solidaritat i de defensa del que és just, passi on passi. També en això es constata que el nostre món és el món.

Artur Mas

Ex Conseller en Cap de la Generalitat de Catalunya

Introducció

El fenomen congriat a l'entorn de la lluita de la Comissió de la Dignitat pel retorn als seus legítims propietaris dels popularment anomenats "Papers de Salamanca", és a dir, dels béns robats a punta de baioneta fa seixanta-cinc anys al poble català -amb expressa i manifesta intenció genocida- per l'exèrcit d'ocupació franquista, és remarcable per diverses raons.

La principal és la d'haver assolit a casa nostra una molt ampla unitat d'acció entre persones, grups, sindicats i partits de diferents pensaments i ideologies i de divers origen territorial, al llarg i ample del nostre país, amb el suport de les institucions de govern del nostre país.

En segon lloc, la Dignity Commission ha aconseguit de fer palesa la pregonja distància que existeix encara avui entre la sensibilitat democràtica de catalans i espanyols, alhora que ha contribuït a establir fecunds lligams amb sectors castellans i lleonesos que han sabut veure en el poble català un aliat en la vital tasca de recuperar la memòria històrica i de foragitar la demagògia que impedeix l'enteniment i la solidaritat entre pobles.

En tercer lloc -i també segons diversos observadors- la Dignity Commission, en reclamar i obtenir el suport internacional a la primera *Declaració de la Dignity Commission*, l'estiu del 2002, ha ajudat a col·locar de nou Catalunya en el *mapamundi* polític, efecte sens dubte atribuïble a l'escàndol que en no pocs ambients internacionals ha concitat el coneixement del cas dels "papers de Salamanca" en tota la seva cruesa.

També caldria explicar en aquesta introducció el fet que aquest llibre tingui dos pròlegs -de l'actual Conseller en Cap del govern de la Generalitat i de l'anterior- i que surti amb retard, qüestions aquestes dues relacionades amb l'intens moment electoral que hem viscut des de la tardor del 2003 fins ara i que han aconsellat posposar-ne l'edició. En honor a la veritat hem de significar que el pròleg del primer Conseller en Cap del Govern català es justifica perquè fou

amb l'anterior govern que s'iniciaren els contactes que havien de fer possible l'aparició d'aquest llibre, iniciativa que finalment ha estat possible amb la comprensió i el decidit suport de l'actual govern.

L'última raó, encara que amb força significat per a qui vulgui entendre-ho, és que hem esperonat i servit d'exemple d'organització i funcionament a diverses iniciatives, algunes relacionades amb l'objectiu que pretenem, que han aparegut a l'escena reivindicativa al redós de la nostra acció. Ens congratulem que allò definit pels analistes -amb un cert to condescendent- com a "societat civil" resorgeixi, com au fènix, de les pròpies cendres a que fou reduïda pels partits polítics quan ja s'havien instal·lat als llocs de poder i no la necessitaven.

Canviant de registre, aprofitem aquesta introducció per agrair, especialment, a totes les persones que des de fora dels Països Catalans s'han interessat per la nostra causa i han volgut donar el seu suport per blasmar allò que es pot definir com un dels darrers crims feixistes que Europa encara no ha rectificat: cadascun dels qui solidàriament van afegir el seu nom a la Declaració de la Dignity Commission l'any 2002 -i després- rebrà un exemplar del llibre. Agraïm també el suport que hem trobat en els nostres compatriotes per qualsevol necessitat que els hem demanat i els milers d'adhesions de persones, entitats i ajuntaments, moltes en forma de petites aportacions ingressades al compte de la Dignity Commission. A tots i totes gràcies.

Voldríem fer extensiu el nostre agraïment als fotògrafs Rafel Tixé -fotògraf oficial de la Comissió de la Dignitat-, Ignasi Aragay (Avui), Pere Virgili (Avui), Esteve Fermí (Palau de la Generalitat), Agustí Ensesa (La Vanguardia), M. Lorenzo (País Valencià), Mané Espinosa (La Vanguardia), Marc Garrofé (La Mañana), Toni Alcàntara (La Mañana), Ivan Giménez (El Triangle) i Cristina Calderé (Avui) -i en general als diaris "Avui" i "La Mañana" i els departaments de fotografia del Palau de la Generalitat i la Universitat Catalana d'Estiu- per la cessió d'imatges que ens han fet de forma desinteressada. També voldríem agrair els dibuixants i caricaturistes Lluís Puyal i Fer (AVUI) per deixar-nos reproduir les seves caricatures que són una petita però vàlida mostra dels centenars de caricatures que s'han fet sobre el tema a la nostra premsa en els

darrers anys. Igualment volem donar les gràcies a Henry Ettinghausen, Stephen Telfer i Joe Linehan per la seva valuosa ajuda en l'àrea de la traducció i correcció d'alguns textos en anglès. Finalment volem mostrar el nostre agraïment a l'Editorial Pagès de Lleida i a la Generalitat de Catalunya pel seu suport.

Paral·lelament, considerem impagables la dedicació i l'esforç de la vintena llarga de persones que han ajudat a redactar aquest llibre, persones molt vinculades al dia a dia de la Comissió de la Dignitat i al seu Secretariat, que hi han prestat el seu saber i el seu temps de forma desinteressada, acomplint cadascuna amb escreix allò que se l'hi havia encomanat. Tots han preferit de mantenir-hi un volgut i discret anonimats. Aquest capteniment és un petit homenatge als protagonistes de la nostra història, als veritables herois la majoria dels noms dels quals tampoc no surten al llibre, als centenars de milers que van patir la mort, l'empresonament, l'exili, l'espoli i tota mena de repressions per haver defensat Catalunya, la llibertat i la democràcia.

A ells dediquem la nostra feina i aquest llibre, perquè visquin per sempre en la memòria del nostre poble.

Barcelona - València, setembre del 2004

CAPÍTOL 1

Com va ser l'espoli dels "Papers de Salamanca".

El 26 d'abril de 1938, el Ministro de Gobernación del General Franco, Serrano Suñer signava la creació de la "Delegación del Estado para la Recuperación de Documentos" (DERD). Aquest organisme tenia encomanat en exclusiva la requisita de tota la documentació d'organismes republicans, partits, sindicats i tota mena d'entitats "*desafectas al Movimiento Nacional y sean susceptibles de suministrar al Estado información referente a la actuación de sus enemigos*". Aquests documents s'havien de requisar de les seus d'aquestes institucions i entitats tant bon punt com les tropes franquistes ocupaven els territoris fidels a la República. La seu es va establir a Salamanca, ja que en aquell moment era la capital dels sublevats.

Aquest decret no feia res més que formalitzar institucionalment un organisme creat l'any abans, el qual ja havia començat la seva feina durant la campanya de Franco contra el País Basc i el nord de la península. Va ser en aquella campanya on es va posar en funcionament l'operatiu de diversos equips de persones que duien a terme els escorcolls des del primer moment de l'ocupació. El material era tramès a Salamanca on tenia instal·lada la seu aquest organisme. Allà la documentació era processada i se'n treia la informació que havia de subministrar als franquistes dades sobre les activitats polítiques o socials de milers de ciutadans i ciutadanes per a dur a terme la implacable repressió. Aquelles dades eren facilitades als òrgans policíacs, polítics i auditoria de guerra de l'exèrcit d'ocupació, la policia política i els tribunals militars.

Aquest organisme tenia una estructura organitzativa formada pels equips d'escorcoll, que establien seus d'operacions on concentraven el que requisaven, la primera de les quals va ser a Bilbao, i des d'on treballava un equip de classificació que mirava de treure les primeres dades per passar-les

als òrgans repressors. El principal objectiu va ser l'obtenció de documents de les institucions d'autogovern basques, i per això van destacar com a gran botí en un informe de la campanya les 113 caixes de documentació del govern basc que van trobar al port de Santander, preparades per a ser embarcades amb destí a França. També des de l'oficina de Bilbao, la Secció d'Informació aplegava adreces de locals d'entitats de les poblacions que encara no eren ocupades, per tal de poder facilitar l'efectivitat de la tasca dels equips d'escorcoll. A la seu de Salamanca treballaven els equips centrals de classificació i arxiu que s'encarregaven de la tasca principal de processament de dades i de construcció d'un fitxer que, amb les dades d'aquella campanya, als darrers mesos del 1938, ja havia assolit les cinc-centes mil fitxes.

Cal destacar que, si bé requisaven els documents de les institucions basques i republicanes, també retornaven als seus propietaris els documents que pertanyien a persones o empreses considerades favorables als revoltats.

Entre les institucions a què s'adreçava la requisita, la DERD en destaca:

1. Afers militars.
2. Política interior (Policia i ordre, Evacuats, Assistència social).
3. Intervenció estrangera (Refugiats, Ajuda material, personal i moral, Propaganda, Correspondència tramesa a l'estranger i la que se'n rebia).
4. Cultura i Propaganda (Instrucció pública en general, Esports, Conferències i actes, Propaganda i agitació).
5. Justícia (Tribunals populars, llibres de comptabilitat i d'actes).
6. Separatisme (Partits polítics del País Basc, Catalunya, Galícia, País Valencià i Centres de les institucions de les nacionalitats, universitats...).
7. Economia (Incautacions, Hisenda, Proveïments).
8. Organitzacions sindicals (UGT, CNT, AIT, SOV).
9. Activitats disfressades (DERDI, Amics de l'URSS, Comitè de suport, Lligues antifeixistes. Organitzacions femenines, Naturistes, Esperantistes, Ateneus culturals, Esports, Sectes, Teosofisme, Maçoneria).

Després de la campanya del nord, Catalunya havia de ser el gran objectiu dels franquistes per què era un territori amb govern i parlament autònoms i pel fet que Barcelona era la seu provisional del govern de la República i del del País Basc. Així, es començà a perfeccionar l'operatiu dels equips d'escorcoll que actuaven al front d'Aragó i que en la primera ofensiva de Catalunya actuaren a les comarques lleidatanes, la Terra Alta, el Montsià i fins a la frontera del Segre i l'Ebre on s'estabilitzà el front. Tota la documentació intervinguda quedà en dos dipòsits de Lleida i Vinaròs.

Des de Salamanca, el servei d'Informació preparava el llistat d'escorcolls a fer a Barcelona. El 24 de desembre del 1938 es tenien més de mil nou-centes adreces de locals, organitzades en els deu districtes policíacs en què les forces d'ocupació dividiren la ciutat i repartits en més de sis-cents carrers. També tenien establert que, en el moment d'ocupar la ciutat, el personal de la DERD s'establiria a l'edifici situat al carrer de la Via Laietana 54, per cessió dels seus propietaris, la companyia d'assegurances "La Equitativa".

Quan després de la batalla de l'Ebre s'encetà, a les darreries de desembre del 1938, l'ofensiva final contra Catalunya, els equips d'escorcoll del front començaren a operar a les zones ocupades a partir del 8 de gener de 1939 per la plana de Lleida i cap a les comarques tarragonines, passant per la comarca de la Conca de Barberà i el Camp de Tarragona. El resultat d'aquesta requisava va ser un dipòsit de documents de 135 sacs a Linyola, de 33 sacs a Igualada i d'altres a Vilafranca del Penedès i Sant Sadurní d'Anoia.

L'endemà d'ocupar, el 26 de gener Barcelona, varen entrar les forces policials militars que s'havien de fer càrrec de la ciutat, que va estar en estat de guerra fins al mes de maig. Amb aquestes tropes van entrar-hi els equips d'escorcoll del front i la resta de personal de l'organisme, que va deixar només un petit grup a Salamanca per a vigilar les dependències. Així, un total de 50 persones, des del delegat Ulibarri als diversos caps dels equips d'escorcoll, de personal, de l'oficina de Barcelona, de classificació i de l'arxiu i la resta de personal auxiliar i els caps dels equips es traslladaren a Barcelona. A aquests se'ls afegiren, com a personal de suport, cinquanta militars del Segundo Tercio de

Navarra Requeté que feia pujar a unes cent persones les dedicades a la requisita a Barcelona i la resta de Catalunya. A tot això hi hem d'afegir una desena de vehicles requisats que s'encarregaven del transport dels equips d'escorcoll i dels documents intervinguts.

Dos dies després de l'ocupació, el 28 de gener, els sis equips d'escorcolls van començar a actuar amb intensitat intervenint cada dia camionades de sacs de documents que eren dipositades en els catorze locals que van requisar. La seu de l'organisme la van establir en una torre del carrer de Muntaner 265 i el garatge dels vehicles de transport al carrer de Llúria 153. Entre els locals de magatzem hem de destacar l'edifici del suprimit Parlament de Catalunya, que també era la seu d'una de les comissaries militars d'ocupació. El comandament de les forces d'ocupació del general Eliseo Álvarez Arenas tenia la seu al Palau Robert, antiga seu del Departament de Cultura del Govern català, situat a la cruïlla de la Diagonal amb el Passeig de Gràcia. L'auditoria de Guerra de l'exèrcit d'ocupació tenia la seva seu al Palau de Justícia, antiga seu del Tribunal de Cassació de Catalunya.

Des de l'oficina de Barcelona se seguien dirigint les tasques de requisita a la resta de l'estat i l'elaboració de fitxes d'antecedents polítics que eren lliurades a la policia i els tribunals militars que estaven en plena tasca de repressió. En ser tan gran el volum de documents requisats, que cada dia representaven camionades de sacs que eren portats als magatzems, era impossible anar processant-la puntualment malgrat el gran nombre de persones dedicades exclusivament a aquella feina. Per això van optar per triar, de cada escorcoll, els documents significatius o els llistats o fitxes que trobaven que més fàcilment els donaven dades, que eren elaborades per l'oficina i trameses diàriament als diversos organismes repressius.

Com a Bilbao, la DERD es va dedicar a retornar als seus propietaris documents i biblioteques que durant el període de guerra havien estat requisats a persones, normalment de dretes, que havien fugit al costat franquista. Per això, publicaren als diaris de Barcelona llistes de noms per tal que poguessin anar-

los a recollir després d'acreditar-se com a persones "afectas" amb avals dels caps locals del movimiento.

En aquest període es van arribar a fer uns dos mil escorcolls per tota la ciutat, fins al 7 de juny en què es féu el darrer. El mes de febrer se'n van fer cap a tres-cents, tot i que en aquell mes es van fer els de més volum. El nombre arribà al punt més alt el març. Des d'aquell moment el personal destinat a Barcelona quedà reduït, en ser-ne desplaçat una part cap a la nova ofensiva que portà a la caiguda de la resta de fronts que mantenia la República. En concret, Madrid i València.

Els primers dies les accions es van centrar en diaris, revistes, llibreries i impremtes més importants i a precintat les seus dels edificis dels organismes del govern de Catalunya, del de la República i del d'Euskadi. Els escorcolls i la retirada de documents es van fer els dies següents. Després de l'escorcoll dels edificis oficials i de les seus dels principals sindicats i partits començava el dels domicilis de responsables i dirigents que els semblava que podien tenir documentació important. Així, després d'escorcollar el Palau de la Generalitat, seu del Govern de Catalunya, es varen començar a fer escorcolls en els domicilis dels consellers i del president, així com dels diputats i de la presidència del Parlament català.

Els organismes que s'encarregaren de la persecució política, tant la policia com ara les milícies de la Falange, també intervingueren documentació en les seves actuacions en la persecució de persones. Aquesta era lliurada després a la DERD, que centralitzava la requisita.

La destrucció de llibres i publicacions

Una de les tasques dels ocupants era la retirada de tota publicació o llibre que fos considerada contrària al Movimiento Nacional franquista. Aquesta tasca no només era encomanada a la DERD sinó, sobretot, al departament de *Prensa y Propaganda* de la Falange que tenia encomanat esporgar o, com en deien els franquistes, "*la depuració*" de totes les biblioteques públiques, d'institucions

culturals, dels fons editorials i de les llibreries. La DERD retirava deu exemplars de cada llibre i publicació i la resta era destruïda com a pasta de paper. Com hem pogut comprovar, el producte de la venda a les papereres era destinat a finançar les tasques d'aquest organisme. A Barcelona, com s'ha pogut documentar, només la DERD va destruir, com a mínim, més de setanta-dues tones de publicacions. El conjunt del que es va destruir en els primers mesos de l'ocupació de Catalunya va ser molt més gran, ja que hi hem de sumar una quantitat molt superior destruïda per *Prensa y Propaganda*, que era l'organisme encarregat expressament de la destrucció de llibres, de fons editorials, de llibreries i de "depurar" les biblioteques.

Els primers dies van ser escorcollats els diaris *la Batalla*, *el Treball*, *Solidaridad Obrera*, *La publicitat*, *La veu de Catalunya*, *El Diluvio*, *el Día Gráfico*, *la Noche*, *La Humanitat* o revistes com ara *Tiempos Nuevos*, *Moments*, *La Revista Blanca*, *Mujeres Libres*. Les llibreries Catalònia, Bosch, Bastinos, Castells, i la majoria d'editorials i impremtes. Respecte als partits destaquen per la seva importància els escorcolls a Esquerra Republicana de Catalunya (ERC), Partit Socialista Unificat de Catalunya (PSUC), Acció Catalana Republicana, Estat Català i Unió Democràtica de Catalunya (UDC). Els grups anarquistes de la Confederació Nacional de Treball (CNT) i la Federació Anarquista Ibèrica (FAI). Entre els altres sindicats s'ha de destacar la Unió General de Treballadors (UGT) i el Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria (CADCI). En algunes de les seus centrals dels sindicats, com ara les de la CNT, la FAI o el CADCI, l'escorcoll va durar una setmana a cada lloc i en van ser retirats diversos camions plens de sacs amb documents.

Entre les institucions culturals escorcollades hem de destacar l'Ateneu Barcelonès, L'Ateneu Enciclopèdic Sempre Avant, l'Ateneu Enciclopèdic Popular, l'Ateneu Politècnicum, el Teatre del Liceu, l'Institut de Cultura i Biblioteca Popular de la Dona, corals com ara l'Orfeó l'Eco de Catalunya, entitats esportives o bé l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, a la qual es va tancar la biblioteca infantil Apel·les Mestres i es destruï tota l'edició del llibre de Ferran Soldevila "La Història de Catalunya en llengua catalana" preparat per a ser repartit als infants de les escoles catalanes. Entre les entitats

lliurepensadores trobem els escorcolls de centres espiritistes i de teosofia, o naturistes com Pentalfa, dirigida pel professor d'origen italià Nicolás Capo. De la casa d'aquest darrer, que era promotor d'una revista i de nombroses publicacions vegetarianes i de trofologia, se'n van endur tota la seva biblioteca i vora una tona de publicacions repetides que van ser destruïdes en una indústria paperera.

Entre els organismes en què es van requisar més documents hem de destacar les diverses dependències del govern català. Només de la seu del Consell d'Economia de Catalunya, situada a l'edifici de la Rambla de Catalunya 83, es van retirar, el 22 i 23 de març de 1939, quatre camions de documents. Entre els partits polítics més afectats hi va haver Esquerra Republicana de Catalunya, amb una seixantena d'escorcolls en diferents locals, i el Partit Socialista Unificat de Catalunya amb una norantena. D'aquest darrer es van retirar, d'una de les seus que tenia, concretament a l'edifici de la Pedrera del passeig de Gràcia de Barcelona, vint-i-dos sacs de documents. Quant als sindicats, la Confederació Nacional del Treball i l'organització política llibertària afí, la Federació Anarquista Ibèrica, van patir una requisa molt important. De la CNT s'escorcollaren cent cinquanta locals i a la seu de la Via Laietana 32 l'escorcoll va durar una setmana, com a la seu de la FAI al número 30. Entre els dos locals es van endur vuit camions de documents. Un altre sindicat que va ser objecte d'una gran requisa va ser la seu principal del Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria, sindicat nacionalista amb un gran arrelament i un gran patrimoni dels diversos serveis i cooperatives dels seus afiliats. L'escorcoll de l'edifici central de la Rambla de Santa Mònica 25 també va durar una setmana i es van endur cent vuitanta sacs de documents. Això ens dóna la mida d'aquella operació de requisa sense precedents.

La maçoneria

Paral·lelament a la DERD es va constituir un organisme anomenat "Servicios Especiales" que tenia la tasca de requisar tota la documentació dels organismes maçònics i que era dirigit pel mateix Marcelino Ulibarri. A Barcelona, els guàrdies civils d'aquesta secció escorcollaren l'Ateneu Fènix al

Portal de l'Àngel, seu de la Gran Logia del Nordeste i la Lògia de Catalunya entre d'altres. Dels 41 escorcolls en domicilis de maçons destaquen els de Roc Boronat i Font, membre de la Logia Liberación i després de la lògia Themis. En aquestes intervencions es va tenir cura de requisar tota mena d'elements simbòlics del ritus maçònic, des dels mandils dels seus membres fins als mobles de les lògies. Avui encara es pot veure a la darrera seu d'aquest organisme, a l'edifici de San Ambrosio, una lògia recreada pels franquistes amb aquests objectes de manera absurda, com a burla a aquesta organització, que no s'entén com encara es manté.

Darrers temps de l'oficina de Barcelona i el trasllat a Salamanca

Des del mes de març es van començar les gestions per a traslladar l'oficina central a l'edifici situat al carrer Princesa 21 de Barcelona, on es disposava d'un ampli espai per a arxiu i d'uns grans baixos per a magatzem. Tot i això, en trobar-se que, d'una banda s'acabaven els escorcolls i que, d'una altra, amb la caiguda dels diversos fronts es recollien milers de quilos de documents, el 24 de maig Ulibarri va decidir de concentrar tota la documentació a la seu de Salamanca i deixar, transitòriament, una oficina d'enllaç a la nova seu.

Així, es va començar a embalar la documentació i a anar tancant els diversos locals i l'oficina del carrer de Muntaner. Es va comptar que en vuit magatzems de la ciutat tenien 3.500 sacs de documents, a banda dels classificats a l'oficina i del material maçònic que, en part, havia estat tramès per camió a Salamanca. Durant diversos dies es va procedir a carregar fins a dotze vagons de ferrocarril de càrrega, que van sortir cap a Salamanca entre el 21 de juny i el 5 de juliol de 1939, i que sumaren més de cent quaranta tones. Els dipòsits de Tarragona, Igualada i Lleida van ser tramesos directament per transports militars a Salamanca. L'oficina de Barcelona es va mantenir fins al mes de setembre, en què se n'ordenà el trasllat a les dependències centrals de la capital castellana. El 8 d'octubre es féu el trasllat definitiu dels documents i l'arxiu de l'oficina. La darrera tramesa de documents, arribats a Barcelona des de diversos pobles de Catalunya a darrera hora, es va fer el 13 de febrer de 1940. Podem calcular que, pel cap baix, el volum total de documents requisats a Catalunya va ser de

cent-seixanta tones. Cal dir que no només requisaven llibres i documents, sinó que també s'enduien els tampons de les entitats i les banderes. Encara avui es conserven una seixantena de banderes catalanes i d'entitats provinents de Catalunya. Això demostra que la requisita, a banda de ser una eina repressiva, també tenia per a ells un significat de botí de guerra dels vençuts.

En tancar la seu de Barcelona, el cap de l'oficina va trametre una carta al seu cap, Ulibarri, en què després de comentar que havia arribat l'hora de treure la informació de la documentació per utilitzar-la en la repressió dels ciutadans, acabava dient "me alegro mucho al ver como se van apretando las clavijas"

La requisita a la resta de Catalunya

Com ja hem vist, una part dels pobles catalans van ser escorcollats pels equips de la DNED mentre avançaven les ofensives d'abril de 1938 i de gener de 1939 fins que arribaren a Barcelona. En concentrar-se els esforços a la capital catalana, el delegat del servei, Marcelino Ulibarri, va trametre, el febrer de 1939, una circular a tots els ajuntaments catalans en què se'ls requeria a lliurar documentació del període republicà. El resultat va ser desigual, depenent de la diligència de cada un. De tota manera, es pot comptar que més de cent cinquanta ajuntaments catalans van trametre documents a la seu d'aquest organisme a Barcelona.

El País Valencià i les Illes Balears.

La DERD no va intervenir documentació a les Balears. La raó és, en primer lloc, que l'ordre de requisar documents va sorgir a mitjans de 1937, quan ja havien triomfat els militars a llocs com Mallorca. En els primers moments es va destruir la major part de documents. De tota manera, hem d'atribuir a la insularitat el fet que els equips no arribessin a Eivissa i a Menorca, que van ser ocupades posteriorment.

Pel que fa al País Valencià, la requisita s'inicià amb l'ofensiva franquista d'abril de 1938, amb l'ocupació del Maestrat i la Plana, i es deixaren dos importants dipòsits de documents a Vinaròs i Castelló de la Plana. La definitiva ofensiva

va començar amb l'entrada de les tropes a València, el 26 de març. Es va establir una oficina a València i una altra a Alacant.

Des de València es va fer la requisita de documents de la ciutat amb cinc equips d'escorcoll i una oficina situada al Liceo de Levante, entitat maçònica situada al carrer del Comte de Montornès 19. La documentació maçònica va sortir cap a Salamanca en dos camions, el 16 i 18 d'abril de 1939. La resta de documents ho féu en tres vagons de càrrega de ferrocarril, el 28 de setembre, quan ja s'havia acabat la tasca a la ciutat i s'havien recollit els documents que els pobles valencians havien fet arribar a aquella oficina, arran de la crida feta mitjançant una circular que se'ls va trametre. Després de tancar l'oficina encara restà treballant, voluntàriament durant uns mesos, l'advocat Pascual Serrano.

A Alacant se situà una oficina, dirigida per l'advocat Manuel Ignacio Senante, del 8 d'abril al 20 de juny. En la primera etapa d'escorcolls, l'actuació es va centrar en la ciutat i les poblacions veïnes. Destaquen els escorcolls en organismes maçònics, dels quals es va intervenir l'arxiu de la lògia Constante Aloma, entitats republicanes i una gran part d'escorcolls a domicilis particulars on es van intervenir, sobretot, llibres polítics i de literatura. Entre agost i novembre van sortir d'Alacant cap a Salamanca quatre vagons amb càrrega de documents. Des de juny van quedar, com a responsables de l'oficina d'escorcolls alacantina, Miquel Alemany i Francesc Mira, que van treballar fins l'abril de 1943 en què es va tancar definitivament l'oficina.

Al servei de la repressió

La major part de la documentació ja havia estat transferida a Salamanca els primers mesos de 1940, quan Marcelino Ulibarri va dir que hi havia emmagatzemades al dipòsit dels Dominics, on es portaven tots els sacs que arribaven dels fronts per classificar, 800 tones de documents. Això ens dóna la dimensió d'aquesta operació de requisita duta a terme per un règim feixista, no comparable ni amb les que es van dur a terme per l'Alemanya nazi.

Acabada la guerra i duta tota la documentació requisada en les darreres zones ocupades pels franquistes, es va emprendre la tasca de classificar els documents. Tot i que el que feien no era classificar-los, sinó triar-los i cercar

documents on hi hagués referències de persones que poguessin ser significatives per la seva ideologia. Per a ells era prou de trobar una referència que una persona pertanyia a un sindicat o a un partit, que era subscriptor d'alguna publicació, soci d'una cooperativa o d'ateneu republicà. En trobar aquestes dades s'obria una fitxa a nom de la persona i es guardava el document en un arxivador per a tenir-lo com a "prova" del "crim". Algunes vegades la fitxa era oberta per coses tant inversemblants com ara que una persona figurava com a donant de diners en una col·lecta en pro dels damnificats d'un terrible bombardeig a la ciutat de Lleida. El fet de sortir el nom en un diari comunista li va representar tenir una fitxa al seu nom. Per tant, la classificació era més aviat un processament de documents, ja que no s'arxivaven d'acord amb un ordre temàtic sinó sense ni ordre ni concert, posades en un determinat lligall per a poder ser trobades si es demanava un informe d'aquella persona. Per això, en els lligalls de documents que es conserven a la seu d'aquell organisme hi ha un desordre temàtic inexplicable. Pròpiament l'ordre anava en relació a les fitxes personals.

En aquella tasca hi van treballar un centenar de persones, moltes de les quals dormien en l'edifici del col·legi de San Ambrosio de la ciutat castellana, que es transformaria anys més tard en la seu d'aquell organisme policial. S'ha comprovat que la tasca de processament va durar fins el 1958, i es va completar un fitxer immens de tres milions de fitxes personals. Aquell fitxer va servir per fer informes d'antecedents polítics que es trametien als tribunals militars, els jutjats de responsabilitats polítiques que s'encarregaven de la repressió econòmica i els tribunals de depuració de funcionaris que volien netejar l'administració de tota persona que no fos "afecta" al nou règim.

A banda del gran fitxer que anomenaven d'"antecedentes politico sociales", la secció de "Servicios Especiales" va confeccionar un fitxer amb 190.000 fitxes, centenars d'expedients personals i milers d'informes sobre suposats antecedents maçònics de persones. Entre els documents considerats maçònics és sorprenent trobar-ne d'entitats que no hi tenen res a veure, com ara la comunitat jueva de Barcelona, l'Església Evangèlica, el Rotary Club o entitats espiritistes i teosòfiques. Aquest garbuix només s'explica pel fet que el

franquisme aplegava al seu si els sectors antimaçònics de l'Església Catòlica que els consideraven part del complot maçònic contra "la España Tradicional, Unida y Catòlica" que defensaven. En les seves paraules: "el contubernio judeo masónico".

També serviria per a subministrar material a un nou tribunal polític, el "Tribunal Especial para la Represión de la Masonería y el Comunismo" (TERMC) que tindria com a primer president el mateix Marcelino Ulibarri, que jutjava les persones pel fet d'haver tingut algun càrrec en la maçoneria o en partits polítics. El tribunal obria les causes a partir dels expedients d'antecedents que feien des de la DERD a Salamanca, partint de les dades del gran fitxer. En fou hereu el "Tribunal de Orden Público" (TOP), creat per la llei de 2 de desembre de 1963, que el va subsistir com a tribunal de repressió política fins a la fi del franquisme.

A la mort de Marcelino Ulibarri, la DERD passà a denominar-se "Delegación Nacional de Servicios Documentales" (DNSD), nom que va conservar fins a la seva supressió per decret del 28 d'octubre de 1977. Així deixava d'existir un organisme que havia estat un element imprescindible de l'aparell repressiu franquista. No tenia raó de ser des de la legalització de les organitzacions sindicals i polítiques i el restabliment de les institucions d'autogovern de Catalunya que s'havia encarregat de reprimir utilitzant els arxius que els havia requisat.

Què hi ha avui a Salamanca?

Actualment, el que se'ns presenta com l'"Archivo Nacional de la Guerra Civil" és, de fet, l'arxiu de la "Delegación Nacional de Servicios Documentales" (DNSD) quan s'anomenava "Delegación del Estado para la Recuperación de Documentos", i la secció maçònica anomenada "Servicios Especiales", fins que es va dissoldre l'organisme que el va succeir, anomenat "Servicios Documentales".

Dispersió, destrucció i desordre

Per tenir una idea del que encara s'hi conserva –gairebé trenta anys després de la mort del dictador Franco– hem de conèixer les vicissituds passades durant els seixanta-sis anys anteriors. El 1940, quan es va intentar traslladar la DERD de Salamanca a l'Escorial, més a prop de Madrid, es van comptabilitzar unes mil tones de documents, cosa que va desaconsellar-ne el trasllat. D'aquell volum, que en bona part eren les 800 tones de sacs encara per classificar que es trobaven en el magatzem de Santo Domingo, avui en resta ben poc.

Dels dotze vagons plens de documents que van sortir de Barcelona, amb els lligalls catalans que es conserven avui amb prou feines n'ompliríem un. Això posa en evidència que no es va preservar un patrimoni documental –com es pretén dir– sinó que se'n va destruir la major part.

Pels estudis realitzats sobre el fons actual que resta a Salamanca, sembla que quan es feia la tria de documents una bona part o es destruïa¹ o passava a formar part d'altres fons de l'Estat franquista, com el “Servicio Histórico Militar” o la “Causa General”. També el fons de llibres va ser la font que va proveir biblioteques d'organismes franquistes de caràcter repressiu.

Un fet que sorprèn sobre la distribució dels documents als lligalls és el seu aparent desordre, ja que la documentació es classificava sistemàticament en funció de les fitxes d'antecedents polítics. A més, el fons està distribuït teòricament en uns apartats, que en el cas de la documentació catalana són els de Lleida, Barcelona i Vinaròs, els punts de requisa que en principi es van establir. Amb tot, es pot comprovar que hi ha documents catalans als fons de Madrid.

---

¹ Aquests estudis han posat al descobert que en els anys que es va processar la documentació es van extreure diverses tones de paper que qualificaven d'inservible i que es van destinar a fabricar els milers de fitxes i la gran quantitat de paper necessària per recollir els antecedents i fer els informes.

Archivo «de la Guerra Civil»?

Entre la documentació de particulars es pot trobar des de correspondència privada, correspondència entre intel·lectuals o polítics i biblioteques senceres com les requisades a Antoni Rovira i Virgili, Antoni Xirau, Joaquim Maurín o Nicolás Capo. En un arxiu policíac i polític com aquest, s'hi troba un conjunt de llibres de literatura catalana de la fi del segle XIX i fins el 1939 sorprenent.

En els darrers temps dels “Servicios Documentales”, a les darreries del franquisme, Teresa Rovira, filla del que fou vicepresident del Parlament de Catalunya, Antoni Rovira i Virgili, s'hi va adreçar per reclamar la devolució del patrimoni del seu pare. Mentre aquest organisme negava que l'haguessin intervingut ja s'havia retornat la documentació privada del polític republicà Giner de los Rios o la d'Azaña a les respectives famílies.

De la diversitat de documentació que es conserva, la majoria no té res a veure amb la guerra, ja que la que feia referència als fets bèl·lics va ser triada i traslladada a l'“Archivo Histórico Militar”. A banda dels documents públics i d'institucions, podem trobar-hi cartes íntimes de persones, llibres de tota mena de biblioteques particulars i documentació diversa de les organitzacions polítiques, sindicals i socioculturals. Una part important d'aquesta documentació no pertany ni al període republicà, ja que molts ateneus o sindicats intervinguts tenien un arxiu des de la seva creació en el segle XIX. Entre els llibres hi ha un bon nombre de llibres de la literatura catalana que demostra la voluntat de repressió de la nostra llengua duta a terme pels franquistes.

Els arxius legítims que resten buits

La no restitució del que resta dels documents arrabassats ha impossibilitat en bona part refer els arxius d'institucions i particulars, com és el cas del legítim Govern de la Generalitat de Catalunya o del vicepresident del Parlament català, Antoni Rovira i Virgili.

En el cas d'institucions polítiques com el Govern i el Parlament de Catalunya, en ser suprimits durant trenta-nou anys, tampoc no van conservar cap documentació sobre el destí dels documents intervinguts. Encara avui, a l'arxiu de la cambra catalana no es conserva cap document anterior al 1939, fora dels pocs que van salvar alguns treballadors o persones vinculats al Parlament. L'ordenació de la documentació de la Generalitat de Catalunya va suposar haver de triar-la d'entre la de milers de lligalls de procedències diverses per anar refent la composició original, i això que bona part dels documents no han estat localitzats o són dispersos en fons com el de la "Causa General", a banda dels que es van destruir en el procés de «classificació» a Salamanca.

En el cas dels partits, sindicats o entitats socials i culturals suprimits es va perdre qualsevol document o rastre i els propis afiliats o dirigents no van ser conscients del seu destí. Actualment, cap dels grans sindicats catalans d'aquella època conserva l'arxiu de documents anteriors a 1939: ni la CNT, ni la UGT, ni el CADCI. Tots els sindicats catalans i alguns partits polítics afectats n'han sol·licitat la devolució.

El silenci de l'Estat

Hem constatat també que si no hi ha més persones descendents dels espoliats que no han reclamat el retorn dels documents és perquè desconeixen que va ser la DERD qui els va arrabassar l'arxiu o la biblioteca. L'actitud de l'Estat d'amagar el contingut de l'arxiu, i fins i tot el caràcter d'arxiu d'un organisme repressiu, no té cap altre objecte que fer passar temps per no retornar els documents als seus propietaris. Només l'Estat franquista podia retenir per la força aquella documentació, que es feia servir amb finalitats policíiques.

És paradoxal la negativa actual de l'Estat a retornar els documents requisats als afectats que ho reclamen: contrasta amb el fet que el règim franquista hagués tractat millor els seus partidaris -als quals va retornar els documents requisats durant el període de guerra- que no l'actual estat democràtic. Fins que no es restitueixi el patrimoni espoliat, aquest Estat no haurà acomplert un deure de justícia amb els ciutadans perseguits pel

franquisme: el deure de retre homenatge i honorar els qui van patir persecució i que encara es veuen rebutjats.

CAPÍTOL 2

La reclamació catalana de 1978 a 2002

A la fi de 1975 moria al llit el general Franco i semblava que podia esfondrar-se la Dictadura que durant gairebé quaranta anys ell havia dirigit de forma cruel. S'iniciava, immediatament, el període de l'anomenada «Transició» cap al restabliment de la democràcia i, en conseqüència, de les possibilitats d'autogovern de Catalunya.

En aquell període s'alçaren de forma incontenible les reivindicacions populars en tots els camps. Malgrat les incerteses i els obstacles que aquella onada trobà ja des dels inicis d'aquella lluita per la llibertat, també es va manifestar la necessitat de conservar el patrimoni documental i, molt concretament, els arxius que la Dictadura havia segrestat als catalans.

Les primeres iniciatives

El conegut historiador i polític Josep Benet, en la seva condició de senador (de fet, el més votat en la història moderna del parlamentarisme espanyol), el 18 de gener de 1978 va presentar una interpel·lació a la Cambra Alta sobre la necessitat de conservar el conjunt del patrimoni documental, sobretot davant les mesures adoptades en aquella circumstància per l'aleshores ministre de l'Interior, Rodolfo Martín Villa, que comportaven la destrucció dels arxius de les organitzacions polítiques que havien lluitat contra la Dictadura. Benet va fer una àmplia defensa del valor dels documents com a material indispensable per elaborar la història en qualsevol etapa i demanava d'ordenar-los amb la participació d'arxiviers i historiadors. La seva crida a salvar la documentació era de caire general i es referia a les organitzacions franquistes que en aplicació d'una Ordre recent de l'esmentat Ministeri estaven cremant els seus arxius. Martín Villa va respondre que no s'havia procedit "a la inutilització de cap classe de document".

La iniciativa de Josep Benet va ser útil per alertar l'opinió pública sobre la necessitat de dedicar atenció al patrimoni documental en un període en el qual la lluita per la recuperació de la democràcia s'emportava prioritàriament les energies socials; malauradament, no va evitar que el ministre de l'Interior fes efectiva la desaparició de gran part del fons documental de les organitzacions polítiques de l'antifranquisme.

Ara bé, en aquells anys de la Transició dominava a Catalunya la voluntat de recuperar els arxius espoliats per Franco per als seus legítims propietaris i la seva conservació. La primera iniciativa parlamentària en aquest sentit va ser presentada el 25 de març de 1980 al Congrés dels Diputats, promoguda per Antoni de Senillosa, del Grup Coalición Democrática, que tenia com a portaveu l'exministre de l'Interior franquista –i encara ara president de la comunitat autònoma de Galícia– Manuel Fraga Iribarne. Es tractava d'una proposició no de llei adreçada al Ministeri de Cultura perquè reclassifiqués el fons dels papers de Salamanca «amb criteris lògics per a la consulta científica» i es reagrupés, per al seu traspàs a la Generalitat de Catalunya. Estava clar, doncs, que durant aquell període els papers de Salamanca calia retornar-los als catalans, però la convocatòria de noves eleccions legislatives va impedir la discussió i aprovació d'aquella proposició i, segurament, la solució d'una qüestió que d'aleshores ençà ha esdevingut una història interminable.

Unanimitat catalana i primera negativa espanyola

El 17 de juliol de 1980 els historiadors Manuel Mundó i Jaume Sobrequés, per encàrrec de l'aleshores conseller de Cultura de la Generalitat de Catalunya, Max Cahner, van visitar a Salamanca l'edifici on són dipositats els documents segrestats. En l'informe que van redactar-ne hi afirmen: «Hem pogut visitar aquest Arxiu per tal de fer-nos càrrec del seu contingut general i veure el que conté procedent de la Generalitat de Catalunya, de les seves conselleries, departaments, així com d'institucions cíviques, polítiques i culturals i de poblacions de Catalunya». Descriuen que en totes les seccions d'aquella imponent acumulació documental hi havia una molt nombrosa presència de

testimonis de la vida catalana en l'aspecte polític, econòmic, social i cultural. Quant al personal que ho custodiava hi diuen: «Hi treballa només el secretari, senyor Pedro Ruíz Ulibarri (ferit de guerra el 1938; no és del Cos d'Arxius, però el coneix molt bé ja que hi treballa des de fa 40 anys), ajudat per una secretària dos ordenances, i és vigilat per dos números de la gàrdia civil».

Uns mesos després, el 17 de desembre de 1980, el Parlament de Catalunya va fer el primer debat sobre els papers de Salamanca. Josep Benet, ara com a diputat, va plantejar una pregunta sobre aquesta qüestió al conseller Max Cahner. Benet també proposava al Consell Executiu que, a l'hora de fer les gestions necessàries per inventariar i recuperar els fons de la Generalitat, que es troben als arxius de l'Estat i «molt especialment al famós arxiu de Salamanca». Max Cahner, en la resposta a Benet, va concretar quin eren els objectius que el Govern creia prioritaris.

L'11 d'abril de 1983 el diputat Xavier Folch, del Grup Parlamentari del PSUC, va exposar al Parlament de Catalunya una interpel·lació sobre la recuperació dels papers tot criticant la signatura d'un Conveni amb el Ministeri de Cultura, de 22 d'octubre de 1982, per microfilmear el fons documental de la Generalitat. Folch hi argumentava que «en lloc d'anunciar que ha aconseguit el retorn de la part dels arxius de la Generalitat que es troben a Salamanca, ha comunicat la signatura d'un conveni amb el Ministeri de Cultura del Govern central que, al nostre entendre, contradiu totalment aquelles declaracions perquè, en aquest conveni, datat el 22 d'octubre de 1982, el Ministeri de Cultura, comportant-se com si fos el propietari dels arxius, permet només que el Departament de Cultura microfilmi uns arxius, que són propietat irrenunciable de la Generalitat de Catalunya.

El Conseller Max Cahner, en la seva resposta, féu referència a la negativa del Govern de Madrid a la devolució dels Papers: «El punt de partida del Departament se centrava en l'obtenció, òbviament, dels documents originals la propietat dels quals, d'una banda, evidentment, nosaltres creïem que era de la nostra Generalitat, i, d'altra banda, també per a aquella documentació que procedia d'institucions, entitats i persones que foren objecte de decomís en els

anys finals de la guerra i en els posteriors. El Ministeri de Cultura –els diversos ministres i les diverses administracions que es van succeir en el Ministeri de Cultura– es tanca absolutament a la devolució dels originals. (...) El que sí que vam aconseguir aleshores del Ministeri es la concessió –no es freqüent que s’aconsegueixi, però ho vam aconseguir –de cedir una còpia en microfilm– i, a més a més finançada pel mateix Ministeri–, i, això, nosaltres vam creure que podíem acceptar-ho com a primera mesura perquè, almenys, mentre durava la fase de reclamació, els nostres investigadors podien ja disposar a Catalunya de la documentació a través d’aquestes còpies microfilmades.

La següent iniciativa parlamentària fou el debat d’una Proposició no de Llei presentada per Josep-Lluís Carod-Rovira del Grup d’Esquerra Republicana de Catalunya. Fou debatuda a la Comissió de Política Cultural el 18 de maig de 1989. El propòsit de l’interpel·lant era clar:

"El sentit de la nostra Proposició és, doncs, aquest: recuperar per al poble de Catalunya allò que li pertany a través de qui en són els seus hereus legítims – les institucions– dels hereus particulars, segons els casos, de manera que aquest material indispensable per comprendre i analitzar la història del nostre país i ser posat a l’abast de tots aquells que en cerquin la consulta, l’estudi i la difusió."

El text d’aquesta Proposició no de Llei, que fou aprovada per unanimitat diu:

"Resolució

"El Parlament de Catalunya insta al Govern a continuar, davant les autoritats competents de l’Estat espanyol, els tràmits pertinents per a recuperar el material documental requisat a Catalunya com a conseqüència de la Guerra Civil, per tal que pugui ser consultat, estudiat i difós des de l’Arxiu Nacional de Catalunya i altres organismes de l’Administració pública catalana, en el sentit següent:

"Primer. Realitzant i completant, en cada cas, l'inventari del conjunt dels fons documentals que, provinents de Catalunya, foren dipositats a l'Archivo Histórico Nacional, secció Guerra Civil de Salamanca.

"Segon. Continuant sol·licitant a les autoritats competents de l'Estat el retorn i el dipòsit a l'Arxiu Nacional de Catalunya dels fons documentals provinents de l'Administració de la Generalitat republicana que ja es troben inventariats.

"Tercer. Consultant amb totes les Administracions públiques de Catalunya, les institucions i els titulars legítims dels fons documentals provinents de Catalunya que es troben dipositats a l'Archivo Nacional, secció Guerra Civil, de Salamanca, per a la futura ubicació dels fons recuperats.

"Quart. Investigant, per mitjà del Departament de Cultura, quins diferents fons documentals i arxius de l'Estat són susceptibles de ser retornats a Catalunya.» Així mateix, el dia 16 de maig havia estat presentada al Congrés dels Diputats una Proposició no de llei per part del Grup Parlamentari de la Minoria Catalana que era signada pel seu portaveu, Miquel Roca i Junyent. El text d'aquesta iniciativa deia:

"El Congrés dels diputats insta al Govern a realitzar els tràmits pertinents, perquè siguin retornats a la Generalitat de Catalunya els fons documentals, classificats i ubicats en l'Archivo Histórico Nacional de Salamanca, que li foren requisats amb motiu de la Guerra Civil."

El 28 de juny, en la Comissió d'Educació d'aquella Cambra, es va debatre. Hi intervingueren els altres Grups Parlamentaris, el representant del CDS es mostrà d'acord a fer la devolució, el Partit Popular també i el PSOE –a través d'un diputat de nom Paniagua– s'hi manifestà en contra, tot dient:

"Crec, senyories, que si a Salamanca hem aconseguit avui tenir un dels millors arxius de la Guerra Civil que existeixen en aquests moments en el món i inclús recuperar documents que eren fora d'Espanya, em sembla que seria un error trencar la unitat en funció de la pretenciositat potser legítima de tenir aquests

documents a la Generalitat de Catalunya. (...) El nostre Grup creu capacitat el fet de no poder recolzar aquesta Proposició no de llei que no entenem bé com altres sectors poden estar d'acord en això. (...) En funció d'això, dels interessos de tots els ciutadans, dels investigadors d'aquest país, la unitat de l'Archivo Histórico de Salamanca, és l'Archivo Histórico Nacional, ha de mantenir-se i, en conseqüència, aquest Grup votarà en contra d'aquesta Proposició."

La votació fou contrària a la devolució dels Papers. En aquell període la majoria absoluta del PSOE resultà aclaparadora i per primera vegada s'hi oposà.

Més negatives a la devolució

El 25 de febrer del 1992 el senador Joaquim Ferrer, del Grup Parlamentari de Convergència i Unió en el Senat, formulà una pregunta en el Ple d'aquella Cambra adreçada al ministre de Cultura Jordi Solé Tura. La pregunta deia:

"Té present el ministre de Cultura, a qui pertany l'Archivo Histórico Nacional de Salamanca, retornar a la Generalitat de Catalunya la documentació que la repressió política de la Dictadura li arrabassà.» El ministre Solé Tura en respondre digué: «He de dir-li que personalment estic totalment d'acord amb el fons del que vostè ha plantejat. (...) Sembla perfectament raonable, justificat i just que, una vegada restablertes les legitimitats, les coses tornin exactament al lloc d'on no havien d'haver sortit. Sobre això, per consegüent, estic plenament d'acord. L'únic problema que existeix, i és un problema seriós i no tinc perquè ocultar-li, és una qüestió tècnica."

L'11 de novembre el Grup d'Esquerra Republicana de Catalunya al Parlament de Catalunya presentava una Proposició no de llei "sobre la recuperació del material documental requisat a Catalunya com a conseqüència de la Guerra Civil." En l'exposició d'aquesta iniciativa a la Comissió de Política Cultural, Carod-Rovira hi deia: "...ens sembla, francament, fregant el límit de la

vergonya col·lectiva, que allò que el franquisme va unir per la força, ara la democràcia no ho pugui separar per l'exercici de la llibertat."

Molt diferents foren dos debats que es produïren al Congrés dels Diputats en els mesos següents i que acabaren amb dues negatives del PSOE a fer efectiva la devolució dels Papers. La primera succeí a la Comissió d'Educació i Cultura on va debatre's una Proposició no de llei presentada per Izquierda Unida-Iniciativa per Catalunya. Era un text signat per Rafael Ribó que deia: "El Congrés dels Diputats insta al Govern a procedir a la devolució de la documentació dipositada a l'Archivo Histórico de Salamanca a la Generalitat de Catalunya per al seu dipòsit a l'Arxiu Nacional de Catalunya."

Pel Grup Català intervingué Pere Baltà que defensà la Proposició objecte de debat tot posant com a exemple el retorn que s'havia produït el 22 de desembre de 1989 de l'Arxiu fotogràfic del Comissariat de Propaganda a partir d'una Moció presentada en el Senat per Convergència i Unió. Acabà la intervenció assenyalant un dels problemes de fons que impedièren la devolució dels Papers: "La nostra impressió és que el problema, la no devolució d'aquests documents a Catalunya, no es produeix des de l'àmbit polític, és des de l'àmbit politicotècnic, és a dir, des dels primers càrrecs dels arxius de l'Estat espanyol que fan que el que és un patrimoni reconegut, segons criteris de la UNESCO i segons tots els criteris que puguem posar sobre la taula –perquè tots ens convencerien d'això– fan, repeteixo, que aquests documents que constitueixen una reparació històrica no vagin a Catalunya." El Partit Popular, a través del diputat Gómez-Alba Ruiz, s'hi mostrà en contra i així mateix es manifesta el PSOE que era, encara, el partit majoritari. Feta la votació el Partit Popular i el PSOE aconseguiren rebutjar la Proposició no de llei.

Uns mesos més tard, el 14 de juny de 1994 va debatre's en el Ple del Congrés dels Diputats una nova Proposició no de llei presentada, aquesta vegada des del Grup Mixt, per Pilar Rahola d'ERC. Conscient que feia uns mesos que s'havia debatut aquesta qüestió, Rahola, hi deia: «Un dia l'Estat de Dret retornarà l'arxiu de la Generalitat al poble de Catalunya, el seu legítim propietari. Com més aviat es faci, abans tancarem una ferida que a Catalunya

és oberta, i que mantindrem oberta fins a recuperar aquesta part del nostre patrimoni».

En el torn dels altres grups, per part de Convergència i Unió hi intervingué Pèrre Baltà que raonava: «De quina unitat d'arxiu se'ns parla? Que és el que es trencarà amb la devolució d'aquests documents? Estem parlant d'unes raons fonamentals en la justícia i en el dret. Encara més, es tracta de la reparació moral d'un espoli efectuat per la violència de les armes. Des de la prepotència d'un guanyador a qui la història ha vençut." Per part del PSOE intervingué, novament, el diputat Caldera. De la seva argumentació, semblant a la que ja havia utilitzat uns mesos enrere, cal destacar-ne: "Sigui quina sigui la ubicació de l'Archivo Histórico Nacional, senyories, l'Administració general seria l'única responsable de la custòdia. En conclusió, es clarament un arxiu de titularitat i gestió estatal."

En qüestió d'uns mesos la reivindicació catalana a la devolució dels Papers acabava de rebre en dues ocasions la negativa com a resposta.

Molt a prop de la devolució

En les eleccions legislatives al Congrés i al Senat de 1994 el PSOE va perdre la majoria absoluta i aquest fet afavorí que Convergència i Unió pactés una sèrie d'acords a canvi de donar suport puntual a aquell Govern amb majoria relativa. Entre aquests acords hi havia el retorn del fons documental de la Generalitat dels anys trenta. El Consell de Ministres del 17 de març del 1995 fou informat de l'imminent acord de devolució i la premsa ja ho anuncià com a fet. *El País*, en les pàgines dedicades a Catalunya anunciava l'endemà: «El Govern retorna a la Generalitat els arxius de la Generalitat republicana» i detallava que «el Consell de Ministres decidí ahir, després de 15 anys de llargues discussions, que tornin a Catalunya els originals de l'arxiu històric de la Generalitat republicana, confiscats el 1939 per les tropes franquistes com a botí de guerra. (...) L'Arxiu Nacional a Sant Cugat, acollirà els originals procedents de Salamanca». Malauradament, el Govern del PSOE afeblit per altres

problemes i escàndols no va ser capaç de resistir les tensions que es desfermaren tot seguit.

L'alcalde de Salamanca, el socialista Jesús Málaga, anunciava que defensaria «amb unghes i dents la unitat de l'arxiu»; igualment, Julián Lanzarote, president del PP a Salamanca anunciava en roda de premsa que estava disposat a «impedir físicament que surti qualsevol document de rellevància històrica» (*La Vanguardia*, 21/03/1995). El dia 21 la ministra Alborch, en vistes de la reacció que s'estava produint va fer marxa enrere i va optar perquè fos el Parlament espanyol qui decidís el que podia haver resolt una ordre ministerial. Des d'aquell dia, l'alcalde Jesús Malaga «ordenava al cap del cos policíac que vigiléssim dia i nit els accessos de les instal·lacions. En l'ordre cursada, després del Ple extraordinari, demanà als agents que donessin avís si detectaven sortida de documents». (*ABC*, 23/03/1995) En acabar una reunió entre la ministra Alborch i l'alcalde Málaga, aquesta afirmà «que en l'últim Consell de Ministres, el Govern havia aprovat la petició de la Generalitat plantejada en diverses ocasions. És una devolució als legítims titulars dels documents i no hi ha cap raó per negar la restitució». (*El País*, 24/03/1995). L'alcalde Málaga convocà per al dia 30 de març una "manifestació silenciosa que recorrerà diversos carrers de la ciutat i culminarà davant la seu de l'Archivo Histórico Nacional". (*La Vanguardia*, 25/03/1995).

El dia 30 de març es realitzà a Salamanca la manifestació de protesta per la devolució de la documentació. «La manifestació, que va començar puntual a les 20:30 hores del vespre i que va fer el recorregut previst molt ràpidament, l'encapçalava una gran pancarta que minuts abans penjava del balcó principal de l'edifici de l'Ajuntament. A la pancarta s'hi podia llegir: "La ciudad de Salamanca en defensa de l'archivo Histórico Nacional". Entre 15.000 i 25.000 persones formaven la convocatòria, la més gran registrada a la ciutat, segons fonts municipals. Aquestes mateixes fonts van arribar a parlar de 55.000 manifestants. Sigui com sigui, la plaça Mayor era plena a vessar. La manifestació va ser encapçalada per les principals autoritats polítiques i culturals de la ciutat, amb l'alcalde Málaga al capdavant.» (*Avui*, 31/03/1995) A part de llegir-se un manifest per part de l'alcalde també intervingué l'escriptor

Torrente Ballester. En la seva al·locució convidà a la gent a “tenir amor al que és vostre per dret de conquesta”. Lògicament aquestes paraules produïren una considerable irritació a Catalunya i l’endemà, quan Catalunya Ràdio li féu una breu entrevista a Torrente Ballester, que aleshores tenia 84 anys, va dir: “Jo no em referia a aquests arxius de la Generalitat. Jo em referia als arxius salmantins pròpiament dits. A l’arxiu de la catedral, a l’arxiu de la Universitat, als arxius dels col·legis majors..., que és el que és realment salmantí. El de més esta ací, però no és d’ací.”

"Aleshores, per quin motiu sortiren al carrer els salmantins?"

"No ho sé. Jo no vaig sortir amb ells. A mi em vingueren a cercar a casa (...) Em digueren que digués unes paraules perquè restés l’Arxiu de Salamanca i res més."

"Vostè deixaria marxar els arxius de la Generalitat ?"

"Escolti, però es que ací no hi ha res. Segons m’han dit, ací no hi ha res que tingui a veure amb la Generalitat republicana. Ací el que hi ha es el referent a les Brigades Internacionals, crec".

El 4 d’abril, Felipe González encara reafirmà en el programa "Hoy por hoy" de la *Cadena Ser* «que estava absolutament d’acord amb el procés de restitució de la documentació catalana confiscada a la fi de la Guerra Civil, "però també insistia en supeditar la devolució a les anàlisis i estudis que s’han de dur a terme per veure si hi ha cap inconvenient des del punt de vista tècnic i científic". Era evident, que començava a cercar una excusa per no fer efectiu el retorn dels Papers.

Noves negatives a la devolució

El 25 d’abril del 1995, el senador Julián Lantarote, del Grup Popular – actualment alcalde de Salamanca–, féu una pregunta en el Ple adreçada a la

ministra Alborch en la qual li demanava una resposta rotunda sobre si l'Archivo «seguiria a Salamanca». Alborch contesta dient-li: «Jo li asseguro que amb tota seriositat i amb tot rigor anem a cercar aquest consens perquè crec que aquest tema mai no ha estat abordat, ni en el si del Parlament ni en altres fòrums, amb la complexitat que aquest tema planteja." Aquell mateix dia la ministra Alborch havia rebut de l'alcalde de Salamanca 97.000 signatures contra el retorn dels Papers a Catalunya.

El 10 de maig el senador Lanzarote tornà a la càrrega, ara presentant una Moció en el Ple del Senat. El debat fou aspre, Lanzarote arribà a defensar la unitat de l'Archivo de Salamanca fonamentant-ho en lleis dictades en plena guerra de 1936-1939. La Moció fou rebutjada però la devolució dels Papers era evident que havia entrat novament en un carreró sense sortida. La ministra Alborch continuà fent declaracions aparentment positives però amb el clar desig d'anar guanyant temps. Així, a Santa Coloma de Gramenet hi deia, el 4 de maig, que la Sección Guerra Civil de l'Archivo Nacional continuaria a Salamanca «amb independència que a través de solucions de concòrdia alguns documents es traslladin a Catalunya» (*El Periódico*, 05/05/1995).

La qüestió de la devolució dels Papers entrava en una situació idèntica a la que s'ha produït tantes vegades. Els partits d'àmbit estatal opinen sobre l'afer en funció del que consideren els seus interessos més immediats i sovint, fins i tot, contradient-se amb declaracions positives que en un moment o altre han fet sobre la justícia de la devolució, però, tots incapaços de defensar amb energia el fons de la qüestió.

Un nou intent: la comissió d'experts

El Ple del Congrés dels Diputats del 28 de maig de 1996 va debatre i aprovar una Proposició no de llei presentada pel Grup Parlamentari Mixt, concretament, per Pilar Rahola, d'Esquerra Republicana de Catalunya. Després d'un llarg debat i d'incorporar-hi diverses esmenes s'aprovà un text que deia:

«El Congrés dels Diputats insta al Govern a impulsar els treballs de la comissió d'experts que es constituí en l'anterior legislatura perquè en el termini de sis mesos elevi un informe sobre la documentació generada per la Generalitat de Catalunya durant la Segona República que es troba dipositada a l'Archivo Histórico de Salamanca i proposi les solucions per a la seva ubicació, tot garantint amb els mitjans tècnics idonis la integritat de 'arxiu.»

Podia semblar que s'obria una possibilitat per al retorn, però dos dies després Margarita Vázquez de Parga –que continuava com a subdirectora general dels Archivos Estatales, confirmada ara pel Govern del PP– feia unes declaracions que no presagiaven res de positiu: «Crec que la Comissió pot servir d'ajuda. No crec que sigui el moment de pronunciar-se, però com tots els arxiviers que conec, sóc totalment contrària a la desmembració de l'Archivo» (*El País*, 30/05/1996). La comissió d'experts fou creada el 10 de juliol per la Junta Superior de Archivos presidida per la que era ministra de Cultura, Esperanza Aguirre, i prenia la forma de «subcomissió específica». N'eren membres els historiadors Santos Julià, Antonio Elorza, Javier Tusell i Josep Fontana i comptaven «amb l'assessorament d'altres experts com Margarita Vázquez de Parga i Fernando Rodríguez Lafuente, director general del Libro». (*La Vanguardia*, 11/07/1996).

L'11 de setembre, Javier Tusell acusava al ministeri de Cultura de «presa de pèl» a la comissió d'experts en considerar que el Departament que dirigia Esperanza Aguirre «es pren les coses amb una “*pachorra increíble*” i no facilita la documentació necessària per estudiar la qüestió». (*El País*, 01/09/1996) El secretari d'Estat de Cultura, Miguel Ángel Certes anuncià «que obriria un expedient informatiu per comprovar si hi va haver alguna negligència que provoqués “el retard en la tramitació dels textos –informació tècnica sobre inventaris– demanats per la Junta General d'Arxius per pronunciar-se sobre el trasllat a Catalunya dels documents que reclama la Generalitat”» (*Avui*, 16/09/1996). Uns dies després, Margarita Vázquez de Parga anunciava «que deixava el càrrec de màxima autoritat en arxius del Ministeri de Cultura en els darrers deu anys» (*Avui*, 18/09/1996). Havia estat l'autèntic obstacle que havia boicotejat totes les iniciatives que durant aquell període s'havien intentat.

El 27 de novembre la comissió d'experts donava per llest l'informe tècnic que en els punts cinquè i sisè deia:

«Cinquè. Aquesta Comissió, en el límit marcat de les seves competències científiques, i atenent a la consulta que li ha estat formulada pel Congrés dels Diputats, sempre que els informes jurídics ho permetin, d'acord amb el text constitucional (art. 149, 1.28; art. 132.3 de la Constitució i art. 28.2 de la Llei de patrimoni històric), planteja la possibilitat d'efectuar un dipòsit de documentació, actualment en la Sección Guerra Civil de l'Archivo Histórico Nacional, en la institució arxivística que s'elegeixi d'acord amb la Generalitat de Catalunya, com a òrgan d'Estat que és.

»Sisè. El contingut precís d'aquest dipòsit hauria de ser decidit pel Patronat, una vegada escoltada la Comissió Tècnica integrada pels membres designats pel Patronat i per la Generalitat.»

La reacció tornà a manifestar-se ràpidament: Juan José Lucas, president de Castella i Lleó declarà que «el seu govern recorrerà si es traslladen els documents» (*El País*, 28/11/1996) i l'alcalde de Salamanca assegurà que el trasllat «suposaria disgregar un arxiu constituït legalment» (*Avui*, 28/11/1996). L'endemà, el PSOE i IU de Salamanca es van sumar a la posició de l'Ajuntament de la ciutat i de la Junta de Castella i Lleó. (*Avui*, 29/11/1996). Era, realment «un diàleg de sords», com qualificà la situació Enric Ucelay Da Cal, catedràtic d'Història de la Universitat Autònoma de Barcelona. (*Avui*, 30/11/1996).

Josep Fontana, tres anys després, en comprovar que no s'havia fet el més mínim esforç per aplicar l'informe tècnic ho analitzava així: «Existia un conflicte, se'ns demanà una solució als que érem en la Junta d'Arxius i la donarem. No s'ha intentat aplicar-la. No hi ha voluntat política, per la composició del Parlament. Fa sis anys el PP no tenia majoria absoluta i necessitava CiU» (*La Vanguardia*, 09/11/1999). Uns mesos més tard un fet demostrava com n'era, de possible, la devolució de documents catalans que després de la guerra de 1936-1939 havien estat segrestats. El reial Decret 616/2001 retornava a la Generalitat una seixantena de documents produïts per Laia Films, productora que havia estat creada la tardor de 1936. Era un nou cas que demostrava la reaccionària posició que es mantenia respecte als Papers. D'una altra banda, el 12 de febrer de 2002 el lehendakari Ibarretxe i el president Pujol, en un acte al Palau de la Generalitat, presidien el retorn d'importants documents del Govern català del període 1933-1940 que durant el franquisme havien estat conservats

en els arxius del Partit Nacionalista Basc i que posteriorment havien estat classificats a la seu de la Fundació Sabino Arana.

Aquest acte de retorn d'un fons d'interès extraordinari fou agraït pel president Pujol, que recordà que es responsabilitat del PSOE i del PP «desarmar les veus que s'emparen en el dret de conquesta per defensar la permanència de la documentació en el salmantí Archivo de la Guerra Civil» (*El País*, 13/02/2002).

Però, de moment, han preferit amagar-se darrere la manca de coratge democràtic i mantenir el botí de guerra.

La Comissió Tècnica Estat-Generalitat

Al llarg de l'any i mig que van durar els treballs de la Comissió Tècnica pactada entre el Ministerio de Cultura i la Conselleria homòloga de la Generalitat de Catalunya per a buscar un compromís sobre els fons catalans conservats en el ja cèlebre Archivo de Salamanca, els quatre integrants d'aquella entitat –els professors Antonio Morales, Carlos Dardé, Borja de Riquer i Joan B. Culla– van mantenir un pacte de discreció per poder afavorir la trobada del consens. Aquest no va ser per fi possible, però en qualsevol cas l'anomenada Comissió Tècnica va finalitzar la seva tasca i tots van recuperar, pel que fa als polèmics papers, llur llibertat d'expressió. En aquest sentit, doncs, van començar a circular articles d'opinió i reportatges –o «publireportatges» , com en va dir Culla– en diversos mitjans de comunicació, com el cas del signat a *El País* per Miguel Ángel Jaramillo –director de l'Archivo de Salamanca– i única font de la qual s'alimentava el text periodístic. La notícia seria que el dipòsit documental helmàntic «ha donat el gran pas cap a la seva renovació. Ha modernitzat de tal forma les seves dotacions que els arxius estan disponibles per a consultar a través d'Internet». Internet? Com s'explica, si això fos veritat –si més no parcialment–, que entre febrer de 2001 i juny de 2002, ningú –ni el citat director, ni la direcció general d'Archivos, ni el Ministerio de Cultura– n'hagués informat la Comissió Tècnica que estava debatent sobre el caràcter i la cronologia dels documents conservats a Salamanca? Com, si aquests registres estaven disponibles en línia, pot entendre's que el propi Ministerio proporcionés als comissionats, com a únic material de treball, l'inventari «de la Sección

Político-Social Barcelona» i l'inventari «*de la Sección Político-Social Lérida*» treballósament elaborats per policies i guàrdies civils el 1948!, plagats d'errors i precaris fora mida? Una de dues: o bé això d'Internet és un rumor, o bé es va voler boicotejar la tasca de la Comissió Tècnica negant-li instruments de treball fonamentals... Deixem a criteri dels lectors escollir, entre les dues interpretacions, la que els sembli més plausible.

Per altra banda, i dintre d'una estratègia general confusionària i intoxicadora, el senyor Jaramillo sostenia, a *El País* de l'1 de juliol, que els equips franquistes de «recuperació documental» –llegeixi's espoli– que van donar lloc al fons de Salamanca, no es confiscaven el 1937-1939 d'arxius complets, sinó només de «documents prèviament seleccionats per a aportar informació sobre persones», la qual cosa és falsa d'arrel. Tals equips arrambaven amb tot, incloent-hi cartells, llibres o aquella bandera catalana que algú ja havia vist el novembre de 1975, protegint encara de la pols una vella màquina d'escriure. Quina classe de selecció prèvia explicaria la presència, entre el que es va confiscar, dels papers de la Unió Republicana de Valls de 1890, del Centre Republicà de Reus des de 1886, del Casino Republicà d'Igualada des de 1893, de correspondència de la Companyia Transatlàntica o de documents del Foment del Treball Nacional datats el 1925? Volia tal vegada el franquisme exigir responsabilitats polítiques amb 40 o 50 anys de retroactivitat? Pensava per ventura ficar en el mateix sac repressiu a rojos, separatistes, naviliers i empresaris del Foment? O passa més aviat que don Miguel Ángel Jaramillo ens pren per ximples?

Finalment, hi ha entre les explicacions donades pel director de l'Archivo de Salamanca una altra fal·làcia majúscula, i és la que es va publicar en la peça intitulada «Un antiguo error convertido hoy en polémica». Segons aquest text, l'origen del plet i de la reivindicació catalana va estar en l'error del Ministerio de Cultura, el desembre de 1982, d'agrupar i permetre que arxivers catalans cataloguessin tota la documentació de la Generalitat fins aleshores dispersa i barrejada –com és norma d'aquella casa– en l'interior de gairebé 2.000 lligalls. El senyor Jaramillo hi menteix per partida doble: primer, perquè sap perfectament que la reclamació catalana no se circumscriu als papers de la Generalitat, sinó a tots els produïts a Catalunya; i, segon, perquè coneix al detall que les demandes de devolució de l'espoli van començar a deixar-se

sentir el 1977-1978, en què van prendre estat parlamentari a través d'una moció d'Antoni de Senillosa el 1979 i no han cessat des d'aleshores, en totes les legislatures i per part de tot l'arc polític. Això sí, el conte que reunir en un bloc els documents de la Generalitat va ser una equivocació, alguna cosa de falsa i artificial, desvetlla la que ha estat la peça mestra en la tàctica defensiva de l'arxiu: mantenir la caòtica barreja de fons, la inextricable confusió de procedències geogràfiques, institucionals i cronològiques dels papers, amb el grotesc argument que cal respectar l'ordenació «original», quan no hi va haver tal ordenació, sinó una mera i precipitada acumulació.

Si, amb l'arrencada de la transició democràtica i el desmantellament de la Delegación Nacional de Servicios Documentales, els papers de Salamanca van passar ràpidament a dependre del Ministerio de Cultura i es van constituir (maig de 1979) en Sección Guerra Civil de l'Archivo Histórico Nacional, la reclamació catalana no va anar a la saga d'aquestes disposicions governamentals. Després que diversos articles de premsa haguessin fet conèixer el tema a l'opinió pública, el diputat barceloní per Coalició Democràtica Antoni de Senillosa va presentar ja al Congrés una moció devolucionista el mes de maig de 1979; un any després era el seu cap de files, Manuel Fraga, qui subscribia una proposició no de llei instant el Govern espanyol a reclassificar amb la major urgència els fons de San Ambrosio, tot «atenent a criteris lògics per a la consulta científica», i a restituir a la Generalitat de Catalunya «aquells documents que van constituir, en el seu moment, els arxius de la mateixa».²

Al llarg dels tres lustres següents, les iniciatives parlamentàries, les gestions intergovernamentals i els contactes tècnics per a obtenir la tornada a Catalunya de la documentació catalana retinguda a Salamanca van ser in comptables. Ja que l'Administració central invocava com a obstacle el desordre i la falta de catalogació regnants en el controvertit fons, el 1982 Generalitat i Ministerio de Cultura van signar un conveni en virtut del qual –i amb cost a càrrec de la primera– arxivers professionals van extreure de la massa documental salmantina i van reclassificar tots els papers vinculats a l'administració i al Govern de la Generalitat entre 1931 i 1939: en total, 507 lligalls. N'existeix un

---

² Boletín Oficial de las Cortes Españolas. Congreso de los Diputados. I Legislatura, núm. 340-I, 16 d'abril de 1980.

inventari rigorós³ i, des de 1993, una còpia microfilmada a l'Arxiu Nacional de Catalunya (ANC). La resta dels documents catalans van romandre sotmesos al caos primigeni.

Per fi, en la seva reunió del 17 de març de 1995, el Consell de Ministres presidit per Felipe González va acordar retornar a Catalunya els fons de la Generalitat dipositats a Salamanca. En la conjuntura politicoelectoral del moment, la decisió va aixecar furibundes crítiques partidistes i va ser interpretada en la ciutat castellana com un greuge territorial fins al punt de suscitar, aquell 30 de març, una gran manifestació de protesta amanida amb invocacions al «just dret de conquesta». La tempesta, en tot cas, va bloquejar l'acord governamental – mai publicat en el BOE–, i el trasllat de l'assumpte a l'agenda política local i regional va enfortir encara més les resistències corporatives i gremialistes a qualsevol restitució.

Després del canvi polític de 1996, i sempre a l'empara de criteris suposadament tècnics, la hipòtesi de la devolució va ser aviat reemplaçada per la d'un eventual «dipòsit» que salvaguardés, en tot cas, la titularitat de l'arxiu salmantí sobre els documents. No obstant això, la iniciativa estatal de major pes en aquesta fase va ser el Real Decreto 426/1999, de 12 de març, pel qual, després de ponderar «la transcendència de la Guerra Civil en la Història d'Espanya, així com la dels anys que la van precedir i els posteriors», es transformava el de Salamanca en Archivo General de la Guerra Civil Española. A pesar de tan solemne rètol, el «nou» arxiu no devia comportar cap trasllat cap a Salamanca de fons militars, diplomàtics o uns altres, relatius també a aquella guerra i dipositats avui a Madrid, Àvila, Alcalá de Henares, Guadalajara o Segòvia; sí que representava, en canvi, un blindatge legal afegit enfront de les reclamacions catalanes.

Amb tot, i mentre persistien tant a Madrid com a Barcelona les iniciatives parlamentàries al voltant del problema, el juny del 2000 els titulars de Cultura dels governs català i central van convenir crear una Comissió tècnica i paritària d'experts que –en paraules de Pilar del Castillo– «veiés si alguns documents, des de la perspectiva del Ministerio i sense afectar al principi d'unitat de l'arxiu,

---

3 M. TERESA DÍEZ DE LOS RÍOS SAN JUAN et al., Inventari de la documentació de la Generalitat de Catalunya al Archivo Histórico Nacional, secció Guerra Civil, Barcelona, Generalitat de Catalunya, 1992.

podien tenir una seu en un altre lloc, en aquest cas a Catalunya».⁴ Constituïda a finals d'aquell any, aquesta Comissió va treballar fins el mes de juny de 2002 en el consens que devien ser dipositats a Catalunya una part dels polèmics documents, si bé no va ser possible l'acord ple sobre la quantia física i la graella cronològica del dipòsit. De tot plegat en van resultar dos dictàmens distints, però no antagònics, ambdós olímpicament desestimats pel Patronato de l'Archivo que, en la seva reunió del 22 de juliol de 2002, va acordar «no adoptar cap iniciativa quant a una possible sortida de documents de l'Archivo, pel que estima resolta la qüestió». A pesar del general rebuig que aquesta postura va merèixer des de Catalunya, la ministra de Cultura i el Partit Popular van ratificar en clau parlamentària, durant el setembre del mateix any, la seva decisió de donar l'afer per tancat.⁵

---

4 Resposta de la ministra Del Castillo a una pregunta del senador de l'Entesa Catalana de Progrés, Carles Bonet; Diario de Sesiones del Senado, 21 de novembre de 2000.

5 Vegeu Diario de Sesiones del Senado, 11 i 24 de setembre de 2002.

CAPÍTOL 3

Es crea la Comissió de la Dignitat

Les coses no surten així com així, sinó que hi ha d'haver algú que decideixi moure-les, sobretot si es pretén endegar una iniciativa tan agosarada i ambiciosa com és la Comissió de la Dignitat i el seu objectiu d'aconseguir el retorn dels arxius catalans coneguts com els «papers de Salamanca». La iniciativa, en efecte, no surt del no-res, i segueix una trajectòria marcada clarament en els seus orígens per la tossuderia dels seus fundadors. A finals del mes d'octubre de 2001, en Toni Strubell i Trueta i en Julià Garcia i Muntané van donar a llum a la idea en una trobada a Torredembarra. En el transcurs de la conversa se suscità el tema de la preocupant notícia que havia aparegut al diari El País sobre l'exposició de documents catalans segrestats a Salamanca que hom pretenia de fer durant els fastos de *Salamanca 2002, Ciudad Europea de la Cultura*.

Després de la trobada els dos van cercar més informació sobre els actes que hi havia programats a Salamanca per commemorar la capitalitat cultural. Amb el pas del temps també se'ls va revelar la conveniència de recordar als ciutadans de Catalunya una de les moltes ferides obertes d'ençà de la Guerra Civil, la dels "Papers de Salamanca". Des de l'any 1995 –que es va estar proper a recuperar-los– no se n'havia tornat a parlar gaire. Per aquest motiu, els promotors van fer córrer per Internet un breu escrit perquè servis de toc d'alerta als receptors del missatge que titllava la possible exposició dels arxius catalans a Salamanca com d'«escarni»:

«Quan el 1939 les tropes colpistes guanyaren la guerra, amb la consegüent pèrdua de les llibertats del nostre poble, els arxius de la Generalitat republicana van ser confiscats i portats a Salamanca. Després de la mort del dictador es produí el retorn de la democràcia, però no el retorn dels nostres arxius.

»L'any 2002 Salamanca esdevindrà ciutat europea de la cultura. D'entre els diversos actes que s'ha organitzat per celebrar aquest fet, en destaca un

d'especial interès per als catalans: l'exposició dels nostres arxius confiscats per les tropes feixistes. Aquest fet sols té un nom: escarni.

"Així és. No tan sols no ens tornen el que és nostre, sinó que, a més, exposen els arxius fent befa de totes les persones que van donar la seva vida per la llibertat i per Catalunya."

A partir d'aquell moment, es començà a fer els primers contactes amb intel·lectuals, historiadors, arxivistes, escriptors i activistes culturals per saber la seva opinió sobre la possibilitat de tirar endavant una associació que sensibilitzés la societat catalana a l'entorn de la necessitat de pressionar per aconseguir la repatriació dels documents catalans.

A les darreries del mes de desembre de 2001, els promotors van decidir una cita a Barcelona –el 27 de desembre– per preparar una primera trobada amb persones de la Catalunya Central i així preparar un primer programa. En el transcurs d'aquesta trobada, en una cafeteria del Passeig de Gràcia, s'establí el dia i el lloc per a la primera reunió de la Comissió de la Dignitat: el 21 de gener de 2002 a l'Ateneu Barcelonès, al carrer de la Canuda. Allí mateix es redactà un primer esborrany d'ordre del dia i s'hi configurà una llista de persones per convocar-hi, ja que es volia comptar amb un màxim d'assistència.

El 21 de gener de 2002, es produí la primera reunió de la futura Comissió de la Dignitat. La sala que hi cedí l'Ateneu Barcelonès s'omplí de gom a gom. Entre els assistents hi havia persones a títol individual, com l'editor Enric Borràs, el director de l'Arxiu Nacional de Catalunya, Josep Maria Sans Travé, l'escriptor i periodista Xavier Borràs, o també d'altres en representació d'entitats, com ara Òmnium Cultural i Alternativa Verda, o bé d'institucions, com la Regidoria de Drets Civils de l'Ajuntament de Barcelona i el Departament de Presidència de la Generalitat de Catalunya. Durant la reunió, els promotors de la iniciativa van explicar el motiu de la convocatòria, tot donant especial èmfasi a d'altres iniciatives anteriors sobre el mateix afer i a l'exposició que es volia dur a terme a Salamanca. És en aquesta primera reunió que apareix un nom per al grup de treball basat en el mot "Dignitat", que emprà el Premi Nobel de Literatura, José

Saramago, a l'hora de definir què és una «nació»: "aquell conjunt de persones que encara no ha perdut la capacitat per indignar-se" va dir.. ". Malgrat el pas de la història i el greuge històric que suposa el no retorn dels arxius catalans al seu origen, la capacitat per indignar-nos encara no l'ha perdut el poble de Catalunya. Finalment, s'acordà convocar una nova reunió l'11 de febrer per poder dur a terme la segona trobada del grup oficialment creat, com així es pot veure en l'acta:

«El dia 21 de gener se celebrà a l'Ateneu Barcelonès una reunió exploratòria sobre la possibilitat de crear un grup per protestar amb eficàcia pel tema dels Papers de Salamanca. Els convocants valorem molt positivament la resposta de la gent (més de 45 persones), la qualitat de les intervencions i l'esperit constructiu que s'hi respirà. La reunió va servir per plasmar amb tota nitidesa dues coses: primer, la indignació que sentim molts catalans davant l'espoli i la possible exposició, durant la celebració de la capitalitat cultural europea de Salamanca, dels documents robats a la Generalitat, entre d'altres institucions i organitzacions polítiques, socials i sindicals del nostre país, després de l'entrada a Barcelona de l'exèrcit colpista del general Franco el gener de 1939. I segon: la necessitat de respondre-hi".

A la reunió també s'hi va acordar que era necessari crear un grup per crear opinió pública i remoure consciències a tots els nivells de cara a denunciar el nou afront. També s'acordà que, en principi, es donaria el nom de "Comissió de la Dignitat" al grup i que es redactaria una Declaració.

L'11 de febrer se celebrà la segona reunió a l'Ateneu Barcelonès. Però aquesta vegada fou al Saló d'Actes per l'augment notable de participants respecte de la primera, no només a títol individual, sinó també d'entitats. Aquest va ser un dia important per dos motius: el primer de tots, perquè es començà a conèixer alguna cosa sobre l'exposició que s'havia de celebrar a Salamanca; efectivament, l'esmentada exposició portava per títol *Propaganda en Guerra*, i s'anunciava del 5 d'octubre al 22 de gener, on es mostrarien els fons de l'Archivo Histórico de la Guerra Civil de Salamanca, emplaçament dels documents catalans des que va començar el seu segrest.

A la primavera del 2002, la Comissió de la Dignitat ja era un referent important a la societat catalana, arribant a ser qualificada pel diari informàtic Vilaweb -el principal del país- com l'entitat catalana més dinàmica del 2002. La Comissió s'embarcaria en tota una sèrie d'activitats encaminades a aconseguir la repatriació dels documents catalans de Salamanca, les més cridaneres de les quals van ser la campanya de suports internacionals de l'estiu del 2002, els quatre viatges de membres de la Comissió a Salamanca -dos dels quals en vols xàrter- les recepcions oficials tant al Palau de la Generalitat com al Parlament de Catalunya, a les principals universitats del país⁶, a la seu central del Ministerio de Cultura -el maig del 2002- i a la Conselleria de Cultura, on ens hi van rebre la Ministra Carmen Calvo i la consellera Caterina Mieras respectivament. Les conferències i actes celebrats arreu dels Països Catalans, però també a Madrid, Sevilla i d'altres punts, serien massa nombrosos per esmentar-los tots.

Una altra tasca important seria la tasca d'informar les entitats afectades del nostre país -ajuntaments, institucions, particulars, empreses, organitzacions, sindicats etc.- que efectivament tenien els materials a l'AGGCE de Salamanca, fet que generalment es desconeixia. Aquesta tasca fou especialment important als ajuntaments. En un primer moment es va fer saber als següents municipis del Principat que hi tenien papers. Per demarcacions:

1) Lleida:

el Segrià: Albatàrrec, Lleida, Puigverd de Lleida, Sudanell, Llardecans.

la Noguera: Artesa de Segre

les Garrigues: les Borges Blanques

el Pla de l'Urgell: Castellnou de Seana, Linyola, Mollerussa, el Palau d'Anglesola

l'Alt Urgell: la Seu d'Urgell

el Pallars Jussà: Tremp

---

⁶ Universitat de València, Univesitat de Barcelona, Universitat Catalana d'Estiu, etc.

el Pallars Sobirà: Sort

2) Tarragona

el Tarragonès: Altafulla, Creixell, Salomó, Tarragona, Torredembarra

el Montsià: Amposta, Freginals, Sant Carles de la Ràpita, Santa Bàrbara

la Conca de Barberà: Barberà de la Conca, Conesa, Montblanc, Rocafort de Queralt, Santa Coloma de Queralt, Santa Perpètua del Gaià, Senan, Vimbodí

el Priorat: La Bisbal de Falset, Falset, El Lloar

el Baix Penedès: La Bisbal del Penedès

l'Alt Camp: Bràfim, Nulles, Valls

el Baix Camp: Cambrils, Reus, Riudecols, Riudoms

la Ribera d'Ebre: Flix, Garcia, Móra d'Ebre, Vinebre,

el Baix Ebre: Tortosa

3) Barcelona

el Barcelonès: Barcelona, Badalona

el Maresme: Alella, Calella de la Costa, Premià de Mar, Vilassar de Mar

Osona: Alpens, Les Masies de Roda, Prats de Lluçanès, Sant Bartomeu del Grau, Sant Sadurní d'Osormort, Torelló, Vic, Viladrau

el Vallès Oriental: Bigues i Riells, Caldes de Montbuí, el Figueró, Granollers, Martorelles, Palautordera, Sant Esteve de Palautordera, La Roca del Vallès, Sant Celoni

el Vallès Occidental: Sant Cugat, Santa Perpètua de Mogoda, Sentmenat

l'Alt Penedès: Castellet i la Gornal, Sant Pere de Riudebitlles, Sant Sadurní d'Anoia, Santa Fe del Penedès

el Baix Llobregat: Gavà, Molins de Rei, Sant Feliu de Llobregat

el Bages: Manresa, el Pont de Vilomara, Rajadell, Rocafort, Sant Fruitós del Bages

el Garraf: Sant Pere de Ribes

I'Anoia: Piera, Montmaneu

4) Girona

la Selva: Amer, Maçanet de la Selva, Riudarenes

el Baix Empordà: Bellcaire d'Empordà, Casavells (Corçà), Jafre, Parlavà, Regencós, Torroella de Montgrí

I'Alt Empordà: Darnius, Figueres, Peralada, Rabós d'Empordà, Riumors, La Selva de Mar, Siurana, Vilajuïga

el Ripollès: Campdevàdol, Camprodon, les Lloses

la Garrotxa: Santa Pau, Tortellà

Al cap de poc, però, aquesta llista de poc més de cent-vint ajuntaments es va disparar i van ser molt ajuntaments més que es va saber que tenien també documents a l'AGGCE. A tots aquests ajuntaments, juntament a totes les altres parts afectades de la què es va tenir notícia -partits, sindicats, particulars, corals, cooperatives, etc.- se'ls va informar del seu dret a recuperar els seus materials espoliats i se'ls va encoratjar a fer una petició oficial de devolució al President del Govern espanyol com a pas previ a un possible requeriment judicial de devolució, procés que en alguns casos s'està en tràmit d'endegar.

Carta adreçada a la comissària de Cultura del Consell d'Europa

Al llarg de l'estiu el Secretariat de la Comissió de la Dignitat va considerar que seria oportú d'interpel·lar les més altres instàncies culturals europees per tal que es pronunciessin sobre el fet que a Salamanca, Ciudad de la Cultura 2002 s'hi estigués programant l'exposició de materials robats per Franco. Va ser en aquest sentit que es va fer la següent carta a Viviane Reding, comissària de Cultura del Consell d'Europa, amb data 22 d'agost del 2002.

Distingida Sra. Viviane Reding,

Des de 1985, data en què Méline Mercouri i el Parlament Europeu van tenir la magnífica idea d'institucionalitzar l'anomenada Capital Europea de la Cultura, amb canvi anual, el projecte ha servit per a promocionar la causa de la cultura i per enfortir els vincles d'unió entre els pobles d'Europa. També ha servit per promoure el turisme cultural i per impulsar valors associats a la democràcia, la tolerància i la diversitat cultural. És, doncs, una institució que tots els europeus han de recolzar i de la qual han d'enorgullir-se. Enguany, la Comissió Europea ha proclamat Salamanca com una de les dues Capitals Europees de la Cultura. Tot i que cal estar plenament a favor de la selecció d'aquesta esplèndida ciutat espanyola per a aquesta capitalitat, una elecció que considerem molt correcta, ens creiem en l'obligació de cridar l'atenció sobre alguns aspectes associats al programa de Salamanca 2002 que podrien topar amb un o més dels conceptes exposats més amunt.

Com sens dubte ja deu saber, el 15 d'octubre de 2002, els organitzadors de Salamanca Ciudad Europea de la Cultura 2002 han programat la inauguració d'una exposició sota el títol "Propaganda en guerra", en què es mostraran "carteles y documentos" associats a la Guerra Civil espanyola. Aquests materials s'emmagatzemen, actualment, a l'Archivo General de la Guerra Civil de la mateixa ciutat de Salamanca. D'entrada, aquesta iniciativa pot semblar encomiable. No obstant això, la veritat és que aquesta exposició ha suscitat molta oposició no només a Espanya, sinó fins i tot a nivell internacional. Efectivament, més de 600 catedràtics i professors universitaris de més de 200 universitats de tot el món han mostrat llur oposició a la manera en què es vol fer aquesta exposició (vegeu la Declaració adjunta). A això caldria afegir-hi el suport que han mostrat a la Declaració personalitats molt significatives de diferents camps, entre les quals cal distingir Frederic Mayor Zaragoza, exdirector general de la UNESCO, Francesco Cossiga, Danielle Mitterand, Mario Soares, Gloria Hooper, Rigoberta Menchú, Adolfo Pérez Esquivel, Nawal el Saawadi, Paul Preston i Noam Chomsky, així com també diverses personalitats del món de la cultura com Mikis Theodorakis, Georges Moustaki i Peter Gabriel.

Per què s'ha fet sentir amb tanta insistència aquesta oposició? La raó principal és la postura que té el Govern espanyol davant l'afer de la propietat i l'ús d'aquests materials. No s'ha tingut en compte la reprobable manera en què aquests documents van arribar a Salamanca fa 63 anys. No s'ha tingut en compte els criteris de la UNESCO sobre la necessitat que retornin als seus arxius d'origen els arxius desplaçats en temps de guerra. El cert és que una bona part d'aquests materials va ser espoliada per l'exèrcit colpista de Franco el 1939. Aquest pillatge es va produir a costa d'arxius pertanyents a institucions democràtiques com el Govern català (Generalitat de Catalunya), els ajuntaments republicans, els sindicats (com UGT o CADCI) i els partits polítics (como ERC i PSUC). Moltes famílies van ser afectades pel saqueig d'arxius privats, com ha denunciat recentment Teresa Pàmies, autora galardonada l'any passat amb el prestigiós Premi d'Honor de les Lletres Catalanes. La Dictadura de Franco va amassar aquests papers i els va trametre a Salamanca amb l'únic propòsit d'escrutar-los amb vistes a perseguir qualsevol individu que hi figurés com a cooperant de la República i de les institucions autonòmiques catalanes. Aquesta operació gegantina resultà en la confecció de més de tres milions de fitxes policíiques que alhora desembocaren en una de les operacions de repressió més brutals de las quals es té memòria a Europa. Els afusellats, empresonats i represaliats es van comptar a milers.

A pesar de la decisió d'un Govern espanyol anterior de retornar aquests documents el 1995, llur forçosa permanència a Salamanca durant un considerable període (1939-2002), avui ens ho presenta el Govern actual com a raó suficient per justificar que han de quedar-se a l'Archivo de Salamanca. Tanmateix, aquest argument resulta debades quan es considera que aquest Archivo fins fa pocs anys va ser un mer magatzem policíic i només va ser institucionalitzat en els posteriors anys noranta, possiblement com a pas previ a la no-devolució de materials confiscats per la Dictadura. Les especificacions de la UNESCO quant a la necessitat de tornar documents als seus arxius originals, després dels períodes de conflicte, mai no han estat respectades ni tan sols quan aquesta devolució s'hauria pogut fer –i es pot fer demà– sense danyar al més mínim la disponibilitat d'aquests documents a Salamanca gràcies a les més modernes tècniques arxivístiques a l'ús.

Entre 1939 i 1975 no hi va haver cap oportunitat d'exigir la devolució d'aquests documents als seus arxius i propietaris originaris perquè en aquest període hi havia una Dictadura que mantenia l'Estat allunyat de la democràcia i del marc europeu de què avui gaudeix. Però el Parlament de Catalunya i les entitats afectades per les espoliacions mai no van deixar d'exigir aquesta devolució d'ençà del mateix moment en què va renéixer la democràcia el 1978. Els experts extragovernamentals han certificat que quan es tornin els documents, l'Archivo de Salamanca no sofrirà cap dany ja que es poden conservar còpies de tots els documents retornats.

Però, al dia d'avui, les esperances d'una ràpida devolució dels documents han patit un revés molt considerable a causa de la decisió del Patronato del Archivo General de la Guerra Civil de Salamanca (en el qual, per cert, no hi ha ni un sol català) de no tornar cap ni un document a Catalunya. Trobem intolerable la decisió d'aquesta entitat governamental. No sorprèn que hagi produït una onada de protestes a la premsa (no tan sols la catalana, sinó la gallega, la basca i fins i tot als mitjans de Madrid). S'ha considerat en diferents mitjans que aquesta decisió aixeca sospites quant a la posició que manté sobre el cop d'Estat de Franco l'actual Govern espanyol. També s'ha interpretat com un gest que ben poc aporta a la cultura i a la necessitat de reconciliació i enteniment entre els pobles.

Si la institució Ciudad Europea de la Cultura va ser introduïda per millorar la causa de la cultura, per enfortir els vincles entres les nacions i els pobles d'Europa, així com per promoure els valors associats amb la diversitat cultural i la tolerància, pensem que aquesta exposició de Salamanca –tal com s'ha organitzat i pel que representa– és del tipus d'iniciatives que la Comissió Europea hauria de censurar i impedir. No tan sols pensem que hauria de ser informada de la vertadera naturalesa de l'exposició, sinó que demanem vehementment que la Comissió prengui mesures per a suspendre-la i advocar per la devolució dels documents en qüestió. Procedir d'una altra forma creiem que seria fer un flac favor a la democràcia i als valors que amb tant de sofriment han contribuït a forjar l'Europa moderna. Així, doncs, ens plauria molt

tenir l'oportunitat d'expressar-li personalment el nostre posicionament sobre l'afer, i per a això li demanem, en nom de la Comissió de la Dignitat, una reunió al més aviat possible per parlar-ne.

Rebi una respectuosa salutació,

Comissió de la Dignitat

Una resposta a aquesta carta, més enllà d'una certa expressió de simpatia, simplement informava la Comissió de la Dignitat que aquesta mena d'afers s'havien de resoldre a nivell "intern" a cada estat europeu.

L'Oficina de la Comissió de la Dignitat al País Valencià

*"Darrer diumenge d'octubre:
el camí ja és ben sabut,
eixiu a la carretera
que cal aplegar-se al Puig"*

Així comença una coneguda cançó d'Al Tall, que convida a l'Aplec del Puig tots aquells que s'estimen la terra i la nació. Els assistents a la Muntanyeta del Castell, el propassat octubre de 2002, tingueren el privilegi d'escoltar la presentació de la Comissió de la Dignitat que hi feu el seu coordinador, Toni Strubell, de la mateixa manera al que s'esdevingué la nit anterior en la vetllada dels Premis Octubre. En el transcurs de l'Aplec s'acabà d'acordar, en conversa de Toni Strubell i Enric Borràs amb Josep Guia, l'obertura del Secretariat al País Valencià de la Comissió, per la qual cosa calia buscar-hi una persona idònia per a la seva coordinació.

El dia anterior, però, ja s'hi havia posat fil a l'agulla amb l'entrevista que mantingueren els membres al.ludits de la Comissió de la Dignitat amb Eliseu Climent i Antoni Gisbert, per tal que ACPV n'aixoplugués l'oficina als seus locals de la ciutat de València, tot i que els honoraris de la persona encarregada anirien a càrrec de la Comissió. ACPV, així mateix, havia fet pública la seua adhesió a la Comissió de la Dignitat, en roda de premsa

celebrada el 18 d'octubre, on també es va distribuir als mitjans de comunicació una carta que l'entitat havia adreçat a la presidència de la Generalitat Valenciana, reclamant-li la seua intervenció per aconseguir la devolució de la documentació del País Valencià retinguda a Salamanca. La carta féu així:

València, 18 d'octubre del 2002

Distingit senyor,

Com segurament sabreu, entre l'abril de 1938 i l'any 1939 la Delegación del Estado para la Recuperación de Documentos, organisme depenent del Ministerio de la Gobernación, va confiscar nombrosa documentació d'institucions i entitats, partits, sindicats i particulars, la qual va ser traslladada a l'anomenat Arxiu de Salamanca, on es va fer servir per elaborar milions de fitxes personals i milers d'expedients d'antecedents al servei de la repressió política del franquisme. Aquest gran fitxer donava informació d'antecedents polítics i ideològics dels ciutadans i ciutadanes a l'Auditoria de Guerra, Tribunals de responsabilitats polítiques i Tribunals de depuració de funcionaris i treballadors públics o al Tribunal Especial para la Represión de la Masonería i el Comunismo, al qual succeí el Tribunal de Orden Público (TOP).

Una part important d'aquesta documentació provenia del País Valencià. En aquest sentit, us adjuntem un primer llistat de les poblacions valencianes de les quals tenim constància que van patir l'esmentat espoli. Aquesta documentació, propietat d'entitats, institucions i particulars, va anar a parar a l'actual Arxiu de Salamanca.

Creiem, per tant, que, per qüestions jurídiques (perquè aquesta documentació té propietaris legítims), per qüestions polítiques (perquè ja fa molts anys que s'acabà la guerra i la dictadura que la seguí, i és un deure democràtic reparar els mals que aleshores es van fer), per qüestions nacionals (perquè la documentació confiscada forma part de la història del poble valencià), i per qüestions ètiques (retornar un bé arrabassat per la

força és un cas de pura i simple justícia), vostè, com a president de la Generalitat Valenciana, té l'obligació, tal com han fet altres governs de l'Estat, com ara la Generalitat de Catalunya o el Govern Balear, de reclamar la restitució d'aquesta documentació als seus legítims propietaris i, per tant, el retorn al País Valencià dels seus "papers de Salamanca".

Atentament,

Eliseu Climent

Secretari general d'ACPV

D'altra banda, al setmanari *El temps*, núm. 946, de data 30 de juliol, Josep Cruanyes havia publicat un article que va tenir una especial repercussió al País Valencià: "*El segrest dels documents del País Valencià*". A l'article hi resumia la intervenció espoliadora franquista realitzada durant els anys 1938-1939 al sud de la Sènia. I al número 958 del mateix setmanari, de data 22 d'octubre, Núria Cadenas publicava un ampli reportatge sobre les activitats realitzades per la Comissió de la Dignitat.

Amb aquests precedents, l'aterratge de la Comissió de la Dignitat al País Valencià, durant el mes d'octubre de 2002, es va produir com a conseqüència directa de la participació d'alguns dels seus membres a la Universitat Catalana d'Estiu i a l'acte multitudinari del Passeig de Lluís Companys de Barcelona, l'11 de setembre, on Toni Strubell hi va tornar a tenir una intervenció, ja que això va propiciar les invitacions que el PSAN i ACPV van fer a la Comissió per venir al País Valencià.

L'endemà mateix de l'Aplec del Puig, Josep Guia proposà Paula Martínez Ros per a fer-se càrrec de l'oficina de la Comissió de la Dignitat a València i, acceptada la proposta pel Secretariat, el dia 30 d'octubre ja assistiren els sotasignants a la reunió ordinària del Secretariat de la Comissió, celebrada a Barcelona. Tornats a València, l'oficina valenciana de la Comissió de la Dignitat iniciava formalment les seves activitats el dilluns 4 de novembre de 2002.

Les activitats realitzades

La tasca que hem desenvolupat ha tingut, fins avui, un doble vessant: donar a conèixer l'existència dels papers valencians segrestats a Salamanca i interessar tota mena d'entitats i persones en llur reclamació. A tal efecte, s'ha participat en molts actes públics, des de la primera presentació de la Comissió de la Dignitat a la Universitat de València, el 26 de novembre de 2002.

Quant a contactes amb associacions i partits, es va realitzar una primera reunió informativa, el dia 13 de novembre, amb representants dels partits BNV, Esquerra Valenciana, PSAN, EUPV, Esquerra Verda i ERPV, i s'han mantingut fructíferes entrevistes amb els diputats a les Corts Valencianes Joaquim Puig (PSPV-PSOE) i Dolors Pérez (EUPV).

En tots els casos, els partits esmentats s'han mostrat molt receptius i favorables a treballar per la recuperació de la documentació valenciana i han manifestat el seu suport a la Comissió de la Dignitat. En aquest sentit, cal destacar la proposició no de llei presentada per Joan Francesc Peris, amb el suport dels altres grups d'esquerra, a les Corts Valencianes. Així mateix, en relació amb el posicionament dels partits polítics, cal esmentar la taula rodona que va organitzar, l'11 de desembre de 2002, l'Associació d'Arxivers Valencians, dins de les Segones Jornades de l'associació, amb la participació, sota la moderació exercida pel secretari de l'associació, dels diputats autonòmics David Serra (PP), Francesc Colomer (PSPV-PSOE), Dolors Pérez (EUPV) i Joan Francesc Peris (Esquerra Verda), a més de José Luis Villacañas, Director General del Llibre de la Generalitat Valenciana. En aquesta taula rodona, Peris, Pérez i Colomer advocaren per la devolució de la documentació, amb arguments tècnics basats en el principi de procedència i en la llei de patrimoni, i amb arguments polítics com ara corregir les mancances de la transició, retornar-nos un tros de la nostra història, enllaçar amb la idea salmantina de restitució d'allò que havia estat pres d'Amèrica i aplicar-la al cas

dels papers espoliats per Franco, etc. D'altra banda, Serra i Villacañas es limitaren a reproduir les justificacions del govern en relació a la pretesa "unidad del Archivo" o a que la recuperació no respon a la demanda social.

A banda de les organitzacions polítiques, també algunes entitats de caire cultural s'hi han pronunciat. Així, la Federació d'Instituts d'Estudis Comarcals del País Valencià (FIECOV), en la seua assemblea anual, celebrada el 23 de novembre, va acordar instar la Generalitat que reclame al Govern de l'estat la documentació incautada, amb la finalitat que siga tornada als seus legítims propietaris. També el Centre d'Estudis Comarcals "Els Ports" ha mostrat el seu interès mitjançant un escrit adreçat al Secretariat de la Comissió al País Valencià, la qual cosa s'addiu amb el fet que la comarca d'Els Ports ha estat una de les més receptives en aquest tema. Així mateix, el Claustre de la Universitat de València, el 10 de març de 2004 i a proposta dels estudiants claustrals de la Coordinadora d'Estudiants dels Països Catalans, va aprovar per 147 vots a favor, 3 en contra i 6 abstencions, una important declaració reclamant la documentació valenciana incautada.

Des del primer moment de la creació de l'Oficina a València, la relació amb els ajuntaments fou una tasca prioritària, per l'alt valor simbòlic que té el fet que siguen els mateixos municipis els qui reclamen els papers que foren espoliats. Per això, es va adequar el model de moció que ja s'havia fet servir en altres ocasions i s'ha fet arribar als regidors que s'han interessat per la qüestió.

Model de moció presentada als juntaments valencians

En finalitzar la guerra civil en 1939, el règim franquista va continuar amb la persecució i repressió de tot allò que haguera existit dins de la legalitat republicana, procedint també a la recerca i requisada de tota la documentació pertanyent a institucions democràtiques com la de diferents Ajuntaments valencians, partits polítics o sindicats d'esquerra, organitzacions socials, etc.

Segons diverses fonts, el material espoliat pels responsables franquistes va ocupar més de 700 caixes de documentació diversa del nostre país, que va ser dipositada en Salamanca en el denominat Arxiu General de la Guerra Civil,

juntament amb la procedent d'espolis semblants ocorreguts en altres parts de l'Estat Espanyol.

Els documents traslladats a Salamanca es van fer servir per a elaborar tres milions de fitxes personals i milers d'expedients d'antecedents pel servei de la repressió política i social: aquest gran fitxer donava informació d'antecedents polítics i ideològics dels ciutadans i ciutadanes a l'Auditoria de Guerra, Tribunal de Responsabilitats Polítiques, tribunals de depuració de funcionaris i treballadors públics i el "Tribunal Especial para la Represión de la Masonería y el Comunismo", que va ser succeït pel "Tribunal de Orden Público" (TOP).

Atès que, segons recents investigacions i informacions obtingudes de l'anomenat "Archivo General de la Guerra Civil Española", el municipi de _____ figura entre les més de cent localitats del País Valencià que patiren la susdita confiscació documental.

Atès que és un deure de justícia, reconegut per tots els països europeus, la repressió dels danys i usurpacions causats amb motiu de les darreres guerres europees i que, el govern de l'Estat Espanyol té, en conseqüència, el deure de compensar aquest acte d'oprobri contra les persones i institucions, retornant els documents, llibres i altra mena de publicacions i objectes que els van ser arrabassats.

Atès que la Comissió de la Dignitat ha iniciat una campanya pel retorn dels documents anomenats 'de Salamanca', la qual ha tingut l'adhesió de més de sis-centes personalitats de dues-centes universitats de set països, pertanyents al món de la cultura, la política, la història i l'art.

Atès que ja existeix un acord, pendent d'acompliment, del Consell de Ministres del Govern Espanyol, de 15 de març de 1995, pel qual es decideix el retorn dels fons als seus legítims propietaris.

Atès que, en un règim democràtic amb existència de comunitats autònomes, no té cap sentit mantindre una mena d'arxiu centralitzat i sense unitat, constituït bàsicament per materials documentals no aportats voluntàriament, sinò

incautats o espoliats per les forces guanyadores de la guerra civil que s'havien rebel·lat contra el legítim govern constitucional de la Segona República Espanyola, i que el fet de deixar que aquesta situació es prolongue en el temps suposa consolidar un model d'apropiació per la força d'una documentació que és nostra.

Atès que per davant de la pretesa unitat del recentment creat "Archivo General de la Guerra Civil Española" es troba la defensa de la unitat dels arxius de les diverses entitats espoliades, que fa, per exemple, que les actes municipals d'un ajuntament han de trobar-se en l'arxiu d'aquest ajuntament i no en cap altre lloc.

Atès que el període de temps transcoregut és superior al que habitualment es considera necessari per a fer públics documents considerats confidencials i que, en tot aquest temps ja s'han tancat les ferides que la guerra va provocar i que cada poble ha de recuperar la seua memòria històrica.

Per tot açò, l'Ajuntament de _____ aprova els següents acords:

Primer: APROVAR l'adhesió a la campanya pel retorn dels "papers de Salamanca" promoguda per la Comissió de la Dignitat i que s'acompleixca sense més dilacions l'acord del Consell de Ministres del Govern Espanyol, de 15 de març de 1995, de retornar els fons documentals confiscats durant la guerra civil.

Segon: DEMANAR al Govern Valencià, al Parlament Valencià i a la Federació Valenciana de Municipis i Províncies, que reclamen el retorn de la documentació confiscada.

Tercer: INICIAR els tràmits per a demanar oficialment al Govern Espanyol la devolució de la documentació incautada en aquest municipi.

Així, a poc a poc, han anat presentant-se mocions municipals i aprovant-se un bon nombre de les presentades, en alguns casos amb el vot favorable dels regidors del PP, però en general només solen prosperar en aquells ajuntaments amb majoria d'esquerres i/o nacionalista. Això ha estat el cas a les següents poblacions: Agost, Alaquàs, Alcalà de Xivert, l'Alcora, Banyeres de Mariola, Bellreguard, Benassal, Benifaió, Benimodo, Benirredrà, Càlig, Carcaixent, Castell de Cabres, Cinctorres, les Coves de Vinromà, Dénia, Figueroles, Gandia, Lluçena, Moncofa, Morella, Oliva, Onda, Onil, Pedreguer, Sueca, Vilafranca, Vinaròs, Xàbia.

La relació d'ajuntaments del País Valencià amb papers incautats a Salamanca és molt extensa i la feina, doncs, no ha fet més que començar, ja que molts d'aquests ajuntaments no saben, encara avui, que han estat objecte d'un robatori històric. De moment s'han identificat els següents:

Además, Adsúbia, Agost, Agres, Aigües, Aiora, Alacant, Alaquàs, Albaida, Alberic, Albocàsser, Alcalà de Xivert, Alcàsser, Alcoi, L'Alcora, Algemesí, Alginet, L'Alguenya, Almassora, Almenara, Almoradí, L'Alqueria de la Comtessa, Alqueries, Altea, Alzira, Ares, Aspe, Banyeres de Mariola, Bellreguard, Benassau, Benassal, Beneixama, Benejússer, Beniarbeig, Beniarjó, Beniarrés, Benicarló, Benicàssim, Benidorm, Benifaió, Benigànim, Benilloba, Benillup, Benimodo, Benirredrà, Benissa, Benissanó, Benitatxell, Bihar, Bicorp, Bocairent, Bolilla, Borriana, Borriol, Bugarra, Busto, Cabanes, Càlig, Calles, Callosa d'en Sarrià, Callosa de Segura, Calp, Camp de Mirra, Canet lo Roig, Carcaixent, Carlet, Les Cases Baixes, Castilla, Castell de Cabres, Castell de Castells, Castelló de la Plana, Caudiel, Cinctorres, Cocentaina, Cortes de Arenoso, Coves de Vinromà, Cox, Crevillent, Culla, Daia Nova, Dènia, Dolores, El Puig, Elda, Elx, Enguera, Eslida, Fanzara, Figueres, Figueroles, Finestrat, Formentera del Segura, Gandia, Gavarda, Godella, Guardamar, Fondó de les Neus, Ibi, L'Olleria, La Pobla Tornesa, Les Useres, Llanera de Ranes, Lliria, Lluçena, Ludiente, Manises, Moncofa, Monforte del Cid, Monòver, Montesa, Morella, Muro d'Alcoi, Mutxamel, Novelda, La Nucia, Nules, Oliva, Onda, Ondara, Onil, Ontinyent, Orba, Oriola, Orpesa, L'Orxa, Orxeta, Parcent, Paterna, Pedreguer, Pego, Petrer, El Pinós, Pobla d'Arenós, Pobla Llarga, La Pobla Tornesa, La Pobla del Duc, Polinyà del Xúquer, Polop, Quart de Poblet, Ràfol, Ràfol d'Almúnia, Redovan, Relleu, Requena, Ribesalbes, Rocafort, Rojales, La Romana, Rossell, Sagunt, Salem, Salinas, Sant Joan de Moró, Sant Rafel del Riu, Sant Vicent del Raspeig, Santa Pola, Sax, Serra d'en Galceran, Sogorb, Sollana, Sueca, Tales, Tavernes Blanques, Tibi, Torrebaja, Torreblanca, La Torre de les massanes, Torrent, Torrevella, Traiguera, Les Useres, València, Vall d'Alba, El Verger, Vilafamés, Vilafranca, La Vila Joiosa, Vilanova d'Alcolea, Vila-real, Vilavella, Villar del Arzobispo, Villena, Vinaròs, Xàbia, Xacarella, Xàtiva, Xelva, Xiva, Xiva de Morell, Xixona.

Pel que fa a les institucions polítiques autonòmiques, va constituir tota una agradable sorpresa l'acord adoptat per unanimitat per la Comissió de Coordinació de les Corts Valencianes, el dia 4 de maig de 2004, segons el qual:

Les Corts Valencianes insten el Consell que sol.licite al Ministeri de Cultura que tota la documentació original valenciana que va ser confiscada pel règim franquista, amb motiu de la Guerra Civil i dipositada a Salamanca, siga retornada a la Generalitat Valenciana.

Les Corts Valencianes insten el Consell a establir els mecanismes de col.laboració amb el ministeri perquè en l'Arxiu de Salamanca queden còpies de la documentació que es retorne a la Comunitat Valenciana als efectes oportuns.

Les Corts Valencianes rebran informació sobre el compliment d'aquesta resolució en el termini de sis mesos des de la seua aprovació.

Tanmateix, tot i la validesa i la vigència formals de l'acord, el servilisme genuflex del conseller de cultura de la Generalitat Valenciana no es faria esperar i, contradint els seus propis companys de partit de les Corts, s'afanyava a reaccionar contra l'acord i contra el dret dels valencians, opinant que no calia reclamar els papers i que aquests estaven bé allà on els havien dipositat els feixistes espoliadors.

La documentació furtada

Saber del cert el contingut de la documentació que, per exemple, un ajuntament determinat pot reclamar a Salamanca és una de les qüestions que més dificulten el procés, no tant per la reclamació política genèrica, que sempre convé fer-la i sempre té el seu efecte positiu, sinó per a la concreció de la reclamació a efectes administratius i jurídics. A hores d'ara, no es té encara

una relació completa de les entitats de titularitat pública o privada que poden considerar-se part directament interessada en el tema, sense perjudici que l'espoli ens el feren a tot un país, a tot un poble, a tota una nació.

De bon començament, només teníem coneixement, a partir de la informació proporcionada per Josep Cruanyes, de quaranta-quatre poblacions valencianes amb papers a Salamanca. Després, arran de la visita que férem a l'"Archivo" durant el viatge del 12 de novembre de 2002, poguérem conèixer una relació de poblacions de les comarques castellonenques, així com el llibre *Documentación sobre la Guerra Civil en Alicante. Inventario de la serie político-social de Alicante. Archivo Histórico Nacional sección "Guerra Civil"* (Institut Gil-Albert, Diputació d'Alacant, 1983), dirigit per Maria Teresa Díez de los Rios, amb la qual cosa poguérem ampliar la llista a un total de cent cinquanta-set pobles. Darrerament, com a conseqüència d'haver pogut consultar la *Guia de la Documentación valenciana existente en el Archivo Histórico Nacional sección Guerra Civil*, elaborada per Emma Jávega Charco, la relació de municipis valencians implicats s'ha elevat a més de dos-cents, sense que encara puguem donar-ne la xifra definitiva.

La diversitat de la documentació incautada és molt gran: cartells de Josep Renau o Artur Ballester; fotografies de guerra al País Valencià de Deschamps o Kati Horna; targetes postals de V. Ballester Marco o Vorin; fulls volants d'agitació política; publicacions periòdiques com *Fragua Social. Portavoz de la CNT, Adelante. Diario Socialista de la mañana, Amanecer Rojo. Semanario de la Juventud o Heraldo de Castellón. Diario del Frente Popular*; llibres d'actes de lògies maçòniques com "Libre Examen" d'Alcoi, "Sol Naciente" de Vila-real o "Librepensadores" de València; expedients d'unitats combatents al Front; documentació de partits i sindicats; etc. No hi falten molts papers íntims, personals, com ara cartes de soldats, certificacions o testaments, entre d'altres.

Visitar l'arxiu a la recerca de documentació és una experiència apassionant i emotiva alhora, en la qual no sempre trobes allò que cerques, ja que algunes caixes anuncien un contingut diferent del que realment contenen. Tanmateix, encara que et desvies de l'objectiu de recerca inicial, sempre resulta interessant

trobar-te amb aquells bocins de vida destrossats per una guerra incivilitzada. Aquesta experiència hauria d'estar més al nostre abast, hauria de poder realitzar-se en la nostra pròpia casa, allà on els fets tingueren lloc, allà on hi ha més necessitat i curiositat per conèixer tots els plecs de la nostra història.

El ressò mediàtic

Des de bon començament, el ressò mediàtic que ha tingut la reivindicació dels papers valencians retinguts a Salamanca ha estat positiu. Ja la roda de premsa realitzada el dia 18 d'octubre del 2002 per ACPV va merèixer l'atenció dels diaris de València, que hi dedicaren amplis espais. Entre altres coses, se'n feren ressò de la participació en les tasques de requisa d'alguns destacats col.laboracionistes com ara Adolfo Rincón de Arellano, posteriorment alcalde de València, i Miquel Adlert, que més tard va ser un dels impulsors del secessionisme lingüístic, en companyia del seu amic Xavier Casp.

D'aleshores ençà, a la premsa ha hagut un degoteig constant de notícies relacionades amb la reivindicació dels papers (que no són) de Salamanca (vegeu annex VIII) i també Ràdio Nou i TV3 han transmés sengles breus entrevistes. De la primera presentació de la Comissió a la Universitat de València, el setmanari de la Universitat *Nou Dize* en donà una àmplia informació, dedicant-li el titular principal de la portada i una pàgina completa a l'interior.

Les perspectives de futur

La incidència social de la reivindicació del retorn de la documentació espoliada encara és molt feble, per la qual cosa caldrà continuar durant bastant temps amb les activitats descrites suara, fins que ens trobem en circumstàncies polítiques més propícies. Amb tot, el blindatge que el govern espanyol actual vol donar-li al tema potser començarà a esquerdar-se per la via judicial ja que les persones físiques o jurídiques que puguen acreditar la propietat de

determinats papers, guanyaran previsiblement la restitució d'allò que els pertany.

Tanmateix, aquesta via ensopega amb la dificultat, més amunt apuntada, de la determinació exacta dels documents que cada entitat pot reclamar, ja que, si una reclamació genèrica i inconcreta podria no ser acceptable jurídicament, una relació detallada de les pertinences incautades és ben difícil d'establir i, a més, sempre corre el risc de ser incompleta. Per això, una feina del tot complementària a la de tipus publicitari, d'agitació i propaganda, i a la dels pronunciaments polítics, és la d'esbrinar exactament, en cada cas, el catàleg de documents a reivindicar. En qualsevol cas, mantenir el tema obert i d'actualitat és la nostra missió, fins que guanyem els papers i alguna cosa més. Potser hi haurà condicions més favorables amb el canvi de govern.

La campanya de suport internacional

Des de la seva creació el gener del 2002, la Comissió de la Dignitat tenia clares dues coses: 1) que per aconseguir el retorn dels papers, la importància dels mitjans de comunicació seria fonamental; 2) que per moure els mitjans de comunicació -i de retruc la pròpia opinió pública catalana, caldria recórrer a estratègies innovadores i d'impacte mediàtic. Des del primer dia l'estratègia es va basar en evitar allò que respongués a una disseny clàssic de campanya, i es va pensar en la via més efectiva i, alhora, ambiciosa. La vida del suport internacional.

Es tractava de fer una Declaració internacional que pogués rebre el suport de personalitats –sobretot universitàries– de tot el món. D'aquesta manera es buscava la legitimació a la nostra lluita a través de l'aval de persones de solvència acadèmica. Tot un equip de persones associades a la Comissió de la Dignitat es van posar en marxa a la primavera del 2002, per aconseguir aquests suports.⁷ Es tractava de fer arribar a personalitats i acadèmics la següent Declaració i demanar-hi la seva adhesió:

---

⁷ Entre d'altres, van ser especialment actius Imma Albó, Anna Almazán, Xavier Borràs, Lluís Estrada, Jesús Fernández, Joan Ferrer, Julià Garcia, Abel Maruny, Antoni Martínez, Montserrat Milian, Agustí

Suport a la Comissió de la Dignitat

"Els signataris d'aquesta Declaració – professors universitaris de diverses disciplines–, havent estat informats del fet que l'Archivo General de la Guerra Civil, situat a Salamanca, està constituït en gran part per documents acumulats pel Servicio de Recuperación de Documentos, una entitat establerta pel dictador militar, general Franco, per incautar-se dels materials espoliats de manera selectiva durant i després de la Guerra Civil i que, a partir de 1940, s'utilitzaren com a una de les principals fonts d'informació per portar a terme, mitjançant tribunals especials, una onada de repressió sense precedents contra els demòcrates;

"Assabentats de la intenció dels organitzadors de les festivitats que s'estan programant arran del fet d'ésser Salamanca Ciutat Europea de la Cultura 2002, per incloure-hi una exposició sobre Propaganda en Guerra entre el 5 d'octubre i el 22 de desembre, en la qual s'exhibirà una part d'aquesta documentació, sense haver demanat cap mena de permís, ni obtingut el consentiment, dels legítims propietaris d'aquests papers (la Generalitat de Catalunya, Ajuntaments catalans, partits polítics, individus particulars, etc.);

"Ja que el Govern espanyol ratificà (el 9 de juny de 1960) l'Acord Internacional de l'Haia tocant la Protecció de Bens Culturals en Ocasíó de Conflictes Armats (del 14 de maig de 1954), el qual decreta la immunitat dels béns i el deure que obliga els posseïdors dels mateixos a protegir-los davant qualsevol tipus de demanda o apropiació que siguin, o no, el resultat de conflictes internacionals;

Ribas, Marta Rojals, Toni Strubell, Rafael Tixé i Ramon Vilardell. També van col·laborar en aquesta recerca de suports Carles Castellanos (Catalunya), Noam Chomsky (Estats Units), Susan DiGiacomo (Estats Units), Martina Milla (Estats Units), Jaume Garriga (Argentina), Josep Guia (Catalunya del Sud), Fèlix Martí (Amics de l'Unesco), Paul Preston (LSE Anglaterra), Joan Ramon Resina (Cornell, Estats Units), Til Stegman, (Alemanya), Jaume Soler (alcalde d'Arbúcies), els amics de Catalonia in Melbourne, la COPEC, les Comisiones de la Verdad (diversos de Sud i Centreamèrica) i la xarxa Alba de les Brigades Lincoln, entre molts d'altres.

"Ja que el Consell Internacional d'Arxius de la Unesco ha declarat repetidament que els legítims propietaris tenen el dret de recuperar documents que s'han robat com a botí de guerra o de conflicte armat (Resolució 46/10 de l'Assemblea General de l'ONU, 1991);

"I ja que, del 1978 fins avui, els representants elegits pel poble català, juntament amb el mateix Parlament de Catalunya, han votat unànimement (Resolució del 18 de maig de 1989) i han reclamat reiteradament la devolució dels documents robats, tant públics com particulars;

"Creiem que estem totalment en el nostre dret de donar suport a la campanya de la Comissió de la Dignitat i d'exigir a les autoritats espanyoles que:

"Compleixin, sense més dilacions, la decisió presa pel gabinet del Govern Espanyol (15 de març de 1995) perquè es restitueixin els documents; i

"Suspenguin i retirin del programa Salamanca 2002 l'exposició Propaganda en Guerra si no arriben a obtenir l'aprovació explícita de les autoritats catalanes."

La llista de notables

Per encapçalar la llista, el Secretariat va pensar que seria bo comptar amb els noms d'algunes persones referencials del món acadèmic, polític i social. Persones que ajudessin a prestigiar la causa i que potser ens ajudarien a ser més escoltats. Aquesta llista, que es va anar engruixint amb el temps, va incloure el suport de les següents personalitats, entre les quals cal destacar dos excaps d'Estat i dos premis Nobel:

Hebe Bonafini (presidenta de Madres Plaza de Mayo), David Cardús (catedràtic de Medicina, Texas Bates University), Noam Chomsky (catedràtic del MIT), Francesco Cossiga (president emèrit d'Itàlia), Françoise David (presidenta de la Federació de Dones del Quebec), Peter Gabriel (músic), Gloria Hooper,

(baronessa, membre de la Cambra dels Lords), Federico Mayor Zaragoza (exsecretari general de la Unesco), Rigoberta Menchú (premi Nobel de la Pau), Danielle Mitterand (presidenta, France Libertés), Georges Moustaki (músic), Joan Oró (científic de la NASA), Sgouridis Panagioty (vicepresident del Parlament grec), Adolfo Pérez Esquivel (premi Nobel de la Pau), James Petras (catedràtic, Binghampton), Paul Preston (catedràtic, LSE), Joan Rigol (president del Parlament de Catalunya), Nawal El Saadawi (escriptora egípcia), Mario Soares (expresident de Portugal), Mikis Theodorakis (músic), Virginia Tsouderos (exviceministra d'Afers Estrangers de Grècia), Howard Zinn (catedràtic emèrit, Boston University).

El ressò als mitjans de comunicació

Quan la notícia d'aquests suports es va publicar, va crear un autèntic cop mediàtic a la premsa, no sols a Catalunya, sinó a tot l'Estat. Un periodista americà va descriure la campanya com "l'intent més seriós de col·locar la causa catalana en el mapa del món dels darrers vint-i-cinc anys". S'havia escollit el marc del Paraninfo de la Universitat Central de Barcelona per presentar, l'11 de juny de 2002, el suport internacional rebut en un acte presidit per Joan Tugores i al qual assistiren representants de famílies afectades pels robatoris i representants dels principals partits afectats o que donen suport a la Comissió. Hi prengueren la paraula Toni Strubell, coordinador de la Comissió, el director general de Patrimoni de la Generalitat, Marc Mayer, l'historiador i pioner dels viatges d'historiadors a Salamanca, Anscari Mundó, i el catedràtic emèrit de Southampton, Henry Ettinghausen. Mitjans poc avesats a donar una visió gaire entusiasta del catalanisme van haver d'informar àmpliament del fet. *La Vanguardia*, per exemple, va col·locar un sobretítol en lletra vermella a la primera pàgina anunciant la notícia: «Manifiesto mundial por los “papeles de Salamanca”». A la pàgina 40 sortien fotos de Noam Chomsky, Paul Preston, Mario Soares i Peter Gabriel al costat d'una crònica de Josep Maria Sòria que s'intitulava «Intelectuales de todo el mundo exigen el retorn de los “papeles de Salamanca”». *El País* va donar molt menys relleu a la notícia, però hi aparegué una crònica que anunciava: «500 personalidades de 47 países apoyan la

devolució de los “papeles de Salamanca”». L’acte de l’11 de juny també va rebre tractament de primera plana a l’*Avui* i la primera pàgina de cultura – sencera– era encapçalada pel titular: «Suport mundial al retorn dels “papers de Salamanca”», il·lustrat per les fotos de cinc de les personalitats: Rigoberta Menchú, Adolfo Pérez Esquivel –els dos premis Nobel–, Noam Chomsky, el cantant Peter Gabriel i Danielle Mitterrand.

Missatges de coratge

A part del fet en si d’adherir-se a la Declaració⁸, molts signataris internacionals feien arribar missatges de suport a la Comissió de la Dignitat. Aquests en són una petita mostra que demostren l’enorme solidaritat internacional que el tema dels "Papers de Salamanca" ha concitat arreu del món.

És important que els ‘Papers de Salamanca’ es reintegrin al poble. La Memòria és història i vida dels pobles, i és necessari tant per al present com per al futur que es puguin valorar i conèixer els esdeveniments viscuts a Espanya. Rebeu una salutació fraternal de Pau i Bé.

Adolfo Pérez Esquivel
Premi Nobel de la Pau.

Us agraeixo la vostra invitació. Signo amb orgull la vostra petició. Al plaer de poder-vos conèixer a Barcelona.

Francesco Cossiga
President emèrit de la República Italiana, senador vitalici.

Vull aprofitar l’oportunitat per expressar la meva apreciació per aquesta important iniciativa que la Comissió de la Dignitat es proposa realitzar amb l’objectiu de recuperar importants documents històrics desapareguts de Catalunya durant la Dictadura de Franco.

Mario Soares
Expresident de Portugal.

En nom de la senyora Rigoberta Menchú, presidenta de la nostra Fundació, volem associar-nos de la manera més compromesa possible amb el noble propòsit de restituir aquella part tan important i dolorosa de la història d’Espanya als seus legítims propietaris: les víctimes. Per la nostra part, i a la llum de la recerca de la justícia per al genocidi guatemalenc, ens hem proposat d’impulsar un gran centre documental de la Memòria Històrica de tots aquells casos en els quals la tragèdia viscuda per diversos pobles pugui quedar documentada i

---

⁸ Per una llista completa, mireu l’Apèndix.

salvaguardada per reivindicar la veritat i la dignitat de les causes de les víctimes i aportar proves de valor judicial a l'eventual obertura de casos davant la justícia sota la figura de la Jurisdicció Universal en els casos de crims comesos contra la humanitat. Podeu comptar, per tant, amb l'adhesió personal i institucional de la Fundació Rigoberta Menchú per a la campanya de recuperació dels "Documents de la Sang". Salutacions solidàries.

Alfonso Alem Rojo

Director executiu de la Fundació Rigoberta Menchú.

Si us plau, rebeu la nostra adhesió, com també la de les associacions que representem, a la restitució a Catalunya del patrimoni històric dipositat a Salamanca.

Gala Rebés

Al Sur del Sur, Plataforma contra la Impunitat i pels Drets Humans., Espanya.

La retenció dels papers catalans a l'arxiu de Salamanca no tan sols és un crim contra la història, sinó un insult a les víctimes del feixisme. Dono tot el meu suport als qui s'esforcen per aconseguir el seu feliç retorn als arxius catalans, d'on mai no haurien d'haver sortit. Havent estat seguint aquest cas, que compta amb totes les meves simpaties, he recomanat a Michael Albert, director de Znet, que ells difonguin una declaració de suport, potser la mateixa que em vàreu enviar.

Noam Chomsky

Catedràtic del MIT

Estic encantat d'enviar el meu suport incondicional a aquesta causa tan lloable, malgrat ésser jo, més que no pas estrictament un universitari, un vell investigador al Parlament escocès al servei d'un diputat del Partit Nacionalista d'Escòcia. Visc a Oban, a l'Alta Escòcia, i l'any passat vaig visitar Barcelona durant el meu primer viatge a Catalunya.

Kenneth McColl

Ayrshire, Escòcia.

En primer lloc voldria expressar el meu suport al moviment per a la devolució a Catalunya dels papers catalans retinguts a l'arxiu de Salamanca. Aquests materials arxivats a Salamanca van ser espoliats i escrutats per una gent que buscava «proves» de crims, com ara el fet d'haver pertangut a organitzacions d'esquerres, maçòniques, catalanistes o simplement democràtiques. Aquests arxius actualment retinguts a Salamanca constitueixen la base de dades que facilità la repressió portada a cap els anys 1940 sota la infame Ley para la represión de la masonería y el comunismo. El fet que l'arxiu de Salamanca no torni aquesta documentació als seus legítims propietaris no es pot qualificar sinó d'escandalós. L'argument que pretenen utilitzar en la seva defensa és que ara forma part d'un arxiu valuós. Emperò, qui impedeix que es restitueixin els originals i que es facin còpies per a mantenir la integritat d'aquell arxiu? Aquesta hauria estat la solució més justa i democràtica, i han passat 25 anys perquè es portés a terme.

Paul Preston

Catedràtic d'Història de la London School of Economics i principal historiador anglosaxó sobre la Guerra Civil.

Dono el meu suport a aquesta campanya per les raons que expliqueu en el vostre missatge.

Thomas N. Bisson
Universitat d'Harvard, EUA.

Recolzo plenament els esforços de la Comissió de la Dignitat i del Centre Unesco de Barcelona per recuperar els documents emportats el 1939 per l'exèrcit de Franco i que encara no s'han retornat als seus propietaris legítims: els arxius del govern català, biblioteques universitàries, sindicats, partits polítics, etc.

François-Pierre Gingras
Universitat d'Ottawa.

Al meu entendre, aquests documents formen una part integrant de la història de Catalunya. Per tant, seria totalment raonable que es tornessin a Catalunya per poder ocupar un lloc en un museu o arxiu català.

Auke van der Goot
Historiador, Ministeri de l'Interior, Holanda.

Vaig enviar el vostre missatge a tots els estudiosos americans que conec i que es preocupen per Catalunya. Espero que això ajudarà. Que la campanya vagi bé! I gràcies per haver pres aquesta iniciativa. Mereixeu la Creu de Sant Jordi!

Martina Milla Bernad
Universitat d'Emory, EUA.

Vull demostrar el meu suport per l'esforç català de recuperar els papers de Salamanca.

Thomas Harrington
Trinity College, Hartford, EUA.

Envio aquest missatge per expressar el meu suport a la campanya organitzada pel senyor Strubell, que està lluitant perquè el Govern espanyol retorni al seu legítim propietari els documents de la Generalitat de Catalunya.

Cristina Sanz
Universitat de Georgetown, EUA.

Vull donar el meu suport a l'esforç que està fent la Comissió de la Dignitat per repatriar la documentació pública catalana espoliada pel règim franquista. Després de tants anys és inexcusable que les autoritats espanyoles continuïn retenint propietat pública robada pels feixistes. A més a més, el fet que aquests documents s'haguessin utilitzat per a perseguir i assassinar representants d'un govern legítim hauria de fer pensar.

Jan Reinhart
Universitat de Rutgers, EUA.

És totalment inacceptable que un govern espanyol democràtic, que mereixi aquest qualificatiu, retingui com a botí de guerra documents que pertanyen al govern autonòmic de Catalunya. Incloure'ls en una exposició de 'propaganda de guerra' constitueix un insult a la memòria dels catalans que moriren en

defensa de la República i als molts que es van veure obligats a exiliar-se o que patiren repressàlies a mans del règim de Franco. Utilitzar aquests documents d'aquesta manera només fa que la Guerra Civil espanyola continuï present, obstaculitzant així que la transició democràtica s'acabi de completar.

Susan DiGiacomo

Amhurst College, EUA.

Els faig arribar el meu suport i la meva solidaritat més profunds a aquesta iniciativa. Els desitjo molts èxits!

Silvana Piga

Universitat de San Andrés, Argentina.

Maleïts siguin tots aquells qui pretenen robar als pobles fins i tot la seva memòria! Condemnats siguin els qui amb la seva hipocresia continuen gaudint dels fruits que el feixisme va extreure de la nostra carn nafrada! Solidàriament, des d'un país que sap per què pateix.

Jorge Rodolfo Busch

Universitat de Buenos Aires, Argentina.

Un arxiu és una eina important de recerca, i dono el meu ple suport al vostre anhel de veure'l tornar a Catalunya!

Daniel Pfeiffer

Universitat Pau Sabatier, Tolosa de Llenguadoc, França.

Com que tinc experiència de la guerra (com a ciutadà, no pas com a soldat!) a l'antiga Iugoslàvia (sóc croat), conec casos comparables del mal ús d'arxius. A Iugoslàvia n'hi ha hagut exemples a tots tres (o quatre) costats del conflicte, i encara perduren. Cal que passin anys perquè es puguin corregir aquestes coses i perquè les ànimes puguin quedar satisfetes. Però mai no es pot aconseguir sense pressionar constantment governs i organitzacions. És per això que dono el meu suport més ferm a esforços com el vostre. Les víctimes tenen dret, si més no, que es faci aquest últim acte de dignitat al seu honor. Cal que se sàpiga la veritat, ja que (per més que la paraula veritat és molt elàstica, sobretot en temps de guerra) toca als representants de les víctimes, i no als torturadors i botxins, decidir què s'ha de fer amb els arxius. Què hauria passat si s'hagués deixat que els alemanys i els austríacs s'haguessin ocupat dels documents d'Auschwitz i dels altres camps de mort nazis?

Miljenko Cemeljic

Universitat de Potsdam, Alemanya.

M'agradaria moltíssim donar el meu suport a la vostra campanya, però voldria demanar-vos que considereu la possibilitat d'incloure-hi el retorn de tots els tresors que s'han robat a un nombre immens de països durant tants períodes d'invasió, colonització i explotació. Tenim a Europa una enorme quantitat de tresors que vàrem robar de l'Àfrica del Sud. Durant segles s'han espoliat els jaciments arqueològics d'Egipte per proveir els museus i les col·leccions particulars d'Europa i dels Estats Units, i sens dubte ha passat el mateix amb l'Amèrica del Sud. Pocs d'aquests països tenen la força per a demanar amb eficàcia el retorn del que és seu. Si eixempleu la vostra campanya podreu enfortir també la seva veu.

Brian Garman
Universitat de Rhodes, Sud-àfrica.

Pel que m'expliqueu del cas dels papers de Salamanca, de la campanya que s'ha organitzat per al seu retorn a Catalunya i del treball de la Comissió de la Dignitat, estic d'acord que es tornin al seu legítim propietari, el Govern de Catalunya, els documents robats l'any 1939 per l'exèrcit de Franco. Espero que aquest missatge pugui servir per a ajudar la vostra causa.

Robin Palmer
Universitat de Rhodes, Sud-àfrica.

Dono el meu suport total als seus esforços per recuperar aquests papers i col·locar-los en un arxiu degudament constituït.

Kay McCormick
Universitat de Cape Town, Sud-àfrica.

Rebeu un suport total a la vostra causa. És deplorable que no s'hagin tornat aquests documents tan importants. Us agrairia molt que m'informéssiu com puc fer que la meua veu sigui més efectiva en la vostra campanya.

Nelia Saxby
Universitat de Cape Town, Sud-àfrica.

Estic molt content d'afegir el meu nom en el més calorós suport a la vostra campanya, les finalitats de la qual comparteixo totalment.

David Blackburn
Universitat d'Harvard, EUA.

Voldria donar el meu suport a la seva causa. Nosaltres a Sud-àfrica sabem què vol dir passar per un procés de democratització. Que tingueu sort!

Piet Erasmus
Universitat del Free State, Sud-àfrica.

Una salutació ben forta!
Hassan Banhakeia
Universitat Mohamed I, Oujda, Marroc.

Amb aquest missatge em solidaritzo amb la vostra campanya. Com a ciutadà argentí, no puc deixar de tenir present el patiment i el dolor de milers de republicans exiliats al meu país. Al llarg dels anys, milers de militants catalans donaren una aportació inestimable a les lluites populars a l'Argentina. La campanya per a la recuperació dels documents i per a la reconstitució de la memòria popular a Espanya i a Catalunya és la lluita de tots els que lluitem, com els nostres companys de la dècada dels trenta, a l'Argentina, a Europa i a tots els continents, per un altre món, que és possible i necessari.

Emilio Horacio Taddei
Coordinador acadèmic del Consell Llatinoamericà de Ciències Socials (Buenos Aires).

Vull exigir el retorn als seus legítims propietaris dels papers catalans que es van robar al final de la Guerra Civil i que ara s'han de considerar com a material d'arxiu.

Nathaniel Smith

Franklin and Marshall College, Lancaster, EUA.

No coneixia el cas que m'assenyaleu, però m'adhereixo de tot cor a la vostra crida. No entenc per què aquests documents catalans no haurien de ser restituïts a Catalunya.

Maurizio Punzo

Universitat dels Studi di Milano, Itàlia.

Declaro que, si s'han infringit reglamentacions de la Unesco, recolzo plenament les reivindicacions de la Comissió de la Dignitat perquè els anomenats «papers de la sang» siguin tornats als seus arxius originals. Al mateix temps he de dir que no estic tan d'acord amb la perpetuació d'un esperit de conflicte que confon el 2002 amb el 1950 i es plasma, de part de Madrid, en una retòrica que pretén tractar Catalunya com una província insubmisaa, i de part de Catalunya en un discurs catalanista que pretén tractar Espanya com un país estranger que hagi enviat les seves tropes d'ocupació als PP.CC.

Hans-Ingo Radatz

FALTA UNIVERSITAT

Els desitjo èxit amb el retorn dels papers. Segons sembla, es tracta d'una terrible injustícia que s'ha permès perdurar massa temps.

Ralph Summy

Universitat de Queensland, Austràlia.

Us dono el meu suport de tot grat. No es tracta únicament d'una instància científica racional, sinó del respecte per la història i de les arrels polítiques i culturals dels ciutadans catalans. Us demano que em tingueu informada.

Giuliana Laschi

Universitat dels Studi di Milano, Itàlia

M'adhereixo a la vostra petició per al retorn d'aquests arxius robats. Considero la idea del govern espanyol de no tornar-los als seus propietaris legítims i d'utilitzar-los per als seus propis propòsits com una ofensa intolerable, tant a la democràcia en general com a la lluita per la democràcia per part dels espanyols i, en particular, dels seus investigadors.

Alf Johansson

Professor d'Història Econòmica, Universitat d'Oslo, Noruega.

He rebut la petició de la Comissió de la Dignitat i em solidaritzo amb la vostra crida per al retorn dels documents. Si no s'arribés a aconseguir, representaria reforçar el feixisme franquista i similars.

Tahar Mansouri

Universitat de la Mannouba, Tunis, Tunísia.

Estic de tot cor amb la vostra campanya. Potser us resultaria útil contactar amb la Universitat d'Islàndia, la qual, juntament amb el govern islandès, als anys

1950 i 1960 lliurà batalla amb els danesos perquè els retornessin els manuscrits que s'havien dut a Dinamarca durant el període colonial. Islàndia guanyà el debat i es retornaren tots els manuscrits.

Astvaldur Astvaldsson

Universitat de Liverpool, Anglaterra.

Que els vostres esforços tinguin èxit! Els grecs també volem que els britànics ens tornin les escultures del Partenó.

Domna Pastourmatzi

Em fareu un favor si afegiu el meu nom a la vostra petició per la restitució d'aquests materials arxivístics catalans. Francament, m'estranya que el rei Joan Carles I no s'hagi ocupat ja d'aquest abús escandalós d'autoritat. Ara que ja és mort aquell malparit d'en Franco, potser la meva consciència em permetrà finalment visitar Espanya!

Eric A. Arnold

Universitat de Denver, EUA.

Us prego que em tingueu informat de la campanya. Tinc uns sentiments molt profunds pel que toca a aquesta qüestió, ja que, a començament dels norantes, quan residia a Barcelona, em vaig veure obligat a viatjar a Salamanca per consultar precisament aquest arxiu.

Chris Ealham

Universitat de Wales, Cardiff, País de Gal·les.

Vull expressar el meu suport. Ja és hora que aquests documents es tornin al lloc on legítimament pertanyen. Assabentaré els meus col·legues de la vostra campanya.

Caragh Wells

Universitat de Bristol, Anglaterra.

Donem suport, amb convicció absoluta, a la creació de la Comissió de la Dignitat i esperem que tingui la força necessària per aconseguir els seus objectius. Amb solidaritat i identitat.

Nilda Tincopa Montoya

Equip de Defensa i Assessoria Camperola, Organisme de Defensa dels Drets Humans.

Des de la Comissió de la Veritat i Reconciliació del Perú, saludo la creació de la vostra Comissió de la Dignitat, tot esperant que aconsegiu les reivindicacions que us proposeu.

Viviana Valz Gen

Seu Central, Comissió de la Veritat, Perú.

Gràcies pel vostre missatge sobre els papers de Salamanca, els quals jo ignorava completament. Dono tot el meu suport a la Comissió de la Dignitat en el seu intent de rectificar una injustícia tan palpable i antiga. Crec que les autoritats haurien de tornar l'arxiu immediatament als seus propietaris legítims i demanar-los disculpes.

Richard A. Cardwell

Universitat de Nottingham, Anglaterra.

Us agrairia que afegíssiu el meu nom a la llista dels que exigeixen la devolució dels «Papers de la Sang» de Salamanca. El seu retorn és d'una importància vital. És una qüestió de justícia, de precisió històrica, de conservació de la veritat per al futur. Dono el meu suport incondicionalment als vostres esforços. Si us plau, digueu-me què més puc fer per a ajudar-vos.

Mark Leier

Director del Centre d'Estudis Laborals
Universitat Simon Fraser.

Crec que pertoca als governs conservar tota la documentació oficial del passat. La seva responsabilitat és molt més gran quan els documents han estat polititzats per a ser utilitzats per a finalitats diferents de les que s'havien proposat aquells qui els van crear. Els papers catalans s'han de tornar a Catalunya per ser posats a l'abast dels investigadors.

Nicholas Canny

Universitat Nacional d'Irlanda, Galway, Irlanda

Escric per donar el meu suport a la campanya pel retorn dels «Papers de Salamanca». Com a especialista en la història de Portugal al segle XX, estic plenament convençuda que aquest tipus de documentació, relativa a aquest període de la història de la península Ibèrica, hauria d'estar ubicada en la seva localització apropiada i amb un màxim d'accessibilitat.

Norrie MacQueen

Senior Lecturer, cap del Departament d'Estudis Polítics, Universitat de Dundee, Escòcia.

M'afegeixo amb molt entusiasme a la petició absolutament legítima per la restitució a Catalunya dels «Documents de la Sang». Van ser robats i explotats de manera criminal. El Govern espanyol té el deure de reparar aquesta injustícia tan extremament greu i al mateix temps respectar l'autonomia de Catalunya en el que posseeix de més precíus: la seva cultura, el seu passat..., els seus propis arxius.

Edmond Orban

Universitat de Montreal, Quebec, Canadà.

Amb molt de gust expresso el meu suport a la Comissió de la Dignitat, en companyia d'acadèmics d'arreu del món que demanen que siguin restituïts als seus autèntics propietaris els documents que es van confiscar i es van utilitzar per encarcerar i, en alguns casos, assassinar espanyols que donaven suport a la República legítimament constituïda. És indignant que aquests documents es guardin encara tancats a Salamanca, tants anys després de la fi del règim franquista, ja que això dóna la impressió que a Espanya encara es vol suprimir la informació.

Shirley Mangini

Universitat de Califòrnia, EUA.

Declaro que no ha de sorprendre el robatori comès per les autoritats espanyoles amb la documentació catalana acumulada a Salamanca, si bé no

per això deixa de ser indignant. La síndrome de l'imperi continua dominant en l'ànim del Govern espanyol actual, per més d'una raó hereu del franquisme. Frustrats per la real impossibilitat de recuperar el seu paper hegemònic sustentat en la plata sostreta a Amèrica, sens dubte faran valer en el que els queda el dret de conquesta.

José María Muria

Director del Colegio de Jalisco, Guadalajara, Mèxic.

Els agraeixo haver-me enviat els textos relatius als documents robats. Pel que expliquen, no entenc com hi pot haver algú que no estigui d'acord amb els seus plantejaments. L'únic que no entenc és per què es refusen a tornar aquests papers a Catalunya. Sembla ser que no hi hauria d'haver cap mena de dubte. De tota manera, tenen el meu suport si pensen que els pot ajudar una veu que prové d'Israel en aquest temps tan horrorós per a la nostra regió.

Moshe Zuckermann

Catedràtic de la Universitat de Tel-Aviv, Israel.

Amb aquesta envio el meu ple suport a les iniciatives pel que fa referència als «Papers de la Sang». Espero que es prendran les mesures oportunes, ja que la cultura, en el sentit més ampli de la paraula, és la cosa més valuosa que posseeix la humanitat!

Hans Keman

Universitat d'Amsterdam, Holanda.

Subscriu vigorosament la vostra causa. Al meu entendre, tenir accés als arxius històrics constitueix un dret humà bàsic en qualsevol democràcia avançada. Quant a mi, la meva investigació tracta de la policia secreta d'Alemanya Oriental i he observat amb molta inquietud com, des del març del 2002, degut a la pressió exercida pel Govern alemany i per l'excanceller Helmut Kohl, aquells arxius, que estaven oberts als estudiosos, tornen a estar efectivament tancats. És important que es faci pensar en les serioses conseqüències que resulten de les accions d'aquells que tenen el poder de restringir l'accés als arxius públics.

Anthony Glees

Universitat de Brunel, Anglaterra.

Afegeixo la meva protesta a les moltes que s'han fet davant la incapacitat persistent per part del govern espanyol de restituir a Catalunya els arxius que foren saquejats a Catalunya per les tropes nacionals de Franco a la fi de la Guerra Civil i utilitzats per la Dictadura franquista per oprimir, perseguir i fins i tot eliminar molts dels que havien intentat defensar la democràcia contra el feixisme.

Henry Ettinghausen

Catedràtic emèrit de la Universitat de Southampton, Anglaterra.

Feu el favor d'afegir el meu nom a la llista d'acadèmics que exigeixen al Govern espanyol que torni els documents robats a Barcelona l'any 1939. Com a amant de la ciutat i del seu passat heroic, estaré molt contenta de figurar-hi.

Christine Stansell

Universitat de Princeton, EUA.

Vull expressar el més complet suport a la lluita per la devolució per part del Govern Espanyol de la documentació saquejada a Barcelona l'any 1939 i que mai no s'ha tornat als seus legítims propietaris. Voldria que sabéssiu que no esteu sols i que seguirem acompanyant-vos en la vostra justa lluita.

Manuel Ortega Hegg

Teniu el meu suport per a qualsevol petició. Els meus pares són exiliats de la Guerra Civil.

Victoria L. Garcia

Universitat de Princeton, EUA.

De missatges de suport n'han continuat arribant centenars més de tot el món durant els anys 2002-2004.

El suport d'Espanya

Donar suport a la posició catalana en l'afer de la recuperació dels documents catalans dipositats a Salamanca no ha estat una praxi gaire generalitzada des de fora de Catalunya. I per bé que no hagi estat tampoc una prioritat de la Comissió de la Dignitat buscar aquest suport, si més no en termes quantitius, sí que va ser un aspecte d'importància dialèctica indubtable al llarg de la campanya durant l'any 2002.

Tradicionalment, la solidaritat d'Espanya amb Catalunya ha estat un tema espinós, un tema que molts considerarien una contradicció en el mateix plantejament de la qüestió. Alguns ideòlegs fins i tot han arribat a suggerir que l'anticatalanisme és un dels principals ressorts ideològics de l'espanyolisme. Amb la mateixa lògica amb què Ortega y Gasset va donar expressió a la seva filosofia de la «*conllevancia*» –una actitud que consistia a tallar d'arrel qualsevol concessió autonòmica per evitar-ne de futures, per no crear-ne «precedents»–, l'actitud espanyola predominant en l'afer de Salamanca es podria resumir amb un «*niega, que algo queda*», potser amb l'adaptació que en féu Rubert de Ventós el 15 d'octubre de 2002: «*Archiva, que algo queda*». Certament, més enllà de qualsevol realitat arxivística o de cap criteri científic just, els polítics espanyols d'un color i de l'altre han vist en el contenciós dels papers catalans dipositats a l'arxiu de Salamanca un filó electoral que permet explotar el sentiment anticatalà que perviu en una part de la població local, un sentiment

en gran part nascut de l'enveja d'una regió tradicionalment deprimida econòmicament –no per cap responsabilitat, caldria apuntar, dels catalans–, però incapaç d'enfrontar-se a les raons profundes de la seva depressió. Curiosament, per als capitostos castellans, aquesta política d'apropiació de documentació d'alt valor simbòlic per al poble català sembla haver-se convertit en un recurs polític aparentment preferible a la vertebració d'una autèntica política d'equiparació econòmica, industrial i demogràfica entre les diferents «autonomies» de l'Estat.

El tema de Salamanca, certament, ha desbordat els confins d'un mer debat sobre el lloc més adequat on ubicar uns documents i ha passat a ser una veritable qüestió d'Estat. Ja en l'any 1978, van ser molt eloqüents en aquest sentit unes declaracions de Ricardo de la Cierva, aleshores ministre de Cultura en el Govern d'Adolfo Suárez, quan va dir que retornar els arxius catalans –reclamats per Josep Benet– era «trossejar la història d'Espanya, i d'això a la partició d'Espanya hi ha un pas». Disset anys després, el 1995, el president Aznar va desenterrar el mateix discurs per dir que si tornaven els papers catalans de Salamanca, «es posava en qüestió la mateixa nació espanyola». Aquesta és l'actitud, en definitiva, que ha persistit en bona part de les reaccions oficials de l'Espanya profunda a la petició catalana, des de les inqualificables paraules «*son vuestros por derecho de conquista*» pronunciades per Torrente Ballester a Salamanca el mateix 1995, fins a tot el rosari de declaracions i accions dels alcaldes, presidents regionals i provincials castellanoleonésos sobre l'afer. Potser el moment que els catalans podríem considerar més insultant fou quan, l'any 1995, l'alcalde socialista de Salamanca, senyor Málaga, manà vigilar la porta de l'antic monestir de San Ambrosio –avui seu de l'Archivo General de la Guerra Civil– amb un parell de policies municipals, com si els catalans fóssim una banda de lladregots de camí ral.

En aquests aspectes, és especialment greu haver d'apuntar que no hagi estat solament el Partit Popular qui ha volgut legitimar els robatoris franquistes de documents catalans, sinó que també ha advocat aquesta política el mateix partit socialista –el PSOE– tot i haver patit en la pròpia pell la crueltat de la repressió i l'espoli de documentació per part de l'exèrcit colpista de Franco a

partir de l'any 1939. És la trista prova que ens indica que a l'Estat espanyol prima més el discurs nacionaltotalitarista espanyol que no unes consideracions ideològiques basades en la solidaritat, el rebuig a la brutalitat repressora feixista i la solidaritat amb la destrucció de la unitat d'arxiu dels arxius republicans i històrics de múltiples institucions, entitats i particulars catalans. Només tenen en compte el concepte d'unitat d'arxiu impulsat i defensat pels franquistes, paral·lelament amb els interessos gremials dels arxivistes de l'Archivo Nacional i, molt concretament, dels arxivistes de Salamanca.

Però, més enllà de les misèries de l'electoralisme irresponsable i de l'explotació de l'anticatalanisme per justificar un espoli de documents, hi ha hagut d'altres actituds nascudes al si de la societat espanyola que contrasten radicalment amb la dels polítics majoritaris. En primer lloc cal destacar la solidaritat de Teresa Carvajal, regidora independent pel PSOE a la mateixa ciutat de Salamanca.⁹ La primera notícia que la Comissió de la Dignitat tingué d'aquesta modèlica lluitadora pel patrimoni castellano-leonés –filla de Sahagún– fou una carta apareguda a *La Vanguardia* dies després de la primera visita de la Comissió de la Dignitat a Salamanca. A la carta, titulada «Desde Salamanca», Teresa Carvajal es queixava del boicot oficial que havia envoltat la roda de premsa de la Comissió a Salamanca el 14 d'octubre de 2002. L'aparició de la carta va ser com un sobtat flaix de llum, tenint en compte com havia estat de complet el boicot a la primera roda de premsa; que tota una regidora de Salamanca fes pública la seva opinió s'interpretava com un senyal que, més enllà del rebuig oficial, hi podia haver més receptivitat a la petició catalana de la que a primera vista es podia copsar.

A partir d'aquell moment, tot i que no va poder assistir a l'acte del dia 14 –ningú del seu partit (oficialment convidat per correu electrònic, per correu ordinari i per telèfon)¹⁰ no la n'havia informada–, la relació entre Teresa Carvajal i la Comissió de la Dignitat s'ha anat enfortint. Va fer d'amfitriona d'honor,

---

⁹ A les darreres eleccions municipals, Carvajal es va presentar per Los Verdes, els quals no van obtenir representació a l'Ajuntaments per un escàs marge de vots.

¹⁰ En trobareu la referència a l'Apèndix documental: «Una visió salmantina sobre l'arxiu i la repressió»..

pràcticament, de la segona visita de la Comissió, quan es realitzà la protesta contra la inauguració de l'exposició *Propaganda en Guerra*, el 12 de novembre de 2002. Al vespre va organitzar una conferència improvisada de Carles Fontserè i Toni Strubell al mític Ateneo de Salamanca. També va participar, en el tercer viatge, amb una encesa intervenció en favor del diàleg i una crítica a l'actitud de les autoritats locals i la seva «falta de cortesia» envers la Comissió de la Dignitat. La col·laboració i els intercanvis amb Teresa, a partir d'aquest moment, són constants i enriquidors.

Una altra carta apareguda a *La Vanguardia*, el 26 d'octubre de 2002, ens revelà un altre suport interessant provinent de Salamanca i favorable a les posicions defensades per la Comissió de la Dignitat: la del doctor José A. Frías, director del Departament de Biblioteconomia de la Universidad de Salamanca. Aquest acadèmic apuntava en aquesta carta que a Salamanca hi ha més suports per al retorn dels documents catalans que no pas el que sembla: «En molts camps», diu, «hi ha professionals que des de fa temps hem defensat la restitució dels papers a Catalunya i així ho hem manifestat». Apuntava, a més a més, que li semblava preocupant que en la decisió de mantenir els documents catalans a Salamanca no s'hagués comptat per a res amb l'opinió del seu Departament – el de Biblioteconomia i Documentació– i afegia que ell considerava que els papers de Salamanca són un «botín de guerra» que caldria «restituir al més aviat possible als seus legítims propietaris».

El suport del periodista salmantí Aníbal Lozano a les posicions de la Comissió també ha estat un fet destacable i el cas en què més clarament s'han manifestat la intolerància i l'agressivitat de les forces vives salmantines. Aníbal Lozano va publicar un article favorable al retorn a Catalunya dels documents en la seva columna al diari *Tribuna de Salamanca* el 13 d'octubre de 2002, on apuntava: «(...) El que no pot oblidar-se sota cap pretext és l'origen que conforma el mateix Arxiu i per a què va servir fins i tot en els anys de postguerra, que no va ser per a altra cosa que per alimentar la repressió continuada durant quaranta anys. (...) És com l'herència moral del que se'ls va arrabassar i, davant això, no hi hauria d'haver clàusula que n'evités la devolució. (...) Per una altra banda, no és de rebut creure que si Salamanca

busca el referent de la modernitat subjecti les regnes d'uns papers originals confiscats».

Després de la publicació d'aquesta columna, a Lozano se'l va privar de fer la seva col·laboració a *Tribuna de Salamanca*, la qual cosa va ser compensada per *La Vanguardia* amb la publicació d'una columna setmanal en el diari barceloní, fet que honora aquest rotatiu. Una de les seves primeres columnes en aquest diari va ser un encès elogi de Carles Fontserè, amb qui va dinar posteriorment. Aníbal Lozano ha estat en contacte permanent amb la Comissió i ha assistit als diferents actes que ha convocat a Salamanca.

Teresa Carvajal i Aníbal Lozano representen el bo i millor d'aquella tradició castellana que parteix de l'esperit liberal i de la igualtat entre els pobles, que s'oposa a aquella inèrcia que fa prevaler l'esperit del «dret de conquesta» de Castella damunt les altres comunitats nacionals de la Península. Representen aquella tradició liberal castellana, tan important o més que l'altra, però que ha quedat minoritzada per les dictadures i la cara militarista, austera i integrista que la història predominant ha fet aflorar i dominar en aquelles terres. Ambdós lluiten, des de les seves militàncies cíviques, per uns mitjans de comunicació castellans democràtics i transparents, per una Castella liberal que reclami allò que és seu –patrimoni, història, esperit de poble– però que rebutgi el caciquisme rapinyaire i la seva traducció política en la «*conllevancia*» i l'esperit centralista.

En una entrevista de Xavier Ayén a *La Vanguardia* (18-10-2003), Aníbal Lozano formulava així la seva crítica a l'ambient polític existent a Salamanca: «Aquests papers han suposat tortures i mort per a molta gent, també per a salmantins, i és un imperatiu moral que tornin als seus orígens. Salamanca està mostrant que encara és una ciutat summament conservadora, defensant l'indefensable... Hi ha por. En aquesta societat molts no manifesten el que pensen. Jo sí que ho faig. Per què no ho hauria de fer? És que per ventura no som lliures?... la dreta salmantina no té res a veure amb la de Gallardón o la de Catalunya, ¡ja ens agradaria!, aquí volen conservar el que Franco no va donar quan ens va convertir en bastió feixistoide durant la Guerra Civil».

Sense sortir de Salamanca, també cal destacar la posició del partit Izquierda Castellana i el seu suport a la Comissió de la Dignitat. Aquest grup ja va fer costat a la Comissió en la seva primera visita a Salamanca el 14 d'octubre de 2002. Igualment, dirigents locals d'aquest grup van ajudar a portar la pancarta de protesta contra la inauguració de l'exposició *Propaganda en Guerra* el 12 de novembre següent. Izquierda Castellana fins i tot va muntar un acte a favor del retorn dels papers a Catalunya. Amb més de tres-centes persones de públic, hi van participar en Borja de Riquer i en Josep Maria Sans Travé, per part catalana, i també hi participà –amb l'ajut de diapositives retolades en català– el professor Jose Luis de las Heras, del Departament d'Història Contemporània a la Universidad de Salamanca i dirigent local d'Izquierda Castellana. La resposta de públic –tot salmantí–, majoritàriament d'estudicants i d'intel·lectuals, va ser sorprenent, tant quantitativament com qualitativa, i els aplaudiments a favor dels arguments catalans constants. José Luis de las Heras, al llarg dels anys 2002-2004, ha escrit múltiples articles i cartes en suport dels plantejaments de la Comissió de la Dignitat i ha participat en debats de tot tipus. Juntament amb el professor Frias, va ser present a la presentació de la Comissió de la Dignitat a la Universitat de València el juny de 2002, on va fer un vibrant discurs.

Ja a nivell d'Estat, durant l'estiu de 2002, el suport espanyol a la posició de la Comissió de la Dignitat es va veure reforçat -sempre dins certa "marginalitat"- per un manifest de suport firmat per més de 100 catedràtics i professors universitaris de 25 universitats diferents i publicat al diari *El País*. La carta-manifest demanava que l'Estat espanyol actués d'acord amb els tractats internacionals a què s'ha adherit (el Conveni Internacional de l'Haia sobre protecció de béns culturals en cas de conflicte armat i la Resolució 46/10 de l'Assemblea General de l'ONU) i que el Govern espanyol complís l'acord del Consell de Ministres de 15 de març de 1995, que acordava el retorn a Catalunya dels arxius catalans. La carta demanava, igualment, la suspensió de l'exposició *Propaganda en Guerra* perquè «no es realitza amb el permís degut (...) de la Generalitat de Catalunya i de les institucions, entitats i particulars afectats pels saqueigs franquistes de 1939».

Tot i el suport de renom com el rebut de Javier Tusell, Gaspar Llamazares i Miguel Rodríguez i Herrero de Miñón, el suport espanyol al retorn dels Papers va rebre poca atenció als mitjans, la qual cosa confirmava una certa tendència dels mitjans espanyols a tancar files al voltant d'un afer que començava a remoure massa consciències i a ser incòmode. Més enllà del seu suport a aquest manifest, Javier Tusell i Herrero de Miñón també han estat clarament actius amb la problemàtica dels papers de Salamanca. Ambdós no només s'han adherit a la Comissió de la Dignitat i a la seva Declaració, sinó que han exposat repetidament la seva opinió en diverses entrevistes i articles.

Una visió salmantina sobre l'arxiu i la repressió

Un dels suports més consistents que ha trobat la Comissió de la Dignitat en el seu anhel de ser "entesa" a Salamanca ha estat el Professor d'Història Moderna de la Universitat de Salamanca, José Luis de las Heras. Creiem interessant de reproduir aquí la seva opinió en forma d'un article publicat en diversos mitjans el mes de maig del 2004.

"Res no va tenir a veure la ciutadania salmantina en la creació de l'Arxiu ni en el desencadenament de les circumstàncies polítiques que ho van fer possible. Per tant, cap raó tenim per defensar la permanència de la documentació confiscada a Salamanca. Una altra cosa és que la població fos manipulada sense escrúpols l'any 1995 per fer anticatalanisme fàcil i per a satisfacció dels qui desitgen conservar el més possible l'edifici polític aixecat després de la victòria militar de 1939. Salamanca era en els anys trenta una fosca capital de província, sense valor estratègic especial per cap motiu. No obstant això, el desenvolupament de la guerra va acabar per convertir-la en residència dels principals caps de l'«Espanya Nacional». Estava lluny dels teatres de combat i tenia l'avantatge de limitar amb una frontera amiga, la del Portugal salazarista. Per això va ser el marc elegit en principi per celebrar-hi dues reunions importants de la junta militar.

"A partir de l'1 d'octubre de 1936 Franco va fixar la seva residència en la ciutat, en el palau cedit amablement pel bisbe Pla i Deniel. Per aquestes dates l'esmentat general era cap de l'Estat de la zona revoltada. De sobte Salamanca, que era una tranquil·la capital de província, es va convertir en la capital política i militar d'un règim nascut de la violència. Es va militaritzar el poder i l'espai. Les diverses forces militars instal·lades en la ciutat van ocupar gran quantitat d'edificis públics i privats, sense que hi hagués claredat en el grau de voluntarietat o de requisada existent en la cessió dels mateixos. Unitats de l'exèrcit de Franco, la Legió Cóndor d'Alemanya i la Truppe Volontarie de Mussolini, juntament amb les milícies falangistes i la Guardia Civil van convertir tota la ciutat en una gran caserna. En el Casino es va instal·lar una caserna general, la Facultat de Medicina es va convertir en oficines dels alemanys i els italians.

"Radio Nacional de España, l'emissora oficial de Franco, va començar a emetre al gener de 1937 des del Palau d'Anaya, avui Facultat de Filologia. L'emissora va ser portada per la Legió Cóndor de l'exèrcit nazi i depenia de la Junta de Prensa y Propaganda, organisme que en aquell temps dirigiria el general Millán Astray. A la Universitat es va portar a terme una depuració bàrbara. Per Decret d'11 de novembre de 1936 es va ordenar «una reconversió total i profunda en el personal d'Instrucció Pública», a fi d'«extirpar tant les falses doctrines com als seus apòstols». El rector Miguel de Unamuno va ser nomenat president de la Comissió Depuradora de Responsabilitats Polítiques en el districte universitari salmantí (províncies d'Àvila, Càceres, Salamanca i Zamora).

"Com a conseqüència dels treballs d'aquesta comissió van ser castigats greument els següents catedràtics: José Antón Oneca (Dret Penal), Wenceslao Roces (Dret Romà), José de Benito (Dret Mercantil), José Camón Aznar (Història de l'Art), Alvaro Calvo (Dret Mercantil), Laureano Sánchez (Dret Romà), Godeardo Peralta (Anatomia). A tots ells cal sumar un altre catedràtic represaliat: Casto Prieto Carrasco, alcalde de Salamanca, executat pels militars revoltats en un dels seus primers actes lliberticides. Alguns d'ells havien tingut càrrecs de rellevància en l'administració republicana o eren afins a ideologies progressistes i d'esquerres.

"Quan es va crear el primer govern de Franco, amb Ramón Serrano Súñer com a ministre de l'Interior, es va publicar un Decret de 26 d'abril de 1938 regulador del Servicio de Recuperación de Documentos. La Delegación del Estado para la Recuperación de Documentos (DERD) va quedar sota la dependència del Ministerio del Interior, mentre que la Delegación de Servicios Especiales es va mantenir vinculada a la Casa del Generalísimo. L'OIPA es va integrar en Recuperació de Documents i en la pràctica va deixar d'actuar. A ningú se li ocultava que la funció principal de l'arxiu era acumular informació amb fins clarament repressives. El propi Franco va arribar a dir públicament al novembre de 1938 que havia elaborat una llista amb els noms de més de dos milions d'enemics. Efectivament, la documentació conservada, ordenada i processada a Salamanca va servir per a aportar infinitat de proves de càrrec en els Consells de Guerra i els processos incoats pel tribunal Especial per a la Represión de la Masonería y el Comunismo creat en 1940.

"Comunament s'ha cregut amb freqüència que Salamanca i altres ciutats de l'altiplà nord de Castella van ser feus de la reacció que van seguir entusiàsticament el moviment feixista del 18 de juliol. Aquesta ha estat la visió interessada que durant dècades va difondre la Dictadura. És cert que Salamanca va constituir un bastió conservador important. No obstant això, també és cert que les organitzacions del Front Popular tenien un important suport a la ciutat i a la província, com es demostra, per exemple, pel fet de tenir un alcalde d'Izquierda Republicana i una notabilíssima influència del Partit Socialista. La majoria de la població de Salamanca no va tenir res a veure amb els sediciosos, tret que van ser les seves primeres víctimes innocents. La repressió inicial no va ser portada a terme per les tropes, sinó per la Guardia Civil i per esquadres falangistes. No obstant això, les autoritats militars van donar suport i impunitat a les execucions extrajudicials, pallisses, detencions il·legals i els escarments públics a les dones. Les principals víctimes van ser les autoritats de la República, els quadres de les organitzacions populars, els mestres d'ensenyament i els jornalers del camp que havien donat suport la Reforma Agrària.

"La devolució dels anomenats papers de Salamanca als seus legítims propietaris és possible, necessària, justa, democràtica, útil per a acabar amb les impunitats de la guerra civil i convenient per al desenvolupament de la democràcia i el bon enteniment de pobles germans, com són el poble castellà i el poble."

José Luis de las Heras.

La jornada del 15 d'octubre

La jornada del 15 d'octubre va ser la primera ocasió que la Comissió de la Dignitat ha convocat una gran concentració de protesta contra el segrestament continuat dels documents catalans a Salamanca. La jornada no es va triar a l'atzar sinó que s'hi ajuntaven una sèrie de factors, dels quals destacaven dos: el fet que era la data escollida, inicialment, per inaugurar l'exposició *Propaganda en Guerra* com a part de la programació de Salamanca 2002; i, de retruc, pel fet que era el LXII aniversari de l'afusellament d'En Lluís Companys, president de Catalunya, fet que, de més, afegia llenya al foc de la data.

La Comissió de la Dignitat va dissenyar una jornada de reivindicació al carrer en col·laboració amb l'Associació Conèixer Catalunya (ACCAT). La jornada tractava de fer saber al Govern espanyol el disgust de les institucions i del conjunt de la ciutadania catalana pel fet que el Ministerio de Cultura, a través d'entitats associades, hagués fet públic, unes setmanes abans, la seva decisió unilateral de no retornar a Catalunya cap document de l'Archivo General de la Guerra Civil de Salamanca.

La convocatòria de protesta va tenir dues parts: una primera concentració davant de la Delegación del Gobierno, a la seva seu del Passeig de Colom, davant del Pla de Palau, a dos quarts de vuit del vespre. I una segona part amb un acte públic a la plaça del Rei, davant la impossibilitat de comptar amb d'altres espais més amplis en aquell moment concret.

La protesta del Pla de Palau va ser un acte senzill en què es va llegir una carta dirigida al president del Govern espanyol, una carta que recollia i expressava la indignació de poble català davant el no retorn dels papers catalans segrestats a Salamanca. El regidor de Sallent –i locutor de ràdio Sallent– en va llegir el text. La lectura d'aquesta carta-manifest va ser massivament seguida per milers de persones. En plena lectura el Pla de Palau estava ple de gent i encara n'arribava de totes les direccions. Entre el públic s'hi veien molts polítics de tot l'espectre polític –llevat del PP– i personalitats de la vida pública catalana. En acabar-ne la lectura, la carta va ser lliurada a la recepció de la Delegación del Gobierno.

Després d'aquest lliurament, la gentada que es trobava al Pla de Palau es va començar a desplaçar a través del passeig del Marquès de l'Argentera per enfilar els carrerons cap a Santa Maria del Mar a través del carrer de l'Argenteria, travessar la Via Laietana, pujar pels carrers de Llibreteria i del Veguer i arribar, finalment, a la Plaça del Rei, on estava previst de fer –a dos quarts de nou– un acte sota el títol «Diguem no a la foscor del neofranquisme». Els observadors diuen que la Via Laietana va quedar una mitja hora llarga col·lapsada amb la gent que feia el trasllat. Malauradament, quan el cap d'aquesta gernació va arribar a la Via Laietana, ja es va començar a trobar que els carrers de l'altre costat quedaven totalment plens de gent; senzillament, no es podia entrar a la plaça, l'única que s'havia pogut negociar amb l'Ajuntament per a un acte d'aquestes característiques. El resultat va ser que la plaça Sant Jaume, juntament amb quasi tots els carrers adjacents, van haver de servir per encabir tota la gernació. Com deia la crònica de la revista *El Temps*, la gent «gairebé no podia creure el que es va trobar. I és que a la plaça del Rei ja no s'hi cabia de cap manera». Segons aquesta mateixa crònica, «la majoria dels assistents va seguir l'acte des dels carrers del voltant, des de finestres i balcons, des de la plaça de Sant Jaume» on, per cert, amb l'ajut del regidor Jordi Portabella, s'hi havia pogut col·locar altaveus a darrera hora perquè la gent pogués seguir l'acte. Aquesta gran resposta de públic es pot considerar un gran èxit de convocatòria per al catalanisme, sobretot tenint en compte els minsos mitjans amb què s'havia pogut comptar per fer-ne la crida. Escassament es va comptar amb el boca-boca, amb un sol anunci al diari *Avui* i

la magnífica «novetat» del correu electrònic, a més del suport de múltiples portals d'Internet, com Vilaweb, Osona.com, Racó Català, Freecatalonia, etc.

L'acte «Diguem no a la foscor del neofranquisme» va ser presentat per Joel Joan, jove actor català de gran projecció i protagonisme, entre d'altres de la telesèrie de TV3, líder d'audiència i premiada als Ondas del 2002, «Plats Bruts». Va saber congeniar perfectament la fermesa del discurs amb el to adequat –informal i enèrgic– per a un acte de masses d'aquest perfil. En un acte que tenia «Diguem no» com a lema no hi podia faltar la presència de Raimon i la seva cançó del mateix títol: *Diguem no!* La seva interpretació va ser un dels moments àlgids i més emocionants de la vesprada, amb el públic emocionat seguint les estrofes a ple pulmó i amb l'encesa de bengales, moment que l'endemà donà la fotografia de primera plana a diversos mitjans de comunicació. Després, tres-cents membres de la Federació Catalana d'Entitats Corals van cantar una nova versió –ara a cor– de la mateixa cançó. El públic agombolat a la plaça i tota la zona propera va tornar a corejar-ne les estrofes, creant un ambient elèctric que després van recollir les televisions i les ràdios en l'intens seguiment que es va fer de l'acte. Seguidament, va ser una afectada pels robatoris dels arxius, Teresa Pàmies, Premi d'Honor de les Lletres Catalanes, qui va adreçar-se al públic en nom de la Comissió de la Dignitat per llegir el manifest "No a la foscor del neofranquisme", una lectura feta amb sentiment i força.

A part de la intervenció de Raimon i els cors, l'acte també va comptar amb una altra intervenció cultural. Els organitzadors van convidar el poeta David Jou perquè llegís un vers especialment redactat per a l'ocasió i que tractava dels arxius catalans a Salamanca. El va llegir amb veu greu.

La darrera intervenció de la nit va ser la de Toni Strubell i Trueta, coordinador de la Comissió de la Dignitat. Féu una reflexió sobre el significat de les dues històriques jornades de protesta pel no retorn dels papers –el 14 i aquell mateix 15 d'octubre de 2002– i lamentà que a Salamanca les autoritats locals no van saber estar a l'alçada de les circumstàncies per rebre com calia la comitiva de cent-seixanta catalans desplaçats el dia anterior a la ciutat castellana. També,

donà les gràcies als alcaldes i als regidors i a d'altres representants d'entitats i ajuntaments, diputats i senadors, i, sobretot, als afectats directes pels espolis, per haver volgut acompanyar la Comissió de la Dignitat en el seu desplaçament a Salamanca, per als quals va demanar un fort aplaudiment. Va apuntar que el viatge a Salamanca havia «sorprès» perquè allà s'hi parlà d'emocions i de dignitat. Es referí a les intervencions de Rosa Maria Carrasco, que havia demanat de poder veure i recuperar la carta que el seu pare va adreçar a la seva família poc abans de morir afusellat, o els mots de Carles Fontserè reclamant la seva col·lecció de magnífics cartells avui segrestats a Salamanca. Va recordar les paraules de Rubert de Ventós: –"Archivaréis pero no convenceréis"–, clara paròdia de l'unamunià "Venceréis pero no convenceréis". Strubell també es va referir amb agraïment a tots els sectors i persones que des de Salamanca s'havien solidaritzat amb la petició catalana, i també els 700 catedràtics i intel·lectuals de tot el món, encapçalats per Mario Soares, Francesco Cossiga, Noam Chomsky, Nawal el Saadawi i Paul Preston, que s'havien pronunciat en el mateix sentit, i per als quals, també, va demanar un fort aplaudiment. Finalment, va especular sobre el futur dels arxius catalans i assenyalà el desconcert que existia al mateix PP català sobre la qüestió, amb les contradiccions entre Piqué i Rajoy, que just abans de l'inici de l'acte a Barcelona qualificava la temàtica de "tancada". Strubell va ironitzar sobre allò que podria considerar com a cosa "tancada" el PP, ja que l'any 1975 també semblava que havia quedat «tancada» la tomba de Franco. Va acabar la seva intervenció tot considerant que sense el retorn dels documents catalans a Salamanca no quedaria superat l'enfrontament que significà la guerra civil i, doncs, encara vigent el "dret de conquesta".

La repercussió mediàtica de l'acte fou importantíssima. Meresqué titulars a primera plana a tots els principals mitjans catalans, amples reportatges en revistes, telenotícies i comentaris en totes les tertúlies radiofòniques. La Comissió de la Dignitat va agrair moltíssim la col·laboració de l'associació ACCAT i la del seu president Josep Espar Ticó, juntament amb la de Joel Joan, Raimon, Teresa Pàmies, la Federació de Corals i David Jou per la seva participació.

La Jornada Tècnica de l'AAC

El 18 de març de 2003 l'Associació d'Arxivers de Catalunya (AAC), amb la col·laboració de la Direcció General de Patrimoni de la Generalitat de Catalunya va convocar una jornada tècnica per debatre la qüestió del retorn de la documentació catalana, confiscada durant la Guerra Civil a administracions, partits polítics, organitzacions sindicals i particulars, dipositada a Salamanca des de 1937 i que actualment forma part del Archivo General de la Guerra Civil Española (AGGCE). La jornada comptà amb el suport de la Comissió de la Dignitat, diversos dels membres del Secretariat de la qual van assistir-hi.

La finalitat de la jornada era oferir elements per a un debat tècnic entre la comunitat d'arxivers, amb la participació d'experts d'àmbit internacional i també d'arxivers catalans que han treballat, que treballen encara amb aquesta documentació i coneixen amb profunditat els fons documentals i la problemàtica. A les jornades l'expert Michel Duchein, cap dels arxius francesos, va presentar la ponència "Conciliació del respecte dels fons, el principi de provenença i la "pertinença territorial" i Klaus Oldenhage va presentar la ponència "La destinació dels arxius alemanys contemporanis després de la Segona Guerra Mundial."¹¹

D'aquesta jornada se'n va treure unes conclusions tècniques sobre la polèmica a l'entorn dels Papers de Salamanca, una part de les quals reproduïm a continuació.

L'AGGCE és un centre d'arxiu que té el seu origen en els dipòsits documentals resultants de l'activitat confiscadora planificada i executada pels organismes d'informació de l'exèrcit franquista en iniciar-se la Guerra Civil Espanyola. Aplega documentació de molt diversos orígens i productors: particulars, entitats i administracions d'arreu de l'Estat Espanyol. Per tant, des del punt de vista arxivístic, l'AGGCE és un reagrupament artificial de "parts de fons" segregades dels seus fons originaris. Michel Duchein també anomena aquests

---

¹¹ Aquest treball i d'altres són disponibles en anglès, castellà i català al web de l'Associació d'Arxivers de Catalunya <www.arxivers.com>.

reagrupaments artificials "pseudofons" o "fons mixtos", no se'ls pot anomenar "fons" en absolut, perquè no tenen el que els defineix com a tals, l'entitat conferida pel productor, en expressió d'aquest ponent, els manca "la comunitat d'origen".

En relació a aquestes "parts de fons" segregades dels seus fons d'origen, no per causes administratives, ni jurídiques, sinó per causes pràctiques, territorials o polítiques (guerres o conflictes), Michel Duchein admet que el reintegrament al seu fons d'origen, no solament és possible, sinó desitjable, en compliment del principi de provenença, amb la condició que aquestes parts de fons no s'hagin dispersat, estiguin perfectament identificades i se'n conegui clarament l'origen.

La teoria arxivística admet la segregació de fons, sense que això sigui conculcar el principi de provenença, quan existeixen causes administratives (canvi de competències d'un organisme) o causes jurídiques (supressió d'un organisme). En aquest s casos és inevitable el traspàs de fons o parts de fons dels organismes suprimits als organismes d'annexió.

Quan la segregació és per causes extraordinàries, raons polítiques, territorials, conflictes, etc, el reintegrament al seu fons originari és possible i convenient, sempre i quan, insistim, la documentació no estigui disgregada, estigui clarament identificada, se'n conegui l'origen o el productor i aquest productor estigui en condicions d'assumir-ne el dret de disposició.

Els documents catalans dipositats a Salamanca procedents de les confiscacions són els fons produïts per particulars, entitats, associacions, partits polítics i administracions dels qual van ser segregats. Arxivísticament, és possible el reagrupament d'aquest fons en aplicació del principi de provenença, segons el qual s'ha de mantenir com un únic conjunt els documents que les organitzacions i les persones han produït, reunit i/o conservat i utilitzat en l'exercici de la seva activitat personal o corporativa, per tal de poder conèixer la història d'una persona, la història d'una institució o l'evolució corporativa d'una entitat o administració

Respecte de la documentació catalana incautada cal fer notar que:

- a) va tenir un caràcter instrumental, la documentació es va utilitzar per extreure la informació i va servir de base per generar la documentació pròpia dels organismes repressors del règim franquista, però no es va confondre amb aquesta, ni es va mesclar amb els expedients dels òrgans repressors.*
- b) la documentació reivindicada per la Generalitat de Catalunya està perfectament identificada i organitzada.*

Tenint en compte aquests dos punts i els esmentats anteriorment: que va ser segregada per causa d'un conflicte armat, és a dir, per raons polítiques extraordinàries i no per les raons que arxivísticament estan tipificades (administratives o jurídiques); i que va anar a parar a un "fons" constituït artificialment, res no sembla justificar que aquests documents no puguin ser reintegrats als seus fons d'origen

Respecte a la preservació de la unitat del fons de l'AGGCE com arxiu de la Guerra Civil Espanyola i com a arxiu de la repressió, entenem que només es pot referir al manteniment de la unitat física de la documentació que es conserva al centre d'arxiu, perquè la unitat definida per la producció i la provenença no existeix, en tractar-se d'un fons aplegat artificialment.

La unitat d'arxiu, a més, no ve determinada pel tema. L'arxiu temàtic que selecciona els seus continguts en funció de la matèria no solament no existeix com arxiu -es podria dir centre de documentació- sinó que és una incoherència teòrica i pràctica. Certament és una metodologia que es va intentar aplicar durant el segle XIX, però està absolutament superada. Els criteris de selecció per a la creació o manteniment d'un arxiu temàtic serien sempre subjectius i, més greu encara, trencarien el context documental en el qual són creats els documents.

La unitat que s'intenta preservar en relació a l'Arxiu de la Guerra Civil, és només una unitat física de la documentació aplegada en aquest centre d'arxiu, però no és una unitat de fons.

El principi de provenença s'aplica també en conjugació amb el criteri de territorialitat. D'acord amb el principi de provenença i de pertinença territorial, els documents públics han de romandre en el territori per al qual es van crear, perquè formen part del patrimoni comú d'aquest territori (nació, regió, etc) i perquè només la conservació física d'aquest patrimoni documental permet donar testimoni de la continuïtat històrica, del desenvolupament cultural i econòmic d'una comunitat, base de la seva identitat, a la vegada que constitueix l'única garantia del reconeixement dels drets dels ciutadans.

El principi de provenença s'ha d'aplicar a favor de les administracions d'arxius autonòmiques, regionals, locals i particulars. És el reconeixement dels drets arxivístics dels governs autonòmics, regionals i locals en relació a la documentació per ells generada. Aquest reconeixement dels drets és el reconeixement de la propietat i la titularitat. El govern estatal ha de reconèixer els productors del fons com a titulars dels fons i, per tant, els drets de disposició que'n segueix.

La realització de còpies per mitjà de la microfilmació o de la digitalització és una solució de compromís que atenua temporalment el problema, però no és una solució satisfactòria ni des del punt de vista arxivístic ni des del punt de vista jurídic, per què no resol el problema de la propietat dels documents. Estem d'acord amb les solucions proporcionades per les noves tecnologies, però és important determinar que els documents originals s'han de restituir als respectius fons d'origen, en aplicació del principi de procedència i en reconeixement de la propietat dels fons. En el cas de la documentació de la Generalitat de Catalunya, les sèries identificades de l'administració catalana s'han de reintegrar als fons originals o a la institució d'arxiu que normativament li correspon, en aquest cas, l'Arxiu Nacional de Catalunya. Les còpies s'ha de dipositar a l'AGGCE.

La transferència i la restitució de la documentació serà menys conflictiva i menys problemàtica si es porta a terme atenent els principis de l'arxivística. Aquests són els únics criteris aplicables i que poden aportar objectivitat a situacions tècnicament complexes.

Es conclou d'aquí la necessitat de la presència dels arxivers de les dues administracions, l'autonòmica i l'estatal, en els òrgans de gestió i en les meses de negociació que hagin de tractar sobre el tema de la restitució dels documents. La presència de professionals de l'arxivística ha estat sempre mínima, o simplement ignorada, en els fòrums de debat i de negociació per la restitució de la documentació a Catalunya. Sí que hi han intervingut en canvi, de manera destacada i preeminent, els historiadors, experts i professionals molt competents en aquest cas, però usuaris dels arxius a la fi i no professionals de l'arxivística. Tots els òrgans constituïts per arbitrar solucions en relació a la documentació de Salamanca estan formats per historiadors, des de la Junta Superior de Archivos, òrgan assessor del Ministeri de Cultura, format per 12 membres, cap d'ells arxiver, passant per la Comissió d'Historidors, creada per la Junta i acabant pel Comitè d'Experts, no hi ha hagut un sol arxiver que hagi participat directament en aquests òrgans de decisió. Creiem que aquesta és una anomalia que cal resoldre.

Més activitats de la Comissió de la Dignitat¹²

Durant els anys 2003 i 2004 les activitats de la Comissió de la Dignitat no han parat. Seria impossible de donar-ne detalls de totes. D'una banda, la participació en centenars d'actes ha estat una constant arreu del país. D'altres actes -concretament cinc- han tingut com a marc la mateixa ciutat de Salamanca, organitzats per diferents entitats i grups com Ciudadanos por el Patrimonio, Izquierda Castellana o el Foro de Izquierdas-Los Verdes d'aquella ciutat. Alguns d'aquests actes s'han realitzat en llocs de marc tan incomparable com l'Ateneu de Salamanca -on Carles Fontserè va tenir-hi una destacadíssima intervenció- o la Facultat de Geografia i Història de la Universitat de

---

¹² Per una relació exhaustiva, consulteu la Cronologia al final d'aquest llibre.

Salamanca. Un debat amb arxiveres i professors universitaris, celebrat el 17 de juny del 2004, va ser retransmès per la TV local de Salamanca. En el capítol dels actes també cabria esmentar dos càlids homenatges celebrats a Barcelona. El primer va ser organitzat en honor d'Aníbal Lozano i Teresa Carvajal, ambdós de Salamanca, i es va celebrar a l'Ateneu Barcelonès el 22 de maig del 2003. El segon homenatge va ser ofert al Catedràtic Emèrit de la Universitat de Southampton, Henry Ettinghausen, a la Farinera del Clot. Ambdós homenatges -molt concorreguts- s'havien ideat per a mostrar l'agraïment pel suport que aquelles persones havien prestat a la Comissió de la Dignitat.

La campanya de reclamació oficial dels documents també ha seguit el seu curs i han estat moltes les entitats que, seguint les pautes marcades per la Comissió, han iniciat els primers tràmits per a un eventual requeriment judicial de la seva propietat segrestada. Entre aquestes entitats caldria incloure els partits ERC i PSUC, i els sindicats UGT i CADCI, juntament amb d'altres entitats com ajuntaments -Tarragona entre ells- i persones particulars com les famílies Capó i Cambo. També s'han enviat informes a l'àrea de Cultura del Consell d'Europa per a denunciar el cas. Paral·lelament, cal destacar una reunió celebrada per una delegació de la Comissió de la Dignitat¹³ amb el premi Nobel de la Pau, Adolfo Pérez Esquivel, el 13 d'abril del 2004, en què aquest ardit defensor dels drets humans va informar la Comissió de la seva intenció de dirigir una carta al president José Luis Rodríguez Zapatero, a qui pensava invocar la seva responsabilitat a l'hora de prendre la decisió de retornar els documents a Catalunya. El contingut de la carta va ser ampliament difós per la premsa catalana i espanyola.

En el capítol dels contactes polítics, cal destacar els que hi ha hagut al més alt nivell, com la reunió celebrada amb la ministra Carmen Calvo el dia 26 de maig del 2004. Aquella reunió, celebrada a la seu del Ministeri a Madrid, duraria més de dues hores. Per part de la Comissió comptaria amb la presència -entre d'altres- de dos expresidents del Parlament de Catalunya, Heribert Barrera i

---

¹³ Entre la qual es trobaven els següents membres delegats dels partits catalans: Dolors Comas i Josep Altayó (ICV), Josep Camps (CIU), Xavier Menéndez (PSC) i Elisenda Romeu (ERC).

Joan Rigol, i el vicepresident de les Corts Valencianes, Joaquim Puig, a més del president de l'Associació d'Arxivers de Catalunya, Joan Boadas i el professor de la Universitat de Salamanca, Jose Luis de las Heras. També es va reunir la Comissió amb la consellera de Cultura de la Generalitat de Catalunya, el dia 28 de juny del 2004, en la seu de la Conselleria a Barcelona. Ambdues reunions van ser preparatòries de cara a la creació d'una nova comissió negociadora que al setembre del 2004 començarà a reunir-se de cara a prendre una decisió sobre la devolució a Catalunya dels "Papers de Salamanca".

Epíleg

Perspectives de futur

Aquest llibre apareix a la tardor del 2004 en un moment clau en la reclamació dels documents catalans dipositats a Salamanca: just abans de l'anunci de decisions que hom ha pretès que fossin "finals".¹⁴ Tant de bo sigui així amb el ben entès, però, que solució "final" no signifiqui un mer mercadeig polític "que deixi tothom content" -com s'ha insinuat- ni un arranament simbòlic per salvar el compromís. La Comissió de la Dignitat vol recordar, un cop més, que no ens trobem davant d'un cas banal que requereixi un repartiment "equitatiu" i consensuat sinó davant d'una qüestió que té unes implicacions ètiques i polítiques del tot transcendents. Aquest moment "decisiu" seria contemplat amb estupefacció per aquells sectors que porten seixanta-cinc anys esperant-lo si el resultat no fos del tot satisfactori. La dignitat nacional i la justícia històrica són elements que hi estan en joc i les decisions que es preguin ara seran eloqüents a l'hora de marcar el clima de convivència política del futur. És el moment, doncs, de fer una valoració de les perspectives que té al davant la Comissió de la Dignitat que entre molts vam crear el gener del 2002.

Des de la Comissió sempre hem considerat que hi havia poc a debatre sobre el futur emplaçament dels documents del nostre país. Si un dia van sortir d'on mai no degueren de sortir, és al país que ara han de tornar tots. Això podria semblar una posició maximalista als qui es poguessin plantejar aquesta disjuntiva en termes d'una clàssica negociació consensuada, salomònica, en què, amb uns retocs "assenyats", es pogués refer un equilibri d'interessos en base al repartiment equitatiu de "béns" a distribuir. Per a la Comissió de la Dignitat, però, i per a la massa d'entitats, persones particulars i institucions que representa, no és aquest el cas. Si bé alguns agents han parlat de la necessitat de retornar als catalans aquells documents "més simbòlics" com ara l'Estatut de Catalunya de 1932 o els "papers de la Generalitat" -en referència als famosos

---

¹⁴ Havent-se parlat en àmbits governamentals espanyols, d'ençà de la victòria socialista del 14 de març del 2004, de la necessitat de trobar una "solució final al tema".

507 lligals que sovint són esmentats com si conformessin la totalitat dels papers catalans-¹⁵ la Comissió de la Dignitat creu que la solució només pot ser integral quant a contingut i territori, perquè dos-cents ajuntaments valencians també tenen documentació requisada a Salamanca. Com es pot diferenciar jurídicament entre objectes robats retornables i objectes robats no retornables? Per explicar-ho en termes més explícits -com han fet Borja de Riquer i Josep Maria Terricabras en més d'una ocasió- el cas del papers cal plantejar-lo com si es tractés del robatori d'una cartera: *ni el temps transcorregut des de la seva substracció ni l'ús que se'n pugui estar fent pot justificar la seva continuada retenció*. Tampoc pensem que hi hagi cap barem valoratiu que pugui marcar quins són els continguts de la cartera -DNI, bitllets de banc, carnets de soci, alguna carta d'amor etc.- que calen restituir al propietari i quins no. En un estat de dret, els efectes robats es tornen al seu propietari en la seva totalitat. I punt. El fet que avui la cartera estigui exposada en un museu o un arxiu, què hi pot tenir a veure? En canvi de vegades sentim a dir que la "cartera" no es pot tornar perquè fa un "servei" científic i social...

Per una banda, i pel que fa al servei científic, la Comissió de la Dignitat confia plenament que aquest bé el continuaran exercint amb escreix les nostres institucions nacionals a través de les seves entitats arxivístiques d'una manera plenament competent. No es pot servir millor al nostre patrimoni documental sinó retornant els documents espoliats als arxius d'institucions, organitzacions i particulars d'on mai no haurien d'haver sortit. La retenció als arxius d'aquell organisme franquista a l'AGGCE no ha fet res a favor de la recerca sobre la nostra història, sinó que, com tal pretenien els qui van ordinar el segrestament, ha contribuït a amagar-la i en definitiva a l'intent de genocidi del nostre poble. D'eficàcia, doncs, no en perdrem amb el retorn. I de justícia en guanyarem molta.

Si la decisió futura del Govern espanyol no contempla un retorn complet dels documents, la Comissió de la Dignitat vol fer pública la seva determinació de prosseguir amb la seva reclamació -de forma serena però ferma- per la via

---

¹⁵ Quan se sap que només en són una petita part i possiblement no la més significativa qualitativament.

judicial, via que fins ara hem explotat amb discreció i sentit comú. Creiem que el fet de dir-ho obertament no és més que l'explicitació transparent de la nostra voluntat d'exercir un dret democràtic. Hem fet conèixer aquesta posició públicament i en més d'una ocasió. L'hem feta conèixer, a més, a les més altres instàncies governamentals catalanes i espanyoles, en els mesos de maig i juny del 2004 respectivament. Per tant, a ningú no li pot semblar una acció deslleial ni un pas inesperat.

La Comissió de la Dignitat porta gairebé tres anys predicant la necessitat de poder exercir el legítim dret a la propietat als propietaris privats i institucionals afectats pels espolis. Juristes d'un signe i altre ens hi han encoratjat en aquest sentit. Allà on ho hem consultat se'ns ha dit que es tracta d'un cas jurídic "molt clar". Els intents de dir que la Transició va "beneir la legalitat franquista" -com s'insinua en alguns ambients- no sols no ens impressionen sinó que ens repugnen, com ens repugna tot intent de dissimular els crims franquistes. És en aquest sentit que cal situar les reclamacions de retorn dels seus arxius a entitats com la CNT, ERC, Esquerra Valenciana, PSUC, UGT o el CADCI, o a persones particulars com les famílies Cambó, Rovira o Capó, sempre assessorades per la mateixa Comissió. Creiem que un Govern espanyol com l'actual, que ha expressat una voluntat de cloure el tema, no voldrà que una mala solució ho impedeixi amb el consegüent llast de mala imatge que davant l'opinió pública internacional donaria el fet que uns afectats per robotaris feixistes haguessin de seguir lluitant per refer-se'n tot recorrent als Tribunals - estatals i potser fins i tot europeus- per reclamar la seva propietat espoliada.

Un altre aspecte clau del nostre futur com a entitat cívica i patriòtica serà el de distribuir aquest llibre que teniu a les mans entre totes les figures referencials mundials que ens van donar suport l'estiu del 2002 -des de Mario Soares i Francesco Cossiga fins a Adolfo Pérez Esquivel i Peter Gabriel- fins a un total de mil, la gran majoria catedràtics de més de 220 universitats del món sencer. Si en el seu dia un periodista americà va dir que la lluita dels catalans pel retorn dels "Papers de Salamanca" era "la iniciativa dels darrers 25 anys que més havia fet per situar la causa catalana en el mapa", creiem que el fet de fer arribar aquests textos a aquelles i d'altres persones referencials ajudarà a

enfortir el coneixement que hi pot haver del món català i la seva lluita per recuperar les llibertats nacionals com a poble i refer-se -encara avui- del terrible perjudici que suposà per als catalans la dictadura del general Franco (1939-1975).

No voldríem donar per closa aquesta declaració de voluntat futura sense fer esment de les lectures positives i dels aspectes més pedagògics que s'han pogut derivar fins ara de la lluita de la Comissió de la Dignitat pel retorn dels documents catalans -inclosos els valencians- dipositats a Salamanca. Ha estat una lliçó i un honor comptar amb els amplíssims suports amb què ens han acompanyat en la nostra lluita: institucions, ajuntaments, particulars afectats, sindicats, partits, historiadors de totes les universitats, arxivers de molts arxius de la nostra nació i milers de col·lectius de tots els Països Catalans. Esperem seguir comptant amb el seu suport si encara s'ha de fer un esforç més en aquest front. Paral·lelament ha estat un privilegi haver tingut l'oportunitat d'entrar en contacte amb sectors salmantins que lluiten també per la dignitat i l'aprofundiment de la democràcia a la seva terra, gent que ens ha fet costat solidàriament en el camí cap al ple domini de la democràcia, la recuperació de la memòria històrica i de represa de les llibertats col·lectives. Ens enorgullim que el cas dels papers hagi servit per deixar clares moltes coses a Salamanca mateix, amb la clara evolució d'una part de l'opinió pública i dels mitjans de comunicació locals des del 2002. Humanament ens honora.

No sabem quin serà el futur exacte de la Comissió de la Dignitat a partir de l'any 2005. Si cal seguir lluitant pel retorn dels papers -és a dir, per la nostra nació i la seva dignitat com a poble- se'ns trobarà a primera fila com fins ara. Tant de bo no sigui necessari.

Secretariat de la Comissió de la Dignitat

Toni Strubell, Josep Cruanyes, Enric Borràs, Julià Garcia, Josep Guia, Agustí Barrera, Imma Albó, Paula Ros, Xavier Borràs, Anna Almazán, Marta Rojals, Elisenda Romeu, Josep Altayó, Josep Camps, Ramon Escudé, Montserrat Milian, Antoni Martínez, Joaquim Ferrer, Francesc Ferrer, Abel Maruny, Claudi Romeu, Lluís Serra, Rosa Maria Puig-Serra, Salvador Arderiu.

Cronologia de les activitats de la Comissió de la Dignitat¹⁶ (de gener 2002 a juliol 2004)

- 21/1/2002** Primera trobada del que s'esdevindrà el nucli de la *CdelaD*.
- 26/1/2002** Es tramet convocatòria de trobada de treball per al dilluns 11 de febrer a la Sala d'Actes de l'Ateneu Barcelonès. Signen Enric Borràs, Julià Garcia, Toni Strubell.
- 30/1/2002** *Vilaweb* i *Osona.com*, els dos portals més importants de la xarxa telemàtica d'àmbit català —dirigits, respectivament, per Vicent Partal i Miquel Macià—, són els primers a donar notícia fidedigna de la creació de la *CdelaD*.
- 31/1/2002** Trobada, a Barcelona, de membres de la Comissió amb tècnics d'arxivística. Es redacta la proposta de *Declaració* i el *Dossier*. Comença a rebre's noves adhesions de més persones i entitats. Mentre, el correu electrònic fumeja...
- 1/2/2002** Es consulta un expert jurista sobre la proposta de *Declaració* i el contingut del *Dossier*. Agustí Barrera, president del CADCI, ofereix el despatx d'aquesta entitat per a oficina.
- 1/2/2002** La revista d'informació, opinió i debat del Pla de Santa Maria (Alt Camp), *La Planenca*, anuncia per al 13 d'abril una calçotada popular on es presentarà la *CdelaD*.
- 3/2/2002** Fent servir un espai gratuït apareix per primera vegada a Internet el web provisional de la *CdelaD* (<http://club.telepolis.com/ebc/>).
- 4/2/2002** El número 920 del setmanari *El Temps* dedica un breu a la creació de la *CdelaD*.
- 7/2/2002** De la mà del periodista Ignasi Aragay, el diari *Avui* dedica mitja plana als "Papers de Salamanca" i a la *CdelaD* sota el títol «Els "Papers de Salamanca" un altre cop».
- 8/2/2002** En Josep Maria Sans Travé, director de l'Arxiu Nacional de Catalunya (ANC) i n'Enric Borràs, com a membre de la *CdelaD*, són entrevistats per Joan Oliver al *Bon Dia, Catalunya!* (TV3).
- 10/2/2002** Al web provisional de la *CdelaD* hi ha novetats: el text íntegre del *Dossier* que servirà per explicar l'origen i situació actual dels Papers de Salamanca; la proposta de *Declaració*, i la formidable notícia del retorn, de part dels bascos, dels fons documentals de la Layetana Office de París.
- 10/2/2002** Sota el títol «Patrimoni i dignitat nacional», Agustí Colomines, professor d'Història Contemporània a la UB, explica la història del retorn dels documents de la Generalitat de Catalunya servats pel PNB i la Fundació Sabino Arana.
- 11/2/2002** Trenta entitats culturals, socials i polítiques, a més a més de les primeres regidories i conselleries d'ajuntaments catalans, i un bon nombre de ciutadans a títol privat, debaten durant dues llargues hores l'extens *Ordre del dia* proposat a la reunió de la *CdelaD*. S'acordà entre d'altres temes lliurar una carta d'agraïment al lehendakari per l'acompliment del retorn dels fons de la

---

¹⁶ En el text com a "*CdelaD*".

Layetana Office al poble català; la cobertura legal del nom *CdelaD*; l'organització en àrees de treball; la campanya en el camp municipal per promoure l'aprovació de mocions; establir un calendari de presentacions, amb col·laboració de professors, historiadors i arxivistes; la necessitat de fer pedagogia entre la població de Salamanca que no volem prendre'ls res que sigui seu, sinó recuperar el que és nostre.

12/2/2002 Al Saló de Sant Jordi del Palau de la Generalitat de Catalunya, quatre delegats del Secretariat de la *CdelaD* fan a mans del lehendakari Ibarretxe una lletra d'agraïment.

12/2/2002 L'Agència *Europa Press* afegeix en el seu comunicat, i de forma destacada, la notícia sobre la reclamació dels papers de Salamanca, lligant-la a la de l'acte a Palau.

12/2/2002 Toni Strubell, en nom de l'Associació Lluís Companys/Lluís Companys Bardotzea, publica un article a *El Punt* intitulat «Uns documents, dos tractes», en què afirma que «Entorn de la famosa devolució, o no, dels nostres arxius històrics republicans des d'Euskadi i des d'Espanya (...) qui ens tractarà com a germà? Qui com a enemic secular?».

13/2/2002 Pere Martí escriu a les pàgines de «Política» del diari *Avui*, tot referint-se als documents d'Artea que «un veterà nacionalista, present ahir al migdia al Saló de Sant Jordi, ho explicava així: "Els demòcrates ens tornen els arxius de la Generalitat republicana, els que no ens els tornen és perquè creuen que la guerra encara no ha acabat"».

13/2/2002 Els diaris espanyols blasmen Pujol i Ibarretxe pels seus discursos d'ahir en els quals ambdós exigien la devolució de l'espoli.

13/2/2002 Via correu electrònic i amb pocs instants de diferència, la UGT de Catalunya i la Comissió Obrera Nacional de Catalunya s'adhereixen a la iniciativa de la *CdelaD*.

14/02/2002 La Junta de Castella-Lleó demanarà garanties al Govern central sobre la unitat i integritat de l'AGGCE. El vicepresident i conseller d'Educació i Cultura de Castella-Lleó, Tomás Villanueva, va apel·lar al «respecte» del Real decreto de 1999 pel qual es crea l'Archivo. L'alcalde de Salamanca, Julián Lanzarote, qualifica de «desmantellament en contra de tota lògica» la tornada als seus llocs d'origen de tot el patrimoni documental que ha estat desplaçat al llarg de la història a altres regions i països.

14/2/2002 El diari basc *Deia* publica un article d'en Toni Strubell sobre la diferència de tracte dels bascos i dels espanyols respecte a la devolució dels nostres fons. El diari *El Adelanto*, de Salamanca destaca una nota especialment rellevant: a Salamanca hi ha 3 milions de fitxes personals, les que feia servir el Tribunal de Represión.

15/2/2002 Segons Carlos Dardé, de la Comissió Tècnica Estat-Generalitat, citat per l'agència *Efe*, és «absolutament impossible» que tornin tots els documents de la Generalitat. També, a l'*Avui*, es reproduïxen unes declaracions del president de Castella-La Manxa que insisteix en la integritat i la unitat de l'AGGCE de Salamanca.

17/2/2002 L'historiador i exsenador Jaume Sobrequés escriu a l'*Avui*, amb motiu de l'exposició *Euskadi i Catalunya. Memòria compartida*, al Museu d'Història de Catalunya, que «entre els governants bascos i els espanyols hi ha diferències essencials. Els uns retornen allò que han custodiat. Els altres es mantenen en el dret de conquesta».

18/2/2002 El senador Josep Varela, del Grup Parlamentari de CiU, formula una pregunta al Govern espanyol sobre la data prevista per a la fi dels treballs de la Comissió Tècnica encarregada de dictaminar amb relació als fons catalans requisats.

20/2/2002 La ministra d'Educació i Cultura, Pilar del Castillo, defensa al Senat la unitat de l'arxiu de Salamanca, responent a la pregunta adreçada per la senadora Montserrat Duch, del Grup Entesa Catalana de Progrés (PSC-ERC-IC), sobre com pensa el Govern dur a terme els acords de la comissió d'experts que han de pronunciar-se sobre aquest tema. La ministra va contestar que no té cap data límit per fer conèixer les conclusions de la Comissió. Duch va recordar que ja han passat sis anys des que es va fer la proposta que part de la documentació retornés a Catalunya.

20/2/2002 El Secretariat de la *CdelaD*, en reunió d'urgència arran de les declaracions de la ministra del Castillo, emet una nota de premsa en què manifesta no tenir cap «notícia versemblant que indiqui que els experts catalans hagin manifestat el principi d'unitat de l'Archivo. (...) Sí que podem afirmar que les principals autoritats mundials en matèria d'arxius són del tot contràries a aquesta mena de dipòsits documentals fets a base de desfer arxius preexistents.»

20/2/2002 El president de la Fundació Trias Fargas, Pere Esteve, publica a les pàgines de «Diàleg» del diari *Avui* l'article «Memòria i voluntat», sobre el retorn dels anomenats papers d'Artea als arxius de la Generalitat de Catalunya.

27/2/2002 Antoni Segura, catedràtic d'Història Contemporània a la UB, publica un article al diari *El Punt* amb motiu del retorn de la documentació d'Artea.

28/2/2002 L'escriptor i historiador Agustí Alcoverro insisteix a l'*Avui* a comparar l'afer d'Artea amb el de Salamanca.

1/3/2002 Xavier Borràs, responsable de l'àrea de mitjans de comunicació de la *CdelaD*, escriu a la revista *Transversal*, editada a la vila de Gràcia, l'article «Sense papers i apàtrides».

4/3/2002 S'inicia, a través del correu electrònic, la tramesa de la *Declaració* de la *CdelaD* a les universitats de tot el món. El text és traduït a diverses llengües: occità, basc, gallec, castellà, anglès, francès, alemany...

8/3/2002 El diari *Avui* es fa ressò de la massiva resposta de suport que està rebent la *CdelaD* de professors i catedràtics d'arreu del món.

11/3/2002 Enric Borràs, portaveu del Secretariat de la *CdelaD*, anuncia el nou web de la Comissió (<http://www.partal.com/dignitat>) i la nova adreça de correu electrònic (dignitat@partal.com), totes dues sota els auspicis de Partal i Associats.

12/3/2002 Josep M. Sòria publica a *La Vanguardia* una excel·lent cronologia sobre els "Papers de Salamanca" sota el títol «La historia interminable».

28/3/2002 *El Vallenc*, de Valls (Alt Camp), informa a tota plana que el periodista Tim Abrahams i el fotògraf Colin Mearns, del diari *The Herald*, de Glasgow, van entrevistar el dia 23 de març, acompanyats del portaveu de la *CdelaD*, Enric Borràs, l'historiador Antoni Gavaldà —especialista en la documentació de Salamanca— i Josep Sanjoan Güell, una de les persones que apareix entre els papers espoliats.

30/3/2002 Josep M. Grau, historiador i arxiver, publica un article al diari *El Punt* en què fa un extens i documentat repàs als fons arxivístics repartits arreu de Catalunya i de l'Estat espanyol.

31/3/2002 Josep M. Sòria, enviat especialment a Salamanca per *La Vanguardia*, fa un extens reportatge sota el títol «Los papeles anclados». Segons *La Vanguardia*, l'AGGCE «disposa de tres quilòmetres de documents continguts en 14.381 caixes. La més important és la secció políticsocial, i la més voluminosa és la procedent de Madrid (2.730 caixes) i de Catalunya (2.550 caixes)».

2/4/2002 Reunió del Secretariat de la *CdelaD*. S'hi estableix l'agenda de treball fins al mes d'octubre. S'informa que, pel cap baix, hi ha deu persones dedicades a la tramesa i confecció de llistes per a la campanya internacional de suport.

3/4/2002 S'inicien els treballs per confeir un logotip de la *CdelaD* a partir d'una primera proposta del dissenyador Josep Companys Huguet, nét-nebot del president Lluís Companys. Per fer el logotip es fa servir la pòlissa Fox Script, dissenyada per Josep Patau, que se cedeix gratuïtament des de la comunitat virtual del laboratori experimental Astramat (<http://www.astramat.com>).

7/4/2002 S'inicia la tasca de recerca d'adreces de correu electrònic de les redaccions de política internacional i de cultura dels principals mitjans de comunicació de fora de l'àmbit català.

13/4/2002 El diari més important de Glasgow, *The Herald*, publica un extens reportatge de quatre pàgines firmat per Tim Abrahams i el fotògraf Colin Mearns que explica l'espoliació de la documentació catalana dipositada a Salamanca per l'exèrcit franquista amb fins repressius i denuncia la negativa de les autoritats espanyoles a retornar-la al seu lloc d'origen.

13/4/2002 Presentació de la *CdelaD* al Pla de Santa Maria, on se celebra una calçotada popular i nacionalista. Hi són presents l'alcaldeessa del Pla i representants del Cercle d'Agermanament Occitano-Català, el Col·lectiu 1714, la campanya Un País, Una Bandera, Acció Cultural del País Valencià, Consell Nacional de Catalunya, Joventut Nacionalista de Catalunya, la Coordinadora d'Associacions per la Llengua i l'Institut de Projectió Exterior de la Cultura Catalana.

14/4/2002 El Secretariat de la *CdelaD* anuncia l'inici d'un seguit d'actes de presentació de la Comissió. Els primers seran el 19 d'abril a la Fontana d'Or de Girona i el 22 d'abril al Centre de Lectura de Reus.

14/4/2002 Diversos mitjans de comunicació es fan ressò de la calçotada al Pla de Santa Maria.

21/4/2002 El Col·lectiu J. B. Boix escriu al diari *Avui* que s'ha obert una nova ofensiva d'involució neocentralista. «Tenim, en primer lloc, el recurs del govern central contra la llei d'arxius de Catalunya. És a dir, que no solament es nega la devolució (...) dels documents de la Generalitat segrestats per dret de conquesta a l'Arxiu de Salamanca, sinó que, a més a més, s'impedeix l'ordenament dels arxius situats a Catalunya.»

2/5/2002 Fèlix Martí, president del centre UNESCO de Catalunya, rep una carta de Wangpo Bashi, secretari de l'oficina europea de sa santedat el Dalai Lama, en què li demana una llista actualitzada de les personalitats que ja han signat la *Declaració* de la *CdelaD*, donat l'interès que l'alt mandatari del budisme tibetà té per l'afer català.

5/5/2002 El Secretariat de la *CdelaD* elabora un cartell autoeditable perquè es pengi arreu del territori català.

6/5/2002 Genís Sans Mora escriu una carta a l'*Avui* on comenta que a Escòcia va poder llegir l'article d'Abrahams al *The Herald* i se sorprèn que els mitjans catalans no s'hagin fet ressò d'aquest article fet «al diari més important d'Escòcia».

17/5/2002 El nou diari esportiu *El 9* inclou un anunci a tota plana de la *CdelaD* —amb el nou logotip inclòs—, i es proposa de retallar-lo, fotocopiar-lo i enganxar-lo arreu.

24/5/2002 El diari mexicà *Mural* publica un important editorial signat per José María Murià, alt càrrec de la Secretaria de Relacions Exteriors del Govern mexicà i president del Colegio de Jalisco, sota el títol «Latrocinio salmantino de la dignidad», en què afirma que «el vell i salvatge “dret de conquesta” sobre un “botí de guerra” », encara és vigent a Espanya. Dos dies després *Mural* publica una carta d'agraïment d'Enric Borràs.

27/5/2002 Carles Tortras escriu al setmanari *El Triangle* l'article «Recuperar els arxius, un acte de dignitat».

4/6/2002 La *CdelaD* intervé en la trobada anyal de la campanya «Jo també em planto. Cap a l'Assemblea dels Països Catalans», celebrada a la Sala Abat Escarré de l'edifici CIEMEN, al carrer Rocafort de Barcelona.

6/6/2002 Caterina Haro, responsable de l'Àrea d'Internet i Multimèdia del Parlament de Catalunya, acusa rebuda de la invitació que la *CdelaD* vol que es faci arribar als grups parlamentaris i al president del Parlament per a l'acte que se celebrarà el dia 11 de juny al Paranimf de la Universitat de Barcelona.

7/6/2002 Josep Pinyol publica l'article «Llibertat de pressió. Ens manca la sala» al diari *Regió 7* i hi planteja, entre d'altres qüestions: «Si vivim en una democràcia proclamada als quatre vents de la Unió Europea, per què és impossible que el retorn d'aquests documents històrics segueixi la línia que, amb la Llei d'amnistia política o amb la devolució d'alguns immobles requisats pels franquistes, va començar a compensar tots els greuges històrics?».

7/6/2002 S'acaba de donar forma al quadríptic de la *CdelaD*, que inclourà la *Declaració* i una vintena de signataris internacionals de reconegut prestigi.

11/6/2002 El diari *Avui* publica un anunci de mitja plana en què s'informa dels actes de presentació del suport internacional de la *Declaració de la CdelaD*, que s'esdevenen la mateixa tarda al Paranimf de la Universitat de Barcelona (UB).

12/6/2002 Tots els mitjans de comunicació escrits i audiovisuals es fan ampli ressò de l'acte celebrat el dia anterior al Paranimf. Sota la presidència del rector Joan Tugores, van intervenir-hi el director general de Patrimoni de la Generalitat, Marc Mayer, el director de l'ANC, Josep M. Sans Travé, l'arxiver en cap de Barcelona, Ramon Alberch, el polític Joaquim Ferrer, l'hispanista anglès Henry Ettinghausen, els arxivers Anscari Mundó i Joan Boadas i els impulsors de la *CdelaD* Antoni Strubell i Enric Borràs. A l'acte hi van assistir representants d'institucions amb documents a Salamanca, cas d'ERC (Carod-Rovira), PSUC (Josep Altaió), UGT (Rosa M. Puigserra), CNT (Xavier Martínez) i CADCI (Agustí Barrera), a més de familiars de Lluís Companys, Carrasco i Formiguera, Numen Mestres, Martí Barrera, Nicolas Capo i Rovira i Virgili, entre d'altres.

13/6/2002 Isabel-Clara Simó diu a la seva columna del diari *Avui* respecte a l'acte del Paranimf «Semblaria que un clam tan il·lustre i unànime hauria de fer pensar els dirigents espanyols; doncs creu-t'ho: ni tan sols tinc l'esperança que els intel·lectuals espanyols, ensinistrats des de la infància contra Catalunya, hi tinguin ni un bri d'objectivitat».

13/6/2002 Segons que publica el diari *La Vanguardia*, «la Comissió Tècnica encarregada d'analitzar quins documents requisats a Catalunya (...) seran retornats a la Generalitat, va acabar sense acord. (...) Es van fer insalvables les discrepàncies sorgides entre els experts de l'Administració central i els de la Generalitat (...) que van decidir elevar dos dictàmens sobre la devolució dels “papers” de Salamanca».

13/6/2002 El diari *El Punt* fa un editorial sota el títol «Els papers molls de l'arxiu de Salamanca» en què afirma que «la disposició del Partit Popular a negociar una possible restitució dels originals a Catalunya es va produir en un context de debilitat parlamentària en què el suport de CiU era vital. (...) Assolida la majoria absoluta, ja no cal esforçar-se pas per satisfer les aspiracions dels catalans (...) amb el feixistoide argument del dret de conquesta».

17/6/2002 Es dona per enllestida la feina de confecció de llistes i tramesa de correus de la campanya internacional de la *CdelaD*, tot i que durant algunes setmanes es continuaran rebent adhesions.

21/6/2002 El conseller en Cap, Artur Mas, rep la *CdelaD* al Palau de la Generalitat en l'acte de lliurament de les més de 500 signatures d'adhesió a la Declaració.

22/6/2002 Ignacio Francia, des de Salamanca, informa per al diari *El País*, que el Centro de Estudios y Documentación de la Guerra Civil no podrà donar lloc a increment de la despesa pública i «es portarà a terme amb els mitjans personals i materials existents en l'Arxiu General de la Guerra Civil Espanyola», segons ha establert una ordre del Ministerio de Cultura publicada ahir en el BOE. La limitació pressupostària i de personal contradiu les posicions i declaracions mantingudes fins ara sobre la importància i ubicació del Centre d'Estudis per part dels responsables del Ministerio de Cultura i del grup popular de l'Ajuntament de Salamanca.

22/6/2002 La *CdelaD* publica al diari *El País* un anunci a doble plana amb la Declaració i les signatures de suport internacional.

1/7/2002 El diari *El País* publica un extens article d'Ignacio Francia sota el títol «*El Archivo de Salamanca, un testimonio histórico sobre la represión y el franquismo*».

2/7/2002 La *CdelaD* inicia la confecció de llistes d'adreces de correu electrònic de professors universitaris de l'àmbit de l'Estat espanyol.

12/7/2002 La *CdelaD* fa pública una nota de premsa en què informa que els organitzadors de l'exposició *Propaganda en Guerra*, que havia de començar el 5 d'octubre de 2002, s'inaugurarà el 15 d'octubre, tot fent coincidir la inauguració amb la data d'aniversari de l'afusellament del president Lluís Companys.

12/7/2002 El president del Parlament de Catalunya, Joan Rigol, rep en audiència el Secretariat de la *CdelaD*. Hi són presents, també, el secretari tercer de la Mesa, Ernest Benach, el professor Henry Ettinghausen, en representació dels més de 500 professors internacionals signants, i el senador d'ERC, Carles Bonet.

19/7/2002 El diari *Avui* informa en un breu que «El conseller Vilajoana va lloar ahir la tasca «professional» feta per Borja de Riquer i Joan B. Culla en l'informe de la Generalitat. Pilar del Castillo afegí ràpidament que: «El problema no és la professionalitat dels historiadors que han realitzat els informes, sinó la disparitat de criteris sobre com s'entén la conservació de la “unitat de l'arxiu”». Igual que

l'*Avui*, molts d'altres mitjans de comunicació escrits i audiovisuals creen una gran expectativa davant la decisió del Patronato.

22/7/2002 El Ministerio de Cultura emet un comunicat que, entre d'altres consideracions, diu: «La Comissió Tècnica Patronat/Generalitat de Catalunya ha donat per finalitzats els seus treballs sense arribar a cap acord. (...) Considera correcta la resolució (...) de mantenir el Principi d'Unitat d'Arxiu. (...) Quant a l'informe elaborat pels historiadors nomenats pel patronat, D. Antonio Morales i D. Carlos Dardé, vam jutjar encertat el criteri al qual s'han atès, segons el qual constitueix part substancial de l'Archivo tota aquella documentació relativa a la Guerra Civil, així com a «els anys que la van precedir i els posteriors», d'acord amb l'Exposició de motius del Reial decret 426/1999, de 12 de març, de constitució de l'Archivo de la Guerra Civil.»

22/7/2002 Sobre la decisió del Patronato de l'AGGCE i en declaracions a l'*Agència Catalana de Notícies* (ACN), el portaveu de la *CdelaD*, Enric Borràs, ha indicat que «el que sí és indignant del comunicat del Ministerio de Cultura és que es vulgui ignorar el robatori dels documents, i que van ser usats per a la més pura i brutal repressió». Tots els mitjans de comunicació escrits se'n fan ressò a la portada i els principals mitjans audiovisuals obren els noticiaris amb aquesta notícia.

22/7/2002 Els grups polítics catalans s'han mostrat públicament en desacord davant la negativa adoptada per l'AGGCE.

22/7/2002 Josep M. Pasqual, a la «Crònica» del diari *El Punt* «L'illa de Salamanca i els papers de Perejil», escriu que «nosaltres hem perdut (...) munts i munts de papers al llarg del temps, negociant amb un estat que exigeix la lleialtat que no dona. (...) Els papers són com l'illa [Perejil]. I si ja es van conquerir un cop, no hi ha raó per no reconquerir-los».

23/7/2002 El diari *ABC*, editat a Madrid, dedica diverses pàgines a l'afer dels "Papers de Salamanca" arran de la negativa del Patronato per al seu retorn. Fins i tot en el seu editorial augura més polèmiques: «De moment, el patronat ha triat la millor de les solucions, per a respectar la necessària unitat de l'arxiu». Tots els mitjans de comunicació catalans —i alguns d'espanyols, com *El País*— blasmen en els seus editorials la decisió del Patronato.

23/7/2002 CiU presenta en el Congrés dels Diputats una proposició no de llei que exigeix la devolució immediata a Catalunya dels fons documentals de la Generalitat que actualment estan dipositats a l'Arxiu de Salamanca.

23/7/2002 El president de la Generalitat, Jordi Pujol, ha manifestat a *COMRàdio* que el contenciós no està tancat i que es resoldrà políticament. En declaracions a *COMRàdio*, l'arxiver en cap de l'Ajuntament de Barcelona, Ramon Alberch, ha negat que els criteris de la UNESCO siguin contraris a la divisió d'un fons documental espoliat per la força. També en declaracions a *COMRàdio*, el director de l'arxiu de Girona ha afegit que la decisió és a més contrària als criteris de la Unió Europea. Tots dos han recordat que fer un Centre de Documentació a Salamanca és possible igualment retornant els arxius als seus propietaris legítims, i fer una còpia dels documents originals.

23/7/2002 En una entrevista al diari *Avui*, l'historiador Borja de Riquer afirma que ja que «la posició del Ministerio era molt tancada, nosaltres vam proposar que, com a mínim, tot l'anterior a la Guerra Civil fos retornat. (...) No hi ha hagut un interès seriós de pacte ni de valoració científica». Més endavant, hi afirma: «Ja que la via política sembla esgotada, queda la judicial, consistent a posar demandes a l'Estat espanyol per apropiació indeguda. Si cal s'ha d'arribar fins

al Tribunal Internacional de l'Haia.» El diari *Tribuna* de Salamanca en el seu editorial es mostra d'acord amb la resolució del Patronato i titlla la campanya de la *CdelaD* com d'un «extravertit engranatge publicitari».

23/7/2002 «Salamanca guanya la “guerra” de l'Archivo» i «Del Castillo manté l'Arxiu intacte i no cedeix davant Catalunya», titulava *El Adelanto* de Salamanca, l'edició helmàntica d'*El Periódico. Tribuna*, per la seva banda, destacava la «satisfacció en la regió» per una notícia que «ha caigut com un gerro d'aigua freda a Catalunya». Al seu torn, *La Gaceta Regional de Salamanca* titulava que «L'Arxiu mantindrà la seva unitat, enfront de Catalunya».

23/7/2002 Joan Boadas, portaveu d'ICV al Parlament de Catalunya, hi presenta una proposició no de llei en què insta el Consell Executiu de la Generalitat a: «1. Emprendre totes les accions judicials pertinents, tant a nivell nacional com internacional, per tal de recuperar per via legal els fons de l'Arxiu de Salamanca requisats durant la Guerra Civil. 2. Que els serveis jurídics de la Generalitat es posin a disposició de les institucions públiques i privades, així com les entitats i particulars afectats, per posar en marxa un mateix procediment judicial».

24/7/2002 La UGT de Catalunya, amb Josep M. Àlvarez al capdavant, fa públic un comunicat en què no dona per tancat el tema i es reserva el dret d'emprendre les mesures que trobi oportunes per a recuperar el seu fons que roman als arxius de Salamanca. La UGT de Catalunya anuncia que viatjarà a Salamanca per fer un inventari dels seus fons.

24/7/2002 El Col·lectiu J. B. Boix argumenta a *l'Avui* sobre alguns comentaristes espanyols que addueixen que Catalunya tampoc no torna coses a Espanya.

24/7/2002 El prestigiós historiador Javier Tusell s'adhereix a la *CdelaD*. «La meva posició ha estat sempre la d'intentar arribar a un acord. Però un cop s'ha demostrat que això no era possible, coincideixo amb la Comissió», declara al diari *Avui*. «Fa anys es va tornar un fons conservat als soterranis del Museu de Burgos que havia format part d'una exposició que la Generalitat republicana havia enviat a Mèxic amb obres, entre d'altres, d'Antoni Clavé.»

24/7/2002 A les edicions d'*El Periódico* a Catalunya i d'*El Periódico* d'Andorra (a més de les edicions de Salamanca, Còrdova, Aragó, Astúries, Castelló, Gijón i Alacant), el 72% dels enquestats estan a favor que la Generalitat emprengui la via judicial per reclamar els Papers.

24/7/2002 El president del PPC, Alberto Fernández Díaz, ha demanat avui al Govern espanyol que sigui «sensible» i reconegui que els documents confiscats tenen una «especial emotivitat per a Catalunya».

24/7/2002 Significats hispanistes com Ian Gibson i Paul Preston han mostrat el seu rebuig a la decisió de no retornar els arxius que reclama la Generalitat.

24/7/2002 El dictamen dels historiadors Borja de Riquer i Joan B. Culla, comissionats per la Generalitat per a la devolució dels papers de l'arxiu de Salamanca que no afecten a la Guerra Civil, i que va ser rebutjat pel patronat, compta amb una relació de documents que els experts consideren «clarament anteriors» a la citada contesa.

24/7/2002 L'historiador Antonio Elorza —que junt amb Javier Tusell i Santos Julià havia format part de la Junta Superior de Archivos en època de la ministra socialista Carmen Alborch— afirma en un article d'opinió al diari *El País* que «el lògic hauria estat, davant els dictàmens contraposats, obrir una campanya

d'informació sobre els mateixos entre especialistes i, sobretot com es va fer inicialment en 1976-1977, buscar una solució que conjuguéss en tant que sigui possible les aspiracions contraposades».

24/7/2002 El periodista Jordi Busquets afirma al diari *El País* que «es conserven a Salamanca documents que no guarden “relació substancial” amb la guerra civil i que “podrien dipositar-se a Catalunya”. Aquest és el parer, posat per escrit, dels dos tècnics nomenats pel Ministerio d'Educació i Cultura (MEC) per a examinar, al costat dels designats per la Generalitat, la reivindicació catalana sobre part dels fons de l'Arxiu General de la Guerra Civil».

25/7/2002 L'AAC expressa a través d'un comunicat que l'argument al·legat pel Patronato i la ministra de Cultura «en cap cas no és aplicable, ja que preval el principi de procedència i el respecte a l'ordre original». Els arxivers catalans, als quals no se'ls va consultar la seva opinió, van anunciar que organitzaran trobades científiques d'àmbit internacional per evidenciar la «nul·la validesa científica» de l'acord adoptat.

25/7/2002 El president del Bloc Nacionalista Valencià, Pere Mayor, ha instat al president de la Generalitat valenciana, José Luis Olivas, que demani la tornada a l'arxiu del Regne de València de la documentació valenciana que va tenir la mateixa sort que la catalana, segons que informa l'agència *Efe*.

26/7/2002 Sota el títol «Més que una qüestió de papers d'arxiu», l'historiador Javier Tusell diu al diari *El País* que la Generalitat «va ser restablerta en el seu moment pel primer Govern democràtic i aquest sol fet fa pensar que tindria dret a reclamar per via judicial els seus documents. Però a Salamanca hi ha documents d'associacions sindicals i d'individus particulars que poden ser reclamats per qui els representin en el moment actual o pels seus hereus.».

26/7/2002 La *CdelaD* fa conèixer una nova adhesió a la seva declaració: l'entrada de Frederic Mayor Zaragoza a la llista té el valor afegit que es tracta de qui va ser director general de la UNESCO durant 12 anys, del 1987 al 1998.

28/7/2002 Jaume Sobrequés escriu a l'*Avui* que «el resultat de la justícia és incert i (...) ajorna el problema molts anys. (...) He proposat una tercera via: reconeixement per part de l'Estat de la propietat catalana dels arxius, acceptació que van ser fruit d'una espoliació de guerra, restitució a la Generalitat dels documents i cessió lliure per part d'aquesta, per un determinat període de temps, dels documents a Salamanca. La dignitat catalana resta salvada i, de moment, els originals no surten de l'arxiu actual».

28/7/2002 Carles Sentís afirma en un article d'opinió al diari *Avui* que «si la Generalitat va ser suspesa per un decret del 8 d'abril de 1938, un altre decret de més entitat l'anul·là. En efecte, un real decret llei de 29 de setembre del 1977 signat pel rei Joan Carles i pel president Adolfo Suárez González “deroga” —aquesta és l'expressió— l'esmentat decret del 1939 i posa en marxa la “Generalitat provisional”. Després Josep Tarradellas pren possessió a Barcelona d'una presidència que ja ostentava a l'exili. Per tant, no hi ha fractura —únic cas potser de continuïtat— entre la Generalitat d'abans de la Guerra Civil i la d'ara. Si no hi ha jurídicament *corpo cesante* els famosos papers no poden justificar la seva permanència a Salamanca perquè són absolutament d'una Generalitat única, és a dir, que només es pot considerar en substantiu».

28/7/2002 Albert Sáez, en el seu «Quadern de Política» al diari *Avui* («Espanya comença a Perejil»), hi diu: «Un article publicat per Miguel de Unamuno el 27 de juny de 1902 i convenientment recuperat aquesta setmana per la premsa espanyola ens ha portat la llum: Perejil va dir-se un dia Hispania i

al final la part va donar nom al tot. Almenys és una raó. Curiosament, el ja famós article es guarda a Salamanca. (...) Perejil i l'Arxiu de la Guerra Civil han esdevingut els símbols de la nova Espanya.»

28/7/2002 Jordi Busquets signa un extens reportatge al diari *El País* sota el títol «Víctimes dels escamots d'espoliació», en què narra el cas de diverses personalitats que tenen papers personals a Salamanca. Hi cita Teresa Pàmies, Nicolas Capo o Antoni Rovira i Virgili.

29/7/2002 Carme Laura Gil dubta de la via judicial per a l'afer Salamanca. Davant la negativa a la devolució dels documents, la consellera creu que el millor és «deixar la ferida oberta». Laura Gil afirma que «l'imaginari espanyol no pot entendre la reivindicació» i que PP i PSOE «mai tornaran els papers».

29/7/2002 L'Associació de Municipis Bascos (EUDEL) sol·licitarà al setembre al Ministerio de Cultura la devolució de la documentació confiscada als ajuntaments d'Euskadi durant la Guerra Civil.

29/7/2002 Òmnium Cultural rebutja la negativa del Patronato de l'AGGCE. Segons que informa l'entitat a *EuropaPress*, la junta directiva considera que la decisió «unilateral que ha pres el Govern espanyol no respon a cap argument científic o tècnic». Finalment, l'entitat manifesta la seva adhesió a la *CdelaD*.

1/8/2002 El director de l'ANC, Josep Maria Sans Travé, va criticar la «prepotència» de la ministra Pilar del Castillo, per haver donat per tancada la reclamació del retorn dels documents de la Generalitat republicana. Això no obstant, va estendre també les seves crítiques als executius del PSOE i de la UCD, que, com els del PP, «han estat tremendament garrepes» en aquest contenciós, que «després de 22 anys, no està resolt».

1/8/2002 ERC va sol·licitar formalment ahir —amb un escrit del seu secretari d'organització, Xavier Vendrell, presentat en la seu del Ministerio de Cultura— la devolució dels documents que li van ser «confiscats com a conseqüència de la guerra civil espanyola i que es troben a l'Archivo General de la Guerra Civil». ERC aporta una relació de la data i el lloc del qual van ser sostrets els documents, acompanyada de la identificació de l'equip de registre que va actuar en cada cas. La «reclamació administrativa» realitzada ahir pel partit republicà és un requisit indispensable per dur el cas als tribunals. ERC ha optat per dur l'assumpte als jutges «convençuda de la inutilitat de la via estrictament política».

2/8/2002 El Partit Popular, en un comunicat dirigit als regidors dels ajuntaments que han presentat mocions sobre aquest tema, destaca que «l'Archivo de Salamanca té una unitat que no pot perdre, ja que és de gran utilitat tant per als historiadors com per a institucions i particulars». També es recorda que, «mentre que el govern del PSOE, fins i tot amb un ministre de cultura català, Solé Tura, mai va voler parlar d'aquest assumpte, el govern del PP ha impulsat la constitució d'una comissió científica».

4/8/2002 El filòsof Josep-Maria Terricabras escriu al diari *Avui* que «els "Papers de Salamanca" són botí de guerra, tal com va dir fa pocs anys Gonzalo Torrente Ballester o tal com acaben de repetir fa pocs dies a la *COPE* Federico Jiménez Losantos i Amando de Miguel. No amaguen, doncs, que allò els pertany "por derecho de conquista". I això vol dir que, si encara mantenen aquest dret, és perquè encara mantenen la conquesta»

6/8/2002 L'activista i historiador Robert Surroca i Tallaferro escriu a l'*Avui* que «Espanya ens roba» i diu que no es refereix «a la secular espoliació econòmica, sinó a la decisió presa —fent de jutge i part— de quedar-se el que

és producte del saqueig dels militars feixistes, amb la qual cosa demostren, aquests del PP, ser dignes hereus del tirà, amb els papers que van endur-se a Salamanca».

7/8/2002 Antoni Strubell escriu a l'*Avui*: «Ara se'ns diu que l'Arxiu de Salamanca ha de conservar documentació que ens doni una "perspectiva sobre les raons de la tràgica contesa". Cal atribuir a la demagògia de certs polítics el fet que s'hagin arrengrerat, momentàniament esperem, amb els hereus dels qui un dia cridaren "viva la muerte!"».

10/8/2002 Josep-Anton Fernández, professor de la Universitat Queen Mary de Londres, suggereix a la *CdelaD* que «si es tracta d'aconseguir l'adhesió de ciutats, (...) hi hauria possibilitats que l'alcalde de Barcelona fos qui signés les cartes demanant a les capitals europees de la cultura que demanin el retorn dels papers? Ser capital europea de la cultura és entrar a formar part d'un "club", com si diguéssim, i amb la seva actitud respecte dels papers, Salamanca està demostrant que no acaba de complir les condicions per entrar-hi. Es tracta que els altres membres del club li ho facin veure».

13/8/2002 S'envia la Declaració de la *CdelaD* en les diverses llengües oficials a l'Estat espanyol als diputats i diputades del Congrés espanyol.

14/8/2002 Diversos signataris de prestigi de la Declaració de la *CdelaD* fan arribar per correu ordinari la seva signatura manuscrita perquè es faci servir en la carta de reclamació que es trametrà a Viviane Reading, cap d'àrea de Cultura del Consell d'Europa, per reclamar que el Consell suspengui part de la programació de Salamanca 2002.

14/8/2002 Izquierda Republicana s'afegeix a la reclamació d'ERC i ha portat als tribunals el Ministerio de Cultura per reclamar els documents que li van ser requisats.

17/8/2002 La periodista i escriptora Carmen Alcalde reclama al diari *Avui*: «Que els caps de partits deixin la seva demagògia. (...) Oblidin-se dels seus rols i actuïn d'acord amb la dignitat del sentiment del nostre poble.»

23/8/2002 Josep Maria Sans Travé, Toni Strubell, Josep Cruanyes i Henry Ettinghausen van participar ahir a la Univesitat Catalana d'Estiu (UCE) en un acte sobre els papers de Salamanca.

23/8/2002 La *CdelaD* fa pública la petició tramesa a Viviane Reding, cap d'àrea de Cultura del Consell d'Europa, per reclamar que el Consell suspengui part de la programació de Salamanca 2002. Així mateix, es fa pública la carta model adreçada a la Presidència del Govern espanyol per a la reclamació (individual o col·lectiva) de la documentació retinguda o la moció tipus que els ajuntaments afectats poden aprovar. Entre les diferents accions previstes, la *CdelaD* ha convocat una concentració reivindicativa davant de la Delegación del Gobierno a Barcelona el 15 d'octubre pròxim.

23/8/2002 El Secretariat de la *CdelaD* valora positivament les declaracions realitzades pel coordinador de Comunicació del PP, Rafael Hernando, a l'agència *Efe* en relació a la reclamació que fa l'ONU en el sentit d'instar al Govern espanyol perquè exhumi fosses comunes de la Guerra Civil, mostra la disponibilitat del Govern espanyol a col·laborar en una iniciativa reconciliadora que, segons l'agència *Efe*, el Govern espanyol «rebrà bé».

23/8/2002 La *CdelaD* fa pública una nota de premsa per aclarir que el que es reclama és la devolució de la totalitat dels arxius espoliats, davant les declaracions del conseller de Cultura de la Generalitat de Catalunya, Jordi

Vilajoana, en el sentit que a l'ANC hi havia còpies dels arxius espoliats, quan, de fet, només hi ha còpia microfilmada dels lligalls.

24/8/2002 En la reunió del Secretariat de la *CdelaD* a Albons (Baix Empordà) es prenen diversos acords, com procedir a la legalització de l'entitat amb uns Estatuts redactats per Josep Cruanyes. S'acorda fer uns 6.000 cartells i un nou full volant que ha de consistir en la convocatòria per al 15 d'octubre a Barcelona amb el lema finalment escollit. Igualment, s'acorda convocar els alcaldes de municipis afectats pels robatoris del 1939 a la reunió del 12 de setembre. S'informa de la preparació de la campanya de requesta de signatures d'universitaris espanyols. S'acorda, també, procedir amb l'enviament de la carta a Viviane Reding amb totes les firmes disponibles.

1/9/2002 El bimensual *Esquerra Catalana*, publicat per ERC, inclou en el seu número 35 tota una pàgina dedica a la *CdelaD*, amb la Declaració, l'article «*Quod natura non dat, Salmantica non praestat*» i l'opinió de Toni Strubell sota el títol «Paisatge amb Salamanca de fons».

8/9/2002 *El Punt* publica l'article d'opinió «La desmemòria d'una certa història», d'Agustí Barrera Puigví, historiador i president del CADCI.

9/9/2002 Salvador Vinardell Crespo, professor titular de Lògica i Filosofia de la Ciència de la Universitat de Salamanca, s'adhereix a la Declaració de la *CdelaD*. Serà el primer de més de 100 professors i catedràtics d'universitats espanyoles que faran costat a la demanda catalana.

11/9/2002 En resposta a una interpel·lació del senador Josep Varela (CiU), la ministra Del Castillo ha buscat nous arguments per legitimar la institució salmantina: «L'existència del Archivo ha permès garantir l'exercici dels drets individuals en haver subministrat desenes de milers de certificacions a persones que van pertànyer als exèrcits i cossos de seguretat de la Segona República o a l'administració republicana en general i que després de la Guerra Civil van ser objecte de persecució política». Del Castillo també ha fet referència a un informe d'experts de la UNESCO, datat el 1997 i relatiu als antics arxius de la repressió dels règims comunistes, tot i que el text citat, diu: «És important identificar l'existència d'aquests documents que procedeixen d'altres arxius dins els fons dels òrgans repressius, però si és possible, hem d'evitar la temptació d'organitzar-los físicament com un fons diferent del fons repressiu».

11/9/2002 En un abrandat discurs, en nom de la *CdelaD*, al passeig del Born, amb motiu de la Diada, Toni Strubell hi afirma: «(...) Aznar, com a bon hereu de l'esperit franquista, li és igual *com, per qui i per què* foren espoliats aquells documents. Per a ell, són un bonic *souvenir*, un botí de guerra que li resulta electoralment rendible de no tornar. (...) I bé, com han reaccionat els Estats d'Europa d'aquest escàndol totalitari? (...) Doncs s'ho han espolsat dient que això era una qüestió interna dels espanyols. (...) Però malgrat tot, no hem d'oblidar que també hi ha una altra Europa. (...) Aquesta Europa sí que ha trobat indecent que el Govern espanyol en vulgui fer una exposició el proper 15 d'octubre dins el programa de *Salamanca Ciudad Europea de la Cultura 2002*. (...) Volem una Europa que ens ofereixi garanties clares respecte de les nostres llibertats nacionals i dels nostres drets com a persones humanes.»

12/9/2002 A les sis de la tarda es reuneix el Secretariat (ampliat) de la *CdelaD* a la històrica Sala d'Actes del CADCI. S'ha ampliat el Secretariat amb l'objectiu que hi siguin presents els representants dels ajuntaments, de les entitats, dels partits polítics, de les organitzacions sindicals i, fonamentalment,

dels particulars (o de llurs familiars) que van ser objecte del robatori dels seus arxius i documentació privada. Destaquen d'entre aquests darrers l'artista Carles Fontserè. D'entre els diversos temes tractats hi ha la Carta a Viviane Reding, cap de l'àrea de Cultura del Consell d'Europa, demanant-li que el dit Consell suspengui part de la programació de Salamanca 2002; la carta model per a la reclamació (individual o col·lectiva), a la Presidència del Govern espanyol, de la documentació retinguda a l'AGGCE; el model tipus de moció a presentar pels ajuntaments afectats amb documentació a Salamanca. També es fan conèixer els detalls de la roda de premsa/presentació de la *CdelaD* que es farà a Salamanca el proper 14 d'octubre, la convocatòria de concentració reivindicativa davant de la Delegación del Gobierno a Barcelona el proper 15 d'octubre, el nous suports rebuts a la Declaració de la *CdelaD*, les campanyes de recollida de signatures a Espanya i a Catalunya, a més de l'exposició d'iniciatives diverses i coordinació d'aquestes amb el calendari d'accions de la *CdelaD*.

12/9/2002 Al vespre l'Agència Catalana de Notícies informa que la *CdelaD* «ha comparegut avui en roda de premsa per anunciar accions contra la celebració de l'exposició *Carteles de la Guerra Civil* que està prevista de fer a Salamanca el 15 d'octubre —data en què va ser afusellat Lluís Companys— amb obres d'artistes catalans que encara avui en reclamen la devolució. El dibuixant Carles Fontserè, membre fundador del Sindicat de Dibuixants Professionals de Catalunya l'any 1936 i autor de bona part dels cartells republicans de la Guerra Civil que s'exposaran a Salamanca, ha comparegut a l'acte per denunciar la provocació que suposa exposar obres seves sense el seu consentiment».

17/9/2002 Enric Borràs, coordinador de la *CdelaD*, és entrevistat al programa «Embolica que fa fort» de *Ràdio Ribes* (Garraf) durant més de 20 minuts.

19/9/2002 Tots els partits, fins i tot el PP català, han emplaçat el govern de José María Aznar a retirar les subvencions que rep des del Ministerio de Cultura la Fundación Francisco Franco. Tal com va denunciar ahir ICV, el Govern espanyol ha atorgat una partida de 41.000 euros —la quantitat més alta que percebrà una entitat privada— a la Fundación.

20/9/2002 Es fa una reunió-sopar del Secretariat de la *CdelaD* al restaurant Núria, a la Rambla de Canaletes, al local de l'antiga seu de la redacció de *La Rambla* —de Josep Sunyol— per acabar d'enllestir els detalls dels pròxims actes.

20/9/2002 Joan Maria Roig Grau, com a president i en nom de l'Associació Catalana de Municipis i Comarques (ACMC), entitat que representa més de 750 ens locals de la geografia catalana, fa arribar una carta de suport a la Declaració de la *CdelaD*.

21/9/002 El prestigiós diari britànic *The Guardian* es fa ressò de l'afer de la Fundació Franco i fa una cita expressa de la tasca que du a terme la *CdelaD*.

24/9/2002 El PP i el PSOE voten junts al Senat contra renegociar els papers de Salamanca. Tota la resta de grups de la cambra alta han donat el sí a la moció del senador Josep Varela (CiU), que advocava per obrir un diàleg polític entre el govern de l'Estat i els governs de les comunitats autònomes afectades per potenciar l'AGGCE de Salamanca i el seu centre d'estudis i documentació i, alhora, negociar la devolució dels originals als particulars i institucions als quals van ser espoliats per les tropes franquistes. Anxo Quintana (BNG), Jokin

Bildarratz (PNB) i Venancio Acosta (CC) també han defensat la necessitat de retornar els papers.

26/9/2002 Es convoca una important reunió per al dia 27 al local de l'ACCAT per concretar els detalls de la concentració del dia 15 d'octubre.

28/9/2002 El Consell de l'Advocacia catalana acorda «sol·licitar al Govern i al Parlament de Catalunya que iniciïn les accions legals que considerin pertinents per recuperar la totalitat dels fons documentals catalans que es guarden a Salamanca, especialment els que van ser confiscats en despatxos d'advocats de Barcelona i Manresa i en el Col·legi d'Advocats de Lleida». Entre els despatxos privats en els quals van ser confiscats documents figuren el dels advocats barcelonins Marià Rubió Tudurí i Odó i Amadeu Hurtado.

29/9/2002 La *CdelaD* fa pública la convocatòria dels actes del 15 d'octubre, LXII aniversari de l'afusellament del president Lluís Companys, al Pla de Palau, davant la Delegación del Gobierno Español, i la Plaça del Rei, amb un acte sota el lema «Diguem no a la foscor del neofranquisme».

30/9/2002 La Regidoria del Districte de Ciutat Vella acorda concedir permís a la *CdelaD* per ocupar la plaça del Rei el 15 d'octubre.

1/10/2002 El Secretariat de la *CdelaD* demana col·laboració per repartir propaganda de la convocatòria del 15 d'octubre durant la celebració del partit de futbol Barça-Osasuna.

1/10/2002 Josep Viñas, coordinador de Radiodifusió Catalana, a Melbourne (Austràlia), fa arribar una carta a la *CdelaD*. «Quan Catalunya està passant uns temps difícils d'indecisió, volem felicitar-vos per la iniciativa i dir-vos que, com sempre, podeu comptar amb la nostra adhesió.»

1/10/2002 El PP català defensa que tornin els papers, però creu que els seus grups s'han d'abstenir als ajuntaments, «perquè és un tema supramunicipal», mentre que la setmana passada el PP —i també el PSOE— van bloquejar una iniciativa al Senat perquè es constituís una taula de diàleg sobre els documents.

3/10/2002 *El Punt* de Tarragona informa que l'Ajuntament de Tarragona també reclamarà els documents que té espoliats a Salamanca i hi dedica tota una pàgina.

4/10/2002 El senador per Lleida Josep Varela escriu al diari *Avui*: «Com que no tenim la força coercitiva suficient —per això no som un Estat independent—, la nostra tàctica ha de ser treballar molt endins nostre, treballar sòlidament. Sense “defallences ni incomprensions”, com recomana Vicens Vives.»

4/10/2002 L'editorial del diari *Avui* parla de l'arrogància esfereïdora del PP que «els fa defensar amb arguments que provoquen hilaritat el manteniment a l'arxiu de Salamanca dels documents espoliats a Catalunya arran de la victòria franquista, una subvenció desproporcionada a la Fundación Francisco Franco i, ara, un homenatge mensual a la bandera espanyola.»

5/10/2002 Josep Maria Goñi Allet demana a l'Ajuntament de Barcelona, com a secretari de la *CdelaD*, permís per distribuir fulletons informatius de l'acte del 15 d'octubre als voltants del Camp Nou, l'endemà 6 d'octubre, amb motiu del partit de futbol que enfrontarà el Barça amb l'Osasuna.

6/10/2002 El director general de Cultura del Govern Balear anuncia que enviarà un investigador a Salamanca per identificar i elaborar una relació de tots els documents que fan referència a la història de Balears. La decisió la va prendre el departament que dirigeix el conseller Damià Pons després de conèixer, a través del *Diari de Balears*, que a l'arxiu es conserven milers de

documents de ciutadans de les illes que pertanyien a la maçoneria. Per la seva banda, Josep Maria Sans Travé, director de l'ANC, ha manifestat que la Generalitat també reclama els expedients que fan referència als maçons de Catalunya. El conseller de Cultura de la Generalitat, Jordi Vilajoana, s'ha manifestat a favor del fet que les comunitats autònomes afectades per l'espoli facin un front comú. A hores d'ara, a més de Catalunya, també el Govern basc i el d'Andalusia han reclamat el seu patrimoni documental.

6/10/2002 Al partit de futbol Barcelona-Osasuna es reparteixen 40.000 fulls amb el programa de la convocatòria del proper 15 d'octubre. La *CdelaD* «lamenta la intransigent actitud de la Directiva del Futbol Club Barcelona la qual ha ordenat la retirada de la gran pancarta que hem penjat de la barana de tribuna, amb la inscripció «VOLEM ELS PAPERS CATALANS SEGRESTATS A SALAMANCA». Aquesta acció de propaganda interessa, i molt, al mateix club, atès que documents propietat del Barça i, especialment del seu president, en Josep Sunyol Garriga, afusellat per Franco, són (...) al dipòsit de Salamanca». La *CdelaD* demana públicament al Futbol Club Barcelona que s'adhereixi a la Declaració.

8/10/2002 L'àrea de mitjans de comunicació de la *CdelaD* fa arribar una nota de premsa a tots els mitjans de comunicació i organitzacions polítiques de Salamanca, a més de les autoritats autonòmiques, el rector de la USAL i el director de l'AGGCE informant-los dels actes previstos el 14 de setembre.

8/10/2002 Dirigents d'ICV, del PSUC i historiadors catalans lliuren avui un escrit a la Delegació del Gobierno espanyol a Catalunya en què sol·liciten la devolució dels documents espoliats al Partit Socialista Unificat de Catalunya (PSUC), i en el cas que el govern de l'Estat es negui a retornar-los, ICV acudirà als tribunals per la «via del contenciós administratiu».

8/10/2002 La ministra d'Educació i Cultura, Pilar del Castillo, ha definit l'AGGCE Històric Nacional (AHN) de Salamanca, com «l'arxiu de la repressió del franquisme sobre els vençuts de la guerra civil». La ministra ha defensat a Barcelona la decisió de «preservar la seva unitat» perquè respon als criteris de la UNESCO, que exigeixen documents originals sobre repressió política i que també s'apliquen «en els països excomunistes».

9/10/2002 Enric Borràs, pel Secretariat de la *CdelaD*, fa arribar una carta de convit a diverses personalitats de la vida política i cultural catalana perquè acompanyin la Comissió —«en aquesta ambaixada de Catalunya, tot fent-nos costat en la justa reclamació de devolució de la nostra memòria»— a Salamanca el 14 d'octubre.

9/10/2002 El periòdic de distribució gratuïta d'àmbit pancatalà *L'Accent* publica en aquesta assenyalada Diada (al País Valencià) que «Espanya exposa els papers de la vergonya».

10/10/2002 EL CADCI i la FNEC presenten davant la Delegación del Gobierno, a Barcelona, la reclamació dels seus arxius segrestats a Salamanca.

10/10/2002 Tots els diputats membres del Grup parlamentari ALE (Aliança Lliure Europea) al Parlament Europeu fan públic un manifest en què, a més de donar suport a les mateixes peticions de la Declaració de la *CdelaD*, emplacen «la Comissió Europea a censurar i prendre mesures per suspendre aquesta exposició [*Propaganda en Guerra*], així com a advocar enèrgicament per la devolució dels documents. Signen el document: Nelly Maes, Carlos Bautista Ojeda, Jillian Evans, Ian Stewart Hudghton, Neil MacCormick, Miquel Mayol Raynal, Camilo Nogueira Román, Josu Ortuondo Larrea i Eurig Wyn. El mateix

manifest serà signat, també, pels diputats catalans presents al Parlament Europeu: Joan Colom Naval, Pere Esteve, Concepció Ferrer, Carles-Alfred Gasòliba Böhm, Salvador Jové Peres, Raimon Obiols Germà i Anna Terron Cusí.

11/10/2002 Antoni Strubell escriu a l'*Avui* que «Intel·lectuals i acadèmics dels cinc continents (...) van qualificar de perversa la manera en què s'ha muntat l'exposició *Propaganda en Guerra*. Ara també està naixent un creixent moviment d'acadèmics espanyols, entre els quals cal comptar Javier Tusell i Miguel Rodríguez y Herrero de Miñón, que apunten en la mateixa direcció. (...) Cada cop són més els professors espanyols que els —i ens— fan costat. (...) Dimarts que ve, dia 15 d'octubre, ens toca als catalans doncs. Aquell dia, (...) cal que el poble català, massa vegades discret en l'expressió dels seus sentiments, els proclami amb tota llibertat. (...) Senzillament ha arribat el moment de dir prou. Cal emular l'esperit d'uns joves que la passada Diada cridaven: "S'ha acabat la festa, del dret de conquesta".»

12/10/2002 Seixanta-cinc professors universitaris de 24 universitats diferents de l'Estat espanyol (de fora de l'àmbit català) opinen que els papers catalans de Salamanca han de tornar a Catalunya i ho fan saber en una carta al diari *El País*.

12/10/2002 Agustí Barrera, president del CADCI, escriu al diari *El Punt* l'article «Jo també vull papers», en què reclama que Salamanca «que durant la guerra esdevingué la capital política real del nou estat, ara fos la capital de la cultura, del respecte, de la tolerància».

12/10/2002 *El Adelanto de Salamanca* publica una carta al director signada pel catedràtic José Luis de las Heras (membre d'Izquierda Castellana), intitulada «Respeto a la Comisión de la Dignidad», en què espera que els polítics salmantins estiguin a l'alçada de les circumstàncies i «mostrin el seu tarannà liberal».

13/10/2002 Enric Borràs, portaveu de la *CdelaD*, recalca a *La Gaceta de Salamanca*, que en aquesta plataforma catalana «no tenim res en contra de Salamanca ni dels seus habitants». «Borràs, que participarà demà en l'acte previst a Salamanca per explicar les demandes d'aquesta comissió, també es mostra convençut que l'exposició *Propaganda en Guerra* no se celebrarà: "Ara es parla d'un retard tècnic, però ja veurem si s'inaugura perquè li vam dirigir una carta a la comissària de Cultura de la Unió Europea perquè es retirés la subvenció a la Capitalitat si se celebrava aquesta exposició i sembla que ha donat els seus fruits."».

13/10/2002 *El Adelanto* de Salamanca destaca que les autoritats de la ciutat no assistiran a l'acte informatiu sobre el retorn dels lligalls.

13/10/2002 El periodista Aníbal Lozano escriu a la seva columna habitual al diari *Tribuna* de Salamanca, «Los papeles de la conciencia», a favor del retorn dels arxius catalans.

13/10/2002 Òmnium21 dóna suport a la convocatòria cívica de la *CdelaD* «Volem els Papers», i anima tots els seus simpatitzants a participar-hi activament.

14/10/2002 El AGGCE, coincidint amb l'arribada del vol de la *CdelaD* a Salamanca, fa saber en una llarga nota que l'exposició *Propaganda en Guerra* s'endarrereix fins al mes de novembre. El coordinador de Programació del Consorci Salamanca 2002, Alberto Martín Expósito, nega que el retard en la seva obertura tingui res a veure amb la reivindicació dels papers que fa

Catalunya, i va afegir que desconeixia si entre els vint o trenta cartells que es mostraran a l'exposició n'hi ha dels espoliats a Catalunya. Per la seva banda, la *CdelaD* ha presentat a l'Oficina Contra el Fraude de la UE (OLAF) una queixa per l'ús de fons europeus per finançar aquesta exposició.

14/10/2002 El Partit Popular de Catalunya fa un gir significatiu en la seva visió sobre la polèmica al voltant dels Papers i defineix els documents com a «botí de guerra». A més, el ministre de Ciència i Tecnologia i candidat a la presidència de la Generalitat, Josep Piqué, es declara obert a negociar el retorn. Dolors Nadal, portaveu al Parlament del PP a Catalunya i membre del comitè executiu «nacional» d'aquest partit, declara a la cadena *COMRàdio* que «No estem d'acord que no es pugui parlar més sobre si es pot trobar una solució tècnica per recuperar una part del patrimoni històric del nostre país».

14/10/2002 ERC ha demanat, en sengles cartes a la ministra de Cultura i al director de l'AGGCE de Salamanca, que retirin de l'exposició *Propaganda en Guerra* —que, previsiblement s'ha d'inaugurar l'endemà a Salamanca—, tots els documents del seu partit requisats durant la Guerra Civil. En la carta es recorda que en alguna exposició europea s'havien retirat obres que havien estat requisades pels nazis.

14/10/2002 L'associació ACCAT fa publicar una anunci de mitja plana al diari *Avui* tot informant dels actes previstos per la *CdelaD* l'endemà al Pla de Palau i a la plaça del Rei.

14/10/2002 La subdelegada del Gobierno espanyol a Barcelona, Bouis Gutiérrez, fa arribar a Josep Cruanyes, representant de la *CdelaD* —que li havia demanat el 2 d'octubre—, el permís per a la concentració al Pla de Palau i posterior manifestació fins a la plaça del Rei previstos per al 15 d'octubre

15/10/2002 Joan Saura ha inclòs com a primera part de la moció que avui es discuteix al Congrés de Diputats la condemna explícita de «l'aixecament militar del 18 de juliol de 1936 contra el govern legítim del Front Popular i contra la República».

15/10/2002 La jornada del 15 d'octubre va ser la primera ocasió que la *CdelaD* ha convocat una gran concentració de protesta contra el segrest dels documents catalans a Salamanca. La jornada no es va triar a l'atzar: s'hi ajuntaven una sèrie de factors, dels quals en destacaven dos: el fet que era la data escollida, inicialment, per inaugurar l'exposició *Propaganda en Guerra* com a part de la programació de Salamanca 2002; i, de retruc, pel fet que era el LXII aniversari de l'afusellament d'En Lluís Companys, president de Catalunya.

15/10/2002 El diputat ecosocialista Joan Saura, que dilluns havia viatjat a Salamanca per explicar la reclamació dels papers, accepta retirar d'una moció que al·ludia a les subvencions atorgades a la Fundación Francisco Franco l'apartat que feia referència a l'exigència que es retornin els papers a la Generalitat. La decisió de Saura irrita CiU, que finalment s'absté en la votació.

15/10/2002 El diari *Levante-EMV* informa en titulars: «ACPV revela que edils del PP recolzen el retorn dels papers de Salamanca».

16/10/2002 Tots els diaris, tant catalans com espanyols, es fan ressò de l'estada a Salamanca de la *CdelaD*.

16/10/2002 Josep-Lluís Carod-Rovira, secretari general d'ERC, escriu a l'*Avui* una crònica de l'estada a Salamanca.

16/10/2002 Ignasi Riera s'indigna a la seva columna diària a l'*Avui* perquè «els arxius catalans de Salamanca puguin acabar essent matèria d'intercanvi de favors o raons per caçar vots, per als uns o per als altres».

16/10/2002 La Generalitat de Catalunya atorga la Creu de Sant Jordi a Antoni Strubell i Trueta, president de la *CdelaD*.

17/10/2002 Pilar Rahola escriu «Caldera a la caldera», un article d'opinió en què blasma l'actitud de diversos partits amb relació a la reclamació dels papers de Salamanca. «És de rigor històric afirmar que CiU sempre ha estat a favor del retorn. (...) Però també és bo de recordar que tant el Partit Socialista dels darrers temps com el PP han tingut Convergència d'aliat sòlid i (...) ni una sola vegada, en una de les moltes negociacions de pacte, usaren el retorn dels papers com a element innegociable. Ans al contrari, mai no va formar part del paquet de negociacions.»

17/10/2002 Els principals documents confiscats a la Generalitat i que es troben a l'AGGCE de Salamanca sortiran reproduïts a la nova revista *Sapiens*, editada pel Grup Enciclopedia Catalana.

17/10/2002 El president del Consell de l'Advocacia Catalana, Antoni Huber i Company, ha remès una carta en nom de tots els Col·legis d'Advocats de Catalunya al president del Govern espanyol, José María Aznar, en la qual reclama la tornada dels documents requisats a Catalunya i dipositats a Salamanca.

17/10/2002 El catedràtic d'Història de la UAB, Francesc de Carreras, opina al diari *El País* « que la filla de Carrasco i Formiguera hagi de reclamar el testament del seu pare, que Carles Fontserè demani recuperar els seus propis cartells o que li siguin retornades a Teresa Pàmies les cartes que li escrivia Tomàs Pàmies, l'entrançable protagonista de *Testament a Praga*, ens porten a temps ja passats. Aquestes persones no volen consultar ni rebre microfilms o fotocòpies de res: volen, simplement, recuperar el que és seu. (...) Una vegada se'ls hagi retornat, si ells ho consideren oportú, poden donar-ho a qui vulguin o poden consentir que sigui reproduït i que figuri en l'arxiu que desitgin».

18/10/2002 Fernando Luis de Lanzas Sánchez del Corral, director general del Libro, Archivos y Bibliotecas, dependent de la Secretaría de Estado de Cultura del Ministerio de Cultura espanyol, fa arribar sengles cartes a la UGT i a la *CdelaD* —com a resposta als escrits fet arribar a la ministra de Cultura i al president del Govern espanyol, respectivament— en què comunica l'acord del Patronato de l'AGGCE del 22 de juliol de 2002, el qual adjunta en la resposta.

18/10/2002 Aquest divendres 18 d'octubre, en roda de premsa celebrada al Saló Ribera del l'Hotel Astoria Palace de València, Eliseu Climent, secretari general d'ACPV, Toni Gisbert, coordinador d'ACPV i Mercé Teodoro, advocada d'ACPV, han exposat: «des d'Acció Cultural del País Valencià volem fer pública la nostra indignació amb la Generalitat valenciana pel nul interès demostrat en la recuperació dels documents i arxius valencians espoliats per les tropes franquistes en la Guerra Civil. Aquesta documentació roman avui dia a l'Archivo de Salamanca per decisió del Govern espanyol i amb la complicitat del Govern valencià. Des d'Acció Cultural del País Valencià hem decidit integrar-nos a la *CdelaD*».

18/10/2002 La *CdelaD* fa una crida a l'opinió pública catalana, en general, i, en particular, als col·lectius de periodistes (Grup de Periodistes Ramon Barnils, Col·legi de Periodistes de Catalunya, Sindicat de Periodistes de Catalunya, comitès d'empresa, etc.) i als treballadors i treballadores dels mitjans de

comunicació catalans perquè es pronunciïn sobre la represàlia que ha sofert l'articulista del diari *Tribuna de Salamanca*, després d'haver publicat el passat 13 d'octubre un article en aquest mitjà («Los papeles de la conciencia») en defensa de la devolució dels arxius catalans segrestats a l'AGGCE.

18/10/2002 La regidora del grup municipal del PSOE a Salamanca, Teresa Carvajal, publica una carta molt aclaridora a *La Vanguardia* en referència al viatge a Salamanca de la *CdelaD*. «Com és possible que els mitjans locals en cap moment anunciessin l'elegant i democràtica visita d'aquest grup de catalans que venien a informar a tots els habitants de Salamanca dels motius que al·leguen per a endur-se part de la seva identitat? La meua tristesa és molt profunda davant un semblant exemple d'inhospitalitat i educació en una ciutat que, precisament, en aquest any 2002 celebra la Capitalitat Europea de la Cultura».

19/10/2002 Manuel Vázquez Montalbán escriu a l'*Avui* que «El bloc explícitament i implícitament format per recuperar aquests documents sap que l'Estat espanyol democràtic i de les JONS no els tornarà i que ara per ara ningú donarà suport a l'empresa de formar una divisió cuirassada o una aviació justiciera disposades a donar la volta a un fet de conquesta».

19/10/2002 Esquerra Valenciana, l'històric partit republicà que també va patir l'espoliació patrimonial i documental del franquisme, se suma a la *CdelaD*, que manté una oficina promoguda per ACPV.

19/10/2002 Teresa Carvajal envia una nota d'agraïment a Xavier Borràs, responsable de l'àrea de mitjans de comunicació de la *CdelaD*, com a resposta a una nota prèvia enviada per Borràs a la regidora socialista en què la informava, fil per randa, de com s'havia fet saber als mitjans de comunicació i al seu propi partit la notícia dels actes del 14 d'octubre a Salamanca. **19/10/2002**

Segons Levan

19/10/2002 El diari *ABC* informa que «Acció Cultural reclama a Salamanca 80 tones de material requisat pel franquisme a la Comunitat». *La Vanguardia* i l'*Avui* es fan ressò de la mateixa notícia.

20/10/2002 Albert Sáez escriu a l'*Avui* «Grandesa i misèria de la dignitat». «Dilluns tots els partits tret del PP van acompanyar a Salamanca l'anomenada *CdelaD* que dirigeix de manera brillant en Toni Strubell. (...) Vint-i-quatre hores després, i en paral·lel a la manifestació de Barcelona, els partits catalans van votar separats en una benintencionada moció presentada al Congrés per IC-V. Realment, vist des de Madrid, el doble episodi deu ser per morir-se de riure. La dignitat demostrada per la societat civil no va tenir la seva correspondència en els partits que l'havien de representar al Parlament, en aquest cas, espanyol.»

20/10/2002 Jaume Sobrequés, en la seva «Carta setmanal» a Jaume Camps al diari *Avui*, manifesta que ha seguit amb preocupació el que ha passat a Salamanca durant l'estada de la delegació catalana, «La gèlida i menyspreadora actitud ciutadana, institucional, política i cultural de la ciutat de Salamanca (...) palesa un grau d'hostilitat col·lectiva que només pot ser filla de l'animadversió que el nostre país desperta en amplis sectors de l'Espanya profunda, aquella que va acollir amb il·lusió el règim de Franco. (...) Està tan arrelat, a Espanya, aquest sentiment que afecta tant la gent de dretes com la d'esquerres».

21/10/2002 Antoni Gutiérrez Díaz envia una carta a la comissària europea de Cultura, Viviane Reading, en què —a més de recordar-li la recent petició que li havia fet arribar la *CdelaD*—, li prega que faci arribar a la ministra espanyola de Cultura, Pilar del Castillo, «la necessitat de contribuir a trobar una solució que superi definitivament una situació

irregular la prolongació de la qual és incompatible amb la convivència cultural en l'àmbit de la Unió Europea».

22/10/2002 Salvador Lazcoz Cisneros, vocal assessor de la vicesecretaria general tècnica de Recursos del Ministerio de la Presidència del Govern espanyol acusa rebut de l'escrit tramès pel CADCI, en què sol·licita la restitució de la documentació de l'entitat que es manté dipositada a l'AGGCE de Salamanca.

23/10/2002 A ran de les declaracions de Josep Piqué (PP) sobre la *CdelaD*, en què va titllar de ridícul el viatge a Salamanca, Antoni Strubell escriu a l'*Avui* («Salamanca, raons i passions») que «Diuen que la democràcia falta a Euskadi i que hi domina la por (sense, però, aprofundir mai en les causes). Ara bé, caldria preguntar si això mateix no passa a Salamanca d'alguna manera. (...) Com ens expliquen, doncs, el cas d'Aníbal Lozano (...)? Com ens expliquen els casos de periodistes o dirigents polítics —alguns suposadament d'esquerres— que s'esgargamellaven públicament contra la nostra visita per comunicar-nos en privat que realment “*estamos con vosotros*”? O el cas de sindicalistes que no gosaven venir al nostre acte informatiu perquè, textualment, “*nos romperían la cara*”...? (...) Això és un clima de llibertat? Això és un clima sense por? Potser per al PP del Sr. Piqué ho és, però dubto que molts catalans ho considerin així».

24/10/2003 Teresa Carvajal escriu a Henry Ettinghausen que durant els darrers dies ha demanat explicacions al seu grup municipal (PSOE) sobre l'ocultisme oficial i mediàtic de la visita de la *CdelaD* del passat 14 d'octubre «i la resposta ha estat que s'havia convingut entre tots els que havien estat invitats no assistir als actes programats per la *CdelaD*».

24/10/2003 Aníbal Lozano inicia la seva «*Carta semanal*» a *La Vanguardia*, que ha fitxat el periodista represaliat per *Tribuna* de Salamanca en mostrar-se favorable al retorn dels arxius catalans dipositats a la seva ciutat.

26/10/2002 L'arquitecte Josep Martorell escriu a l'*Avui* l'article «Els procediments franquistes del govern Aznar», on afirma que si es tornessin els "Papers de Salamanca" es faria justícia d'Estat: «Si el govern espanyol no els torna (...) està cometent una sèrie de faltes greus de robatori que suposo que el Codi Penal deu castigar.»

26/10/2002 Un manifest d'historiadors catalans qüestiona la unitat de l'AGGCE de Salamanca i denuncia la «lamentable situació de desordre» en què està la documentació. Encapçalen el document les signatures de Borja de Riquer, Jaume Sobrequés, Carme Molinero, Michel Leiberich, Montserrat Duch, Manel Risques, Francesc Vilanova i Ricard Vinyes. Aquest col·lectiu considera que l'Archivo salmantí «difícilment pot ser considerat l'arxiu de la Guerra Civil quan només té documentació de 17 províncies» i no disposa de «ni un sol paper de Salamanca ni de cap de les províncies que van ser *zona nacional* des del principi del conflicte».

28/10/2002 El setmanari *El Temps* publica al seu número 948 un ampli dossier sobre la campanya de la *CdelaD* sota el títol «Volem els papers», amb articles de Núria Cadenas i Josep Cruanyes («El segrest dels documents al País Valencià»).

2/11/2002 Els ajuntaments de deu localitats del País Valencià han iniciat el procés per exigir el retorn del seu patrimoni documental. Segons ACPV, la xifra de municipis valencians afectats per l'espoliació podria acostar-se al centenar.

2/11/2002 Jordi Busquets publica a *El País* el reportatge «*Salamanca: almacén, que no archivo*», on afirma que seixanta anys després, la majoria de documents espoliats pels franquistes es conserven sense catalogar.

3/11/2002 El president del Bloc i candidat a la presidència de la Generalitat, Pere Major, ha exigit al president de la Generalitat, José Luis Olivas, que «reclami davant el Ministerio de Cultura el retorn immediat de les més de 700 caixes de documentació original valenciana que es troben en l'Archivo de la Guerra Civil de Salamanca».

4/11/2002 Pau Viciano escriu «Arxius» al setmanari *El Temps* on argumenta que el problema, pel que fa al retorn dels papers de Salamanca, és polític. «La devolució dels papers confiscats seria un acte de reconeixement cap a les víctimes del franquisme i, ahora, d'impugnació de la legitimitat d'aquell règim. Per això la dreta espanyola no tornarà els documents. Però no s'hi oposen els hereus del franquisme, sinó també amplis sectors d'una esquerra "no nacionalista".»

8/11/2002 EU de Cabanes (Castelló) demana la devolució dels arxius de Salamanca, segons el diari *Levante*.

11/11/2002 El gabinet de comunicació del Consorcio Salamanca 2002 emet una nota de premsa en què anuncia la presentació i inauguració de l'exposició *Propaganda en Guerra* al Palacio de Congresos y Exposiciones de Castilla y León l'endemà 12 de novembre.

11/11/2002 El Secretariat de la *CdelaD* emet un comunicat sobre el que serà conegut com el «Segon viatge de la dignitat».

11/11/2002 Josep M. Álvarez, secretari general de la UGT de Catalunya, fa arribar una carta a la ministra espanyola de Cultura en què li demana que els siguin retornats «els documents, llibres i objectes que ens van ser confiscats» i li comunica, a més, que «mentre no ens siguin retornats, en cap cas no li donem autorització per a la consulta dels documents i d'altres béns de la nostra propietat».

12/11/2002 El Sindicat de Periodistes de Catalunya (SPC) dóna el seu suport a Aníbal Lozano, articulista del diari *Tribuna de Salamanca*.

12/11/2002 L'exposició *Propaganda en Guerra*, en què es mostren documents retinguts a Salamanca i reclamats des de la instauració de la democràcia, s'inaugura amb les absències dels cartells de Carles Fontserè i dels papers de la Generalitat republicana.

13/11/2002 Marga Casado, corresponsal del diari *Avui* a Salamanca, escriu que el comissari de l'exposició, Miguel Ángel Jaramillo, va informar que «en la mostra no hi ha cap dels documents reclamats per la Generalitat. Tot i així, la *CdelaD* va demanar els serveis d'un notari per certificar-ho. L'exposició s'inaugura «sense una seixantena de documents catalans previstos i sense les obres de Fontserè per motius que el comissari de l'exposició no va saber concretar».

13/11/2002 **A la reclamació catalana dels "Papers de Salamanca" caldrà afegir-hi ara la d'almenys setze ajuntaments del País Basc que han aprovat mocions per reclamar la devolució de la seva documentació.**

23/11/2002 L'assemblea anual de la Federació d'Instituts d'Estudis Comarcals del País Valencià (FIECOV) acorda a Torrent instar la Generalitat que reclami al Govern la devolució de la documentació d'entitats públiques i privades del País Valencià amb la finalitat que sigui retornada als seus legítims propietaris i

que faci les gestions oportunes perquè es dipositi una còpia microfilmada a l'Arxiu del Regne de València per facilitar la tasca dels investigadors.

25/11/2002 Organitzat per la Coordinadora d'Estudiants del Paísos Catalans, amb la col·laboració del PSAN, s'anuncia l'acte de presentació de la *CdelaD* que es farà demà, dia 26 de novembre, a les dotze del migdia a l'Aula Joan Fuster de la Facultat de Geografia i Història de la Universitat de València, amb la presència Josep Cruanyes, historiador; Paula Martínez Ros, responsable de l'oficina de la *CdelaD* a València; i Enric Borràs, portaveu del Secretariat de la *CdelaD*.

25/11/2002 Segons que informa el periodista Josep M. Huertas a *La Vanguardia*, Ramon Guardans, gendre de qui havia estat capdavanter de la Lliga, Francesc Cambó, ha interposat una demanda perquè li siguin retornats a la família Cambó els documents dipositats a l'AGGCE.

26/11/2002 El govern espanyol ha reconegut per primera vegada la propietat dels papers de Salamanca. Enric Borràs ho ha anunciat en una tertúlia que s'ha fet a *Ràdio Sant Cugat*. Borràs diu que el govern ha reconegut per primera vegada la pertinença d'un grup de documents al CADCI, i admet que, a partir d'ara, cal veure com es justifica que els documents no puguin sortir de l'arxiu.

26/11/2002 Se celebra un acte sobre el "Papers de Salamanca" a la Facultat de Geografia i Història de València, organitzat pel CEPC i el PSAN, amb Sandra Ribes, Paula Martínez, Josep Guia i Enric Borràs.

27/11/2002 *Levante Digital* reproduïx unes declaracions del portaveu de *CdelaD*, Enric Borràs, en què denuncia la presència de material confiscat per les tropes franquistes en les comarques valencianes en una exposició a Salamanca.

28/11/2002 El número 162 de *NouDise*, la revista de la Universitat de València, publica a la portada: «Dignitat contra l'espoli» i a la pàgina 5 l'article «Els documents de la discòrdia», on Lluís Blasco també parla dels «papers valencians» i de l'acte que es va fer a la Facultat de Geografia i Història el passat dia 26.

30/11/2002 Paulí Fontoba, dels Casals Jaume I del Matarranya, lliura un dels III Premis Jaume I de la Franja de Ponent a Enric Borràs, portaveu de la *CdelaD*, en el transcurs d'un sopar multitudinari celebrat a Castellonroi (Llitera).

1/12/2002 El *Butlletí* de l'Obra Cultural Catalana de Buenos Aires (Argentina) dedica un espai a parlar de la *CdelaD* i dels actes del 15 d'octubre a Barcelona

1/12/2002 La revista trimestral del Servei de Normalització Lingüística de la UGT de Catalunya i de la UGT de les Illes Balears, *Les Notícies de llengua i treball*, publica en el seu número 15 un ampli reportatge dedicat a la reclamació del papers de Salamanca.

1/12/2002 El número 6 de la revista *Quadern de l'Esquerra i el País* dedica una plana sencera a informar de les poblacions valencianes que tenen arxius espoliats a Salamanca.

3/12/2002 El president del Parlament de Catalunya, Joan Rigol, rep una carta de la comissària europea de Cultura de la Unió Europea, Viviane Reading, com a resposta a la tramesa per Rigol el 16 de setembre, en què li participa el seu interès per l'afer de la *CdelaD* i li anuncia que ha fet arribar la seva carta a la ministra espanyola de Cultura i al director del Consorci Salamanca 2002 amb la confiança que «respondran les peticions de la manera més adequada».

5/12/2002 El diari *Avui* informa que han aparegut a l'AGGCE de Salamanca llibres de la biblioteca privada de l'historiador i polític Antoni Rovira i Virgili, fet

que havia li estat negat des del mateix Archivo l'any 1978 a Teresa Rovira, filla de l'historiador i polític.

8/12/2002 El programa «30 Minuts» de TV3 emet el reportatge «Sense papers» sobre l'espoliació dels arxius dipositats a Salamanca. «Sense papers» explica els orígens de l'AGGCE de Salamanca, fa un repàs de tota la polèmica i ha seguit les accions de la *CdelaD*, que reclama els papers.

9/12/2002 L'AGGCE ha confirmat a UDC que aquest partit té dipositats a Salamanca uns 60 documents dels seus dirigents de l'època republicana, que seran requerits davant notari, segons que ha anunciat avui el líder d'Unió, Josep Antoni Duran Lleida, com a pas previ a una previsible demanda judicial.

12/12/2002 Enric Borràs i Josep Cruanyes, per la *CdelaD*, i Emília Capell, com a vicepresidenta de l'AAC, intervenen en l'acte de presentació de la *CdelaD* a Sabadell, presentat per Isidre Tiana i coorganitzat per la Comissió, la UGT i Òmnium Cultural.

13/12/2002 Al Restaurant *Can Lliro* de Manacor, es fa una conferència a càrrec de Josep Guia, membre de la *CdelaD*, professor de la Universitat de València i dirigent del PSAN, intitulada «Els Papers de Salamanca, botí de Guerra». A l'acte —convocat per la secció local d'ERC— hi assisteix un centenar de persones.

14/12/2002 Durant la inauguració de l'Arxiu Comarcal de Vilafranca del Penedès, el conseller de Cultura, Jordi Vilajoana, ha assegurat, , que a Catalunya hi ha «indignació» per no haver-li estat retornats «els papers de Salamanca, perquè en el fons no volen retornar-nos la nostra memòria (...) Els arxius són la memòria del país», diu Vilajoana, que ha recordat com el primer arxiu de Vilafranca, inaugurat el 1983, va ser dels primers a funcionar després del restabliment de la Generalitat.

30/12/2002 En un dinar de treball previ a la celebració del Secretariat de la *CdelaD* hores després, al restaurant *Els Italians*, Toni Strubell i els germans Enric i Xavier Borràs comencen a donar forma al que serà el llibre de la *CdelaD*.

30/12/2002 En la reunió del Secretariat es llegeix un Informe de la *CdelaD* al País Valencià i s'informa sobre contactes amb grups (d'esquerres) del País Valencià, amb el PSPV-PSOE, amb la CEPC (Sindicat Juvenil PPCC). Sobre la feina futura es decideix: l'avenç en el procés judicial, la renovació de la web de la *CdelaD* i la preparació del llibre. Es parla de futurs actes, entre els quals: un amb els municipis i intel·lectuals castellans que donen suport a la *CdelaD*, l'altre de l'AAC amb experts a nivell mundial a Barcelona, i un altre a la Facultat de Geografia i Història de Salamanca. Es parla d'un Manual de la Comissió per a ajudar a crear Grups Locals (nom provisional). S'informa que en imminents edicions de *Serra d'Or*, *Debat Juvenil* i *Catalunya* (CGT), sortiran escrits sobre els papers de Salamanca. Finalment, es queda que el dia 10 de febrer es farà la Primera Assemblea Anual de la *CdelaD*.

31/12/2002 *El País* informa que tot i cloure's la capitalitat europea de Salamanca, l'exposició *Propaganda en Guerra* romandrà oberta fins el dia 12 de gener de 2003.

1/1/2003 El número 9 de *L'Opinió Catalana* publica una extensa entrevista amb Toni Strubell, coordinador de la *CdelaD*. Strubell hi afirma que «el cas de Salamanca evidencia l'absoluta indefensió de Catalunya i la coixesa del marc legal en què es troba el país».

2/1/2003 Ignasi Riera, a l'*Avui*, parla d'un viatge fet a Salamanca. «Passem, un cop i un altre, per davant de l'arxiu de la vergonya: és un tema tabú, a Salamanca. Em diuen que la titularitat depèn de Madrid i que resulta, a més, un arxiu infradotat, de recursos i de personal estable. Fa ràbia que una ciutat tan rica en memòries pugui retenir un arxiu conquerit per les armes de qui va assassinar la llibertat i les idees».

5/1/2003 Tots els grups polítics de la població d'Oliva (la Safor), inclòs el PP, han sol·licitat a la Generalitat valenciana que reclami la devolució dels documents valencians dipositats a l'AGGCE de Salamanca.

19/1/2003 Teresa Carvajal publica un article al diari *Avui* sota el títol «Què passa amb els "papers" de l'arxiu de Salamanca?» on fa un ampli i detallat repàs del seu (des)coneixement de l'AGGCE: «(...) La meua versió particular i poc documentada sobre el tema és que el ciutadà del carrer no hauria de fer bandera d'un tema que ha ser analitzat, estudiat i consensuat per experts en diferents matèries perquè hi ha material espoliat que indubtablement s'haurà de retornar als seus legítims propietaris.»

20/1/2003 Josep M. Sans Travé, director de l'ANC, tramet una carta a Lluís Urpinell i Joan, antic president del CADCI —com a resposta a la seva sol·licitud d'informació sobre la documentació del CADCI que va ser incautada a inicis de l'any 1939 per la DERD—, en què li ofereix dades i dos articles sobre el procés d'espoli de la documentació catalana.

23/1/2003 Toni Strubell parla a l'*Avui* de l'acte que es fa a la Universitat de Salamanca. «Amb actes com aquest, la *CdelaD* seguirà buscant el diàleg a Salamanca fins que un govern democràtic vegi la justícia de la nostra demanda, i hi actuï en conseqüència. Els populars sembla que no gaudiran de tal satisfacció. Cal esperar que un govern constituït per un partit de més tradició democràtica sí que s'hi impliqui com cal».

23/1/2003 La Universitat de Salamanca (US) celebra un acte organitzat per Izquierda Castellana amb la col·laboració de la *CdelaD*. Hi participen José Luis de las Heras, professor d'història moderna de la US i portaveu d'Izquierda Castellana, Borja de Riquer, membre de la Comissió Tècnica negociadora per part de la Generalitat, Josep Maria Sans Travé, director de l'ANC, professors universitaris i polítics, entre ells el catedràtic Ricardo Robledo i la regidora independent del PSOE Teresa Carvajal, així com arxiviers i membres de la societat civil salmantina.

1/2/2003 El número 518 de *Serra d'Or* dedica sis pàgines als Papers de Salamanca, amb articles de Toni Strubell, Rosa M. Carrasco, Carles Fontserè i Teresa Pàmies.

1/2/2003 El número 39 de la revista *Catalunya*, de la CGT, hi dedica tota la darrera pàgina .

5/2/2003 Salamanca acull l'exposició *Cultures d'arxiu: fons i nous documents*, que inclou papers i materials espoliats que reclamen els catalans. Segons el comissari de la mostra, Jorge Blasco, no es tracta d'un muntatge expositiu en què es poden contemplar documents de transcendència política i històrica, «sinó un projecte d'investigació».

8/2/2003 Ignasi Aragay publica al diari *Avui* una entrevista amb Toni Strubell, coordinador de la *CdelaD*.

8/2/2003 Organitzat per ERC, se celebra al Casal de Calaf un acte sobre els papers de Salamanca, amb la intervenció d'Enric Borràs, portaveu de la *CdelaD*, i Jordi Puiggrós, periodista de *La Veu de l'Anoia*.

10/2/2003 La *CdelaD* demana que tots els partits catalans incloguin en els seus programes electorals la devolució dels "Papers de Salamanca" en el transcurs de l'acte de celebració de la primera assemblea general de la Comissió, que insisteix que si no es pot arribar a un acord parlat, que totes les parts afectades denunciïn el cas per la via judicial.

11/2/2003 L'escriptora i psiquiatra egípcia Nawal El Saadawi, és guardonada amb el XV Premi Internacional Catalunya. És una de les destacades personalitats signatàries de la Declaració de la *CdelaD*.

13/2/2003 Enric Borràs fa una conferència sobre els "Papers de Salamanca" al Casal Cultural de Mollet del Vallès.

14/2/2003 Se celebra un acte sobre el "Papers de Salamanca" al Casal Jaume I de Castelló de la Plana, organitzat per ACPV, amb la participació de Paula Martínez i Josep Guia.

20/2/2003 Se celebra un acte sobre el "Papers de Salamanca" al Casal Jaume I de Vila-real, davant de cent assistents, i organitzat per ACPV, amb les intervencions de Paula Martínez, Antoni Calzado, Vicent Terol i Enric Borràs.

21/2/2003 Enric Borràs i Paula Martínez, de la *CdelaD*, a més dels historiadors Toni Calzado i Vicent Terol participen en la xerrada-debat «Els papers valencians a l'arxiu de Salamanca», que organitza el Casal Jaume I d'Ontinyent.

22/2/2003 El Casal Jaume I organitza un acte sobre els "Papers de Salamanca" a Sequer del Mancio (Sueca), amb la participació d'en Josep Guia.

25/2/2003 ACPV celebra un acte sobre el "Papers de Salamanca" a la Universitat d'Alacant, amb la participació de Paula Martínez i Josep Guia, i un altre al Casal Jaume I d'Alacant.

28/2/2003 Se celebra un acte sobre el "Papers de Salamanca" al Casal Jaume I de Russafa (València), organitzat per ACPV, amb la participació de Paula Martínez i Josep Guia

1/3/2003 El diari *El Punt* publica una entrevista amb Carles Fontserè, que signa Eva Vázquez. En ser preguntat si creu de debò que algun dia es retornaran els arxius als catalans, Fontserè es pregunta: «Com deuen arxivar, aquesta gent, si no entenen el que diuen els papers? Quan vaig anar a Salamanca, amb altres membres de la Comissió, ens van dir que no tenien índex general i que calculen que tardaran vint anys més a tenir-ho tot arxivat, i encara amb l'ajuda d'historiadors catalans».

3/3/2003 La commemoració del centenari del CADCI es fa amb una exposició a la sala d'exposicions de la UGT. La celebració és motiu d'una carta de Lluís Urpinell i Joan, antic president de l'entitat, on afirma que «no hem llençat la tovallola, ni hem signat la pau, la lluita, doncs, continua. La justícia recuperarà algun dia la seva funció».

8/3/2003 Es convoca reunió del Secretariat de la *CdelaD* per al pròxim 17 de març. L'endemà, 18 de març, se celebrarà una jornada, organitzada per l'AAC, sobre «Els documents catalans a Salamanca: reflexions sobre el contingut».

9/3/2003 Organitzada pel MAPA (Moviment Arenyenc Per a l'Autodeterminació), amb la col·laboració de l'Ajuntament d'Arenys de Munt, es fa la presentació de la *CdelaD* amb la presència d'Enric Borràs, l'historiador Francesc Forn, l'alcalde Andreu Majó i Agustí Barrera, que presenta l'acte.

10/3/2003 Es presenta a Can Palauet de Mataró la *CdelaD* sota els auspicis del Patronat Municipal de Cultura i un nodrit grup local de suport a la *CdelaD*,

que es constitueix com a tal en aquesta ciutat del Maresme. Hi intervenen l'historiador Jaume Sobrequés, Josep Cruanyes, Rosa Maria Carrasco i Carles Marfà, director del Museu de Mataró. L'acte té una gran cobertura informativa als mitjans locals (*TV Mataró*) i a *Catalunya Ràdio* i *Catalunya Informació*.

12/3/2003 Aníbal Lozano escriu una carta al director, que publicaran diversos mitjans, amb motiu de la celebració del primer aniversari de la constitució de la *CdelaD*. «A Salamanca encara perviu la mostra més indolent de la confiscació de la memòria per una guerra. Així és la degradació de la consciència sobre el nostre passat recent i la infravaloració dels sentiments que l'Archivo de la Guerra Civil emmagatzema i exposa amb infame orgull.»

16/3/2003 El quadern dominical del diari *El Periódico* publica un extens reportatge de quatre pàgines signat per Olga Merino sota el títol «De Salamanca a los tribunales», on diversos historiadors i juristes manifesten llur creença que és possible recuperar per la via judicial l'espoliat durant la guerra civil.

18/3/2003 La presentació d'un informe tècnic promogut per l'AAC reuneix 180 professionals de l'arxivística i resulta en un clam unànim de reclamació dels documents de Salamanca, amb experts com Michel Duchein i l'alemany Klaus Oldenhage. L'informe dels tres arxivers catalans —Àngels Bernal, Miquel Casademont i Antoni Mayans— reflecteix la postura de l'ACA, que el publicarà a la col·lecció *Textos* en català, castellà i anglès.

19/3/2003 La prestigiosa revista internacional de catalanística, *Journal of Catalan Studies*, editada per la UOC i la University of Cambridge, publica un article d'Henry Ettinghausen, professor emèrit de la Universitat de Southampton, sobre l'afer dels papers de Salamanca.

1/4/2003 Amb motiu de la retirada del nom del carrer del nazi Serrano Súñer a Gandesa, creador de l'oficina que constituí l'arxiu de Salamanca, el Secretariat de la *CdelaD* emet una nota en què afirma que es tracta d'un dia històric «per a la ciutat de Gandesa (capital de Terra Alta), per a Catalunya i per a tots els demòcrates del món».

1/4/2003 El número 229 de la revista *Lluita*, que edita el PSAN, publica una pàgina sota el títol «Per la dignitat catalana» signat per Paula Martínez, membre del Secretariat de la *CdelaD*, on fa un repàs de la constitució i de la feina feta per l'oficina valenciana de la *CdelaD*.

4/4/2003 L'historiador Josep Benet publica el llibre *En defensa pròpia*, on hi afirma: «[Tarradellas] no va fer cap gestió per tal de recuperar per a Catalunya la part dels arxius de la Generalitat republicana, així com la diversa documentació política que, com a botí de guerra, el règim de Franco envià a l'arxiu de la guerra civil, de Salamanca. I, tanmateix, ens consta que si, durant aquells anys de la Transició, Tarradellas hagués reclamat el retorn a Catalunya de tota aquella documentació catalana, no li hauria estat negada».

4/4/2003 *La Brúixola* organitza a *La taverna d'Enric* de la ciutat de València l'acte «Els papers (que no són) de Salamanca» amb la intervenció de Paula Martínez i Josep Guia.

8/4/2003 Se celebra un acte sobre el "Papers de Salamanca" a la Facultat de Matemàtiques de València, organitzat per la Comissió d'Activitats Culturals, amb la participació de Paula Martínez i Josep Guia.

15/4/2003 L'historiador Emilio Majuelo ha precisat que una gran part fons de l'arxiu del Govern Civil espanyol a Navarra van desaparèixer l'any 1978 per ordre de Martín Villa quan ocupava el càrrec de ministre d'Interior del Govern

d'UCD, i que nombrosos documents referents a organitzacions republicanes van ser cremats, no solament en centres oficials de Navarra sinó també en molts altres llocs de l'Estat espanyol.

22/4/2003 El diari *Avui* penja al seu web un joc sobre els "Papers de Salamanca" sota el títol «Missió possible».

23/4/2003 L'organització independentista Endavant emet un comunicat amb motiu del Día Nacional de Castilla on afirma que una de les eines per lluitar contra la repressió i el feixisme és la reclamació des de Castella de la devolució dels arxius històrics de Catalunya.

25/4/2003 Se celebra un acte sobre el "Papers de Salamanca" a la Facultat de Matemàtiques de València, organitzat per la Comissió d'Activitats Culturals, amb la participació de Paula Martínez i Josep Guia.

25/4/2003 Amb la moderació d'un membre de la Comissió per la Dignitat i els principals representants polítics de la ciutat d'Alcoi, es realitza un debat sobre els documents espoliats durant la guerra i la postguerra civil en aquestes terres i mantinguts a l'arxiu de Salamanca.

29/4/2003 El premi a la Memòria Popular, que promou la Fundació Josep Comaposada (UGT) i la Fundació Rafael Campalans (PSC) s'atorga, en el transcurs d'un acte celebrat a la Farinera del Clot, a la *CdelaD*.

6/5/2003 «L'estat de provisionalitat que viu l'Arxiu de la Corona d'Aragó (ACA) pot acabar fent-se crònic i convertir-lo en un cas similar al de l'arxiu de Salamanca», Amb aquestes paraules a *La Vanguardia* defineix Joan Boadas, president de l'AAC, la greu situació d'interinitat que afecta aquesta associació.

9/5/2003 La *CdelaD* s'adhereix al manifest «Salvem el País, salvem el territori», promogut per ACPV i els Casals Jaume I, amb el suport de 200 entitats de tots els racons del País Valencià, amb motiu de la diada del 25 d'Abril i de la manifestació que se celebra a la ciutat de València el 10 de maig.

9/5/2003 Se celebra un acte sobre el "Papers de Salamanca" a la Biblioteca Pública de Carcaixent, organitzat pel grup Arrels, amb la presència de Paula Martínez i Josep Guia.

18/5/2003 *Diari de Balears* publica una entrevista amb Toni Strubell, signada per L. Lorenzo, on el coordinador de la *CdelaD* advoca per la creació d'una oficina de l'entitat a Palma.

20/5/2003 Josep Puig, cap de llista de l'organització política de l'ecologisme català, Els Verds-Alternativa Verda, fa arribar una nota de suport al Secretariat de la *CdelaD*, amb motiu de la celebració a l'Ateneu Barcelonès d'un acte de la *CdelaD*: «Cal exigir el retorn dels arxius catalans segrestats a Salamanca, entre els quals cal comptar, per exemple, amb els del professor N. Capo, pare del naturisme català.»

22/5/2003 Se celebra a l'Ateneu Barcelonès, sota els auspicis de la *CdelaD* —i en col·laboració amb Òmnium Cultural—, l'exregidora Teresa Carvajal i el periodista Aníbal Lozano, visiblement commogut, reben un emotiu homenatge.

22/5/2003 El Casal Jaume I de Vila-real fa arribar al Secretariat de la *CdelaD* un llistat de documents de les comarques de Castelló que se sap que es troben a Salamanca.

22/5/2003 Se celebra un acte sobre el "Papers de Salamanca" al Casal Jaume I d'Elx, organitzat per ACPV, amb la participació de Paula Martínez i Josep Guia (Comissió de la Dignitat), Alejandro Pérez (PSPV-PSOE), Pasqual Mollà (EUPV), Joan Carles Martí (BNV), Matías González (Partit Humanista), Sergi Sanchiz (Moviment per la Unitat del Poble) i Josep Esteve Rico (Unió Centre liberal).

1/6/2003 **El número 117 d'El Butlletí d'ACPV i els Casals Jaume I fa una extensa ressenya de la visita de la CdelaD a les universitats valencianes i als Casals Jaume I.**

5/6/2003 **L'Ateneu Popular Mawla, sota els auspicis dels Maulets, organitza el sopar «Els papers del Salamanca», amb la presència d'Enric Borràs.**

6/6/2003 En un acte celebrat en una sala atapeïda de la seu vella de la Universitat de València, la CdelaD ha homenatjat els professors salmantins Frias i De las Heras pel seu suport al retorn dels anomenats papers de Salamanca. Hi fan parlaments el vicerector de la Universitat, Toni Strubell, Rosa Maria Carrasco en nom dels afectats pels espolis, el catedràtic emèrit de Southampton, Henry Ettinghausen, i Josep Guia, responsable de l'Oficina de la CdelaD al País Valencià, i el vicerector de la Universitat.

6/6/2003 Alfons Garcia signa una extensa entrevista al diari *Levante*, de València, amb José Antonio Frías, professor de Biblioteconomia de la Universitat de Salamanca i adherit a la CdelaD.

8/6/2003 L'obra *Els papers de Salamanca. L'espoliació del patrimoni documental de Catalunya (1938-1939)* —publicat per Edicions 62—, de l'advocat i historiador Josep Cruanyes, arriba a les llibreries. El diari *Avui*—com també la resta de mitjans de comunicació— en fa un ampli reportatge sota el títol «Història d'un botí de guerra».

10/6/2003 En el seu «Fil de vint» al diari *Avui*, l'escriptora Isabel-Clara Simó afirma que «És urgent que els salmantins siguin informats del que estan defensant, però sense manipulacions malintencionades».

10/6/2003 El Secretariat de la CdelaD informa que després de la segona presentació a Mallorca de la Comissió (Manacor i Palma), s'està en tractes per a l'establiment de la CdelaD a les Illes. Manuel Lòpez Crespi i Rosa Calafat es mostren disposats a col·laborar-hi.

12/6/2003 La Comissió de Política Cultural del Parlament de Catalunya debat avui una proposició no de llei que insta el Govern català «a promoure les accions judicials corresponents per tal de reclamar la devolució dels fons documentals de la Generalitat de Catalunya retinguts a l'Archivo General de la Guerra Civil», segons la proposta presentada per ERC.

12/6/2003 El Parlament obre la possibilitat que la Generalitat actuï per la via judicial, com a últim recurs, i amb el vot favorable de tots els grups menys l'abstenció del PP, s'ha aprovat un text sorgit de tres proposicions no de llei presentades per ERC, PSC i ICV i amb el vistiplau de la federació nacionalista CiU.

26/6/2003 La CdelaD i Edicions 62 patrocinen la presentació del llibre de Josep Cruanyes, *Els papers de Salamanca. L'espoliació del patrimoni documental de Catalunya (1938-1939)*, que se celebra al Caixa Fòrum de Barcelona. Presenten el llibre el professor Borja de Riquer (UAB) i Joan Boadas, president de l'AAC.

27/6/2003 Paco Lechón al setmanari *Presència* signa la pàgina «Salamanca, l'arxiu de la repressió».

3/7/2003 Marçal Sintès s'indigna en el seu «Non stop» de l'*Avui* amb l'actitud ambivalent del PSC. «Dimarts al Congrés, els diputats socialistes catalans van negar el seu vot, entre d'altres qüestions, a les demandes (...) de devolució dels "Papers de Salamanca" i de respecte a l'autonomia del Parlament basc en el conflicte que manté amb el Tribunal Suprem. I això que,

en aquest últim cas, el PSC s'havia pronunciat fa només uns dies a l'hemicicle del Parc de la Ciutadella.»

4/7/2003 Ignasi Riera aprofita la seva columna diària a l'*Avui* per parlar de la presentació del llibre de Josep Cruanyes a la llibreria Blanquerna, al carrer Serrano de Madrid.

6/7/2003 El conseller en Cap de la Generalitat de Catalunya, Artur Mas, retreu que els diputats socialistes al Parlament català treguin «molt de pit» i que, en canvi, al Congrés espanyol tinguin «por escènica» i votin contra les seleccions esportives catalanes, contra del retorn dels papers de Salamanca, contra la possibilitat que Catalunya tingui una presència activa a la UE i contra l'administració única.

14/7/2003 L'AGGCE de Salamanca inaugura una nova sala permanent que complementa una desafortunada recreació d'una lògia maçònica feta construir als anys quarantes per Marcelino de Ulibarri. L'historiador de temes maçònics Pere Sànchez Ferré afirma que es va fer «per donar una imatge terrorífica de la maçoneria, perquè resultés el més tenebrosa possible: no té res a veure amb un temple de veritat».

15/7/2003 El periodista Aníbal Lozano, en la seva «Carta semanal» a *La Vanguardia* dona notícia del boicot que va patir l'historiador Gabriel Jackson de les autoritats salmantines en l'acte de recepció del premi Nebrija, atorgat per la Universitat de Salamanca, pel fet d'estar d'acord amb el retorn dels anomenats papers de Salamanca.

16/7/2003 En l'acte de recepció del premi Nebrija que va rebre a la Universitat de Salamanca, l'hispanista Gabriel Jackson va patir el boicot del PP per defensar el retorn dels arxius de Salamanca a Catalunya. La *CdelaD* emet un comunicat de denúncia d'aquest fet.

10/8/2003 Enric Borràs, portaveu de la *CdelaD*, presenta a la Casa de la Cultura de Morella (Els Ports) la *CdelaD*.

20/8/2003 Paula Martínez Ros, membre de l'Oficina de València de la *CdelaD*, imparteix un seminari a la Universitat Catalana d'Estiu (Prada de Conflent) sota el títol «Els papers valencians espoliats a Salamanca».

23/8/2003 El periodista Marc Bassets es fa ressò, des de *La Vanguardia*, d'un estudi de la historiadora alemanya Julia Macher. La tesi és rotunda: «Espanya va eludir l'ajustament de comptes amb el seu propi passat, el que va permetre una transició pacífica, però aquesta actitud ha il·lustrat la democràcia espanyola. Macher creu que «l'extremisme de dretes es va infravalorar». «En voler oblidar tant —afegeix—, algunes reformes es van ajornar. Si la de l'Exèrcit s'hagués fet abans, potser no hauria existit el cop de Tejero.»

24/8/2003 La casa de la família Strubell Trueta a Santa Cristina d'Aro es converteix en el dinar d'estiu del secretariat ampliat de la *CdelaD*, seguint la tradició ja iniciada l'any anterior. La quarantena de presents dialoguen sobre les línies a seguir per la Comissió.

1/9/2003 La *CdelaD*, davant la notícia de la mort de Ramón Serrano Súñer (SS), emet un comunicat en què vol recordar a l'opinió catalana que «aquest criminal de guerra nazi i genocida anticatalà va crear, essent ministre de l'Interior de la Dictadura, la Delegación del Estado para la Recuperación de Documentos (DERD), amb un decret de 26 d'abril de 1938».

2/9/2003 L'Ajuntament de Castelló de la Plana (PP) publica una esquela en memòria del nazi Serrano Súñer.

11/9/2003 La *CdelaD*, en col·laboració amb el diari *Avui*, edita un full d'adhesius sota el lema «Volem els Papers». En total, se'n distribueixen 1.200.000, que, de mica en mica, omplen tota la geografia catalana amb la col·laboració desinteressada de centenars de milers de ciutadans.

11/9/2003 Editorial del diari *Avui* sota el títol «Una qüestió de dignitat». «Potser és col·lectivament frustrant reiterar una demanda justa tantes vegades desatesa. Però deixar de plantejar-la significaria acceptar la política de fets consumats i de submissió absoluta. Per això aquest Onze de Setembre la portada que il·lustra l'especial del diari *Avui* és un dels cartells de la guerra del 36 més famosos de l'il·lustrador Carles Fontserè, un dels sis que van anar a parar a Salamanca "*por justo derecho de conquista*"».

11/9/2003 Carles Fontserè, en una entrevista que publica l'*Avui*, afirma que va anar a Salamanca «per dignitat», però que ja no hi pensa tornar més, perquè «hem d'exigir a la Generalitat que actuï, si realment vol els papers».

11/9/2003 El PP va triturar ahir amb la seva majoria absoluta la proposta del PSOE d'anul·lar tots els judicis sumaris instruïts durant la dictadura de Franco, recolzada per la resta de l'oposició.

15/9/2003 Amb motiu de la publicació del seu llibre *Domènec Latorre. Afusellat per catalanista (Edicions 62)*, l'historiador Josep Benet afirma a l'*Avui* que «El nacionalisme espanyol, imperialista i agressiu, tan exaltat per Franco i el franquisme, reapareix i torna a atacar la catalanitat, i (...) es nega a tornar als seus legítims propietaris la documentació de la Generalitat de Catalunya del període republicà i de nombroses entitats i ciutadans catalans».

4/10/2003 Els advocats catalans que participen en el vuitè Congrés de l'Advocacia Espanyola, que se celebra aquests dies a Salamanca, fan arribar una protesta oficial a l'AGGCE respecte al no-retorn de documents espoliats a advocats de Barcelona i Manresa, i al Col·legi d'Advocats de Lleida.

8/10/2003 El catalanòfil i catedràtic emèrit de la Universitat de Southampton, Henry Ettinghausen, membre del Secretariat de la *CdelaD* i portaveu dels més de set-cents signataris internacionals de la *Declaració de la CdelaD*, rep la Creu de Sant Jordi.

21/10/2003 Se celebra un acte sobre el "Papers de Salamanca" al Casino Cultural de Torrent (L'Horta), organitzat Associació Cultural «Casino de Torrent», amb la participació de Paula Martínez i Josep Guia.

28/10/2003 Un reportatge a BBC News apunta la subvenció del Govern del PP a la Fundación Francisco Franco com un «fantasma» del franquisme que retorna.

29/10/2003 El diari *Avui*, a la secció «Eleccions 2003, Radiografia de la legislatura» publica un extens reportatge en què apunta el tema dels "Papers de Salamanca" com un dels principals «greuges pendents» dels catalans davant l'estat i el PP.

14/11/2003 Es presenta la *CdelaD* a Vilafranca dels Ports.

6/11/2003 Paula Martínez presenta la *CdelaD* a Torrent (L'Horta).

26/11/2003 Se celebra un acte sobre el "Papers de Salamanca" al Centre Cultural de Montcada (L'Horta), organitzat pel Grup de joves de Montcada, amb la participació de Paula Martínez.

10/12/2003 La revista *Serra d'Or* publica un article de Teresa Pàmies sota el títol de «No sols per dignitat» que lloa el llibre de Josep Cruanyes i la investigació sobre l'espoli franquista.

15/12/2003 El Diari del Baix Penedès publica una divertida foto trucada dels advocats Josep Ramon Forcada i Salvador Euras sortint de la l'AGGCE carregats de lligalls que s'emporten cap a Catalunya.

19/12/2003 La Comissió de la Dignitat ofereix un sopar-homenatge al Professor Emèrit de la Universitat de Southampton, Henry Ettinghausen, per la seva il·limitada ajuda a la lluita pel retorn dels Papers. Unes cent persones – entre les quals Jordi Carbonell, Josep Altayó i Josep Camps, a més d'una delegació de membres del Fòrum per la Memòria– omplen el menjador de la Farinera del Clot (Barcelona) per homenatjar-lo.

4/1/2004 Diversos mitjans anuncien que setze ajuntaments de la Terra Ferma presentaran conjuntament reclamacions judicials pels seus papers coordinats per la *CdelaD* i la Diputació de Lleida.

13/1/2004 Important reunió a Lleida entre Josep Cruanyes i alcaldes de l'àrea del Segrià -principalment- amb presència de Carme Vidal, directora del Centre d'Estudis Ilerdencs i futura Presidenta de la Taula de Suport a la Comissió de la Dignitat a la Terra Ferma. S'acorden estratègies per a la petició formal dels arxius municipals i d'altre tipus que hom pensa demanar a l'administració espanyola.

20/1/2004 Tots els grups de la Diputació de Barcelona aproven una moció en què es reconeix la feina duta a terme per la *CdelaD*, s'acorda donar suport a tots els municipis de la província de Barcelona que reclamin els seus papers i estudiar quins papers té la demarcació a l'AGGCE.

6/2/2004 Una llarga entrevista a la revista *Presència* amb el professor Henry Ettinghausen, membre de la *CdelaD* que va rebre una Creu de Sant Jordi l'any 2003, en part per la seva contribució a la lluita pels papers.

1/3/2004 Sopar-tertúlia al Via Fora! de Vilafranca del Penedès sobre «Els papers de la Dignitat», amb Toni Strubell.

18/3/2004 Després de la constitució del nou Govern espanyol (PSOE), la *CdelaD* reclama el retorn immediat dels papers de Salamanca.

25/3/2004 CiU fa pública als mitjans la seva voluntat de «passar a l'acció» en el terreny del retorn dels "Papers de Salamanca" i demana Maragall demostris en aquest cas la seva complicitat amb el Govern espanyol.

30/3/2004 Un article a l'*Avui* dona detalls sobre el treball realitzat per dos tècnics de l'ANC van rastrejar l'AGGCE a la recerca de tota la documentació espoliada pels franquistes.

30/3/2004 En un acte a Valladolid, l'exDirector de l'AGGCE Antonio González admet que el fet que Catalunya reclami els seus papers és totalment legítim, declaracions que creen la lògica consternació a la premsa de Castella-Lleó.

30/3/2004 El conseller i portaveu del Govern català, Joaquim Nadal, fa públiques unes declaracions en què considera vital que retornin a Catalunya tant els documents privats com els de caràcter institucional retinguts a Salamanca.

Març 2004 Mercè Teodoro, advocadessa, anuncia que la *CdelaD* està ajudant diversos ajuntaments del País Valencià a iniciar els processos judicials per al retorn dels seus papers.

Març 2004 Una productora independent gal·lesa anuncia la seva voluntat de tirar endavant un documental sobre els Papers de Salamanca.

Març 2004 Una exposició anomenada «Els papers de la dignitat», amb fotografies sobre la *CdelaD*, s'inaugura a Via Fora! De Vilafranca del Penedès.

4/4/2004 Un ample reportatge aparegut a *El Punt* apunta les reticències que hi ha per part dels afectats dels espolis a presentar demandes judicials en esperar les parts que la situació política s'aclareixi.

15/4/2004 En el debat d'investidura de José Luis Rodríguez Zapatero, els grups CiU i ERC demanen al Govern espanyol que passi «de les bones intencions als fets» en casos com els papers de Salamanca.

29/4/2004 La *CdelaD* fa pública en un acte al Col·legi d'Advocats una Segona Declaració que exigeix «al Govern espanyol que retorni immediatament als seus legítims propietaris el patrimoni documental espoliat per l'exèrcit franquista». La presenta Joan Rigol —nou President de la Taula Nacional de Suport a la *CdelaD*— el president d'OC, Jordi Porta, Josep Maria Terricabras i Toni Strubell.

30/4/2004 La Comissió de la Dignitat celebra una roda de premsa al Col·legi de Periodistes de Catalunya (Barcelona). El Molt Honorable Joan Rigol, President de les taules de Suport a la *CdelaD*, l'exPresident del Parlament de Catalunya, llegeix una Segona Declaració que emplaça el nou govern de José Luis Rodríguez Zapatero a actuar amb "justícia històrica" en el cas de la devolució dels papers. També hi prenen la paraula Josep Maria Terricabras, President de la Taula de Suport a la *CdelaD* a Girona, i el President d'Òmnium Cultural Jordi Porta.

30/4/2004 La Ministra Carmen Calvo no descarta que els «papers de Salamanca» es puguin retornar en declaracions a LV.

2/5/2004 El diari *El Norte de Castilla* publica una entrevista amb José Luis de las Heras en que diu que el tema de l'Arxiu no és un tema de «bons i dolents» sinó un cas en què s'ha de fer justícia.

3/5/2004 El diari *El Punt* porta una editorial que demana «que tornin els documents de Salamanca».

4/5/2004 Xavier Menéndez, delegat sectorial de cultura del PSC i representant del PSC a la *CdelaD*, fa un article a l'*Avui* en què preveu que la fi del conflicte i una solució són properes.

4/5/2004 Les Corts de València voten unànimement —PP inclòs— pel retorn dels papers valencians espoliats i retinguts a l'AGGCE.

5/5/2004 El diari *Las Provincias* anuncia en titulars que «El PP s'uneix al PSPV i a EU i reclama la part valenciana de l'arxiu de Salamanca».

13/5/2004 Se celebra una reunió entre membres del Secretariat de la *CdelaD* amb Adolfo Pérez Esquivel. Pérez Esquivel anuncia que dirigirà una carta al president del Govern espanyol per demanar el retorn dels papers als seus legítims propietaris.

15/4/2004 La *CdelaD* demana en una nota unitat als grups polítics catalans a l'hora de reclamar els papers de Salamanca, tema que no pot ser objecte de rivalitats entre partits.

16/5/2004 El PSC avisa els seus socis del tripartit —ICV i ERC— que rebutjarà iniciatives «unilaterals» encaminades a demanar el retorn dels papers de Salamanca.

18/5/2004 Els membres del Secretariat de la *CdelaD* Toni Strubell, Enric Borràs i Josep Altaió —juntament amb Antoni Vives i Joaquim Forn de CiU— assisteixen com a convidats al debat al Congrés dels Diputats sobre els papers en què PSOE, ERC i IU-ICV acorden demanar que es negociï una solució al tema «abans de finals d'any». En declaracions posteriors la *CdelaD* manté el seu «recel» i demana ser rebuda per Zapatero.

18/5/2004 El diari *Avui* editorialitza sobre el tema dels papers amb el títol «El calendari dels «papers de Salamanca» que parla de les rivalitats entre partits i del suport «massiu» de la societat catalana a la *CDELAD*.

19/5/2004 El diari *El Punt* torna a editorialitzar sobre la necessitat de retornar els papers de Salamanca.

19/5/2004 El diari salmantí *La Gaceta*, publica una foto de la visita a Salamanca de la *CdelaD* (14.10.2002) en què es veu J. L. Carod-Rovira i intenta usar aquesta dada per desprestigiar la demanda del retorn per part dels catalans. El mateix diari apunta que el PP de Catalunya ha demanat que els papers tornin «al seu lloc d'origen».

19/5/2004 Diversos mitjans salmantins anuncien que el PP local dona «per fet» que els papers tornaran a Catalunya.

21/5/2004 El portaveu dels signants internacionals a favor de la *CdelaD*, el professor Henry Ettinghausen, publica l'article «No perdem els papers» a *El Punt*.

21/5/2004 Un debat televisiu que s'ha de celebrar el 21 de maig a Canal 4 de Valladolid amb Toni Strubell i d'altres ponents —alguns polítics i arxivers— es suspèn per raons «polítiques» i en el darrer moment. Teresa Carvajal, presidenta del grup Ciudadanos en Defensa del Patrimonio, de Salamanca, ho descriu com un «segrestament de la paraula».

24/5/2004 Josep A. Duran i Lleida publica un extens article a l'*Avui* amb el títol «Devolució» en què explica la posició de CiU en el debat a les Corts de Madrid del dia 18 on presentà una proposició no de llei pròpia.

25/5/2004 S'anuncia que el PP de Salamanca s'ha quedat sol en la presentació d'un manifest a favor de la «*Unidad de Archivo*» i la recollida de firmes a Salamanca. Es col·loca una gran pancarta a l'Ajuntament de Salamanca que demana la «*unidad de archivo*» y «*que no se pierda nada*». Diverses entitats —ajuntaments, associacions d'empresaris etc.— hi donen suport.

25/5/2004 El professor d'història contemporània de la Universitat de Salamanca, Jose Luis de las Heras, fa públic un treball de títol «La unidad e integridad del archivo de la Guerra Civil no están en peligro» que serà reproduït en diversos mitjans catalans i de Castella Lleó.

26/5/2004 Una delegació de la *CdelaD* composta per Toni Strubell, Enric Borràs, Josep Cruanyes, Pep Guia, Joan Rigol, Heribert Barrera, Ximo Puig i Joan Boadas es reuneix amb la Ministra de Cultura, Carmen Calvo, a la seu del Ministeri a Madrid, per aclarir posicions a l'entorn del retorn. En declaracions posteriors, la delegació fa pública la seva reserva sobre les futures perspectives i anuncien que conservaran una posició «vigilant».

28/5/2004 L'hispanista d'origen irlandès, Ian Gibson, anuncia en un acte a Burgos que «Catalunya té raó» en el tema dels papers de Salamanca.

29/5/2004 Apareix a molts punts públics de la ciutat de Salamanca un adhesiu de mida gran amb el lema «*No al fundamentalismo neofranquista — Justicia y reconocimiento de derechos para los vencidos*» en que es veu una caricatura de Puyal en què Hitler, Mussolini i Franco defensen, baioneta en mà, la «*unidad de archivo*».

30/5/2004 Se celebra un acte sobre el "Papers de Salamanca" al Jaume I de Cullera (La Ribera), organitzat ACPV, amb la participació de Paula Martínez i Josep Guia.

30/5/2004 El diari salmantí *El Adelanto* obre en enquesta en què demana als seus lectors si la polèmica del Archivo té sentit. Un 21,4% respondran que sí, un 21% que no, i un 57,6 que els polítics «haurien de preocupar-se d'altres necessitats més importants».

31/5/2004 Els mitjans de comunicació recullen que l'Ajuntament de Tarragona confia a Josep Cruanyes, de la *CdelaD*, la redacció d'una demanda judicial pel retorn dels documents espoliats d'aquesta institució al final de la Guerra Civil.

31/5/2004 En plena campanya electoral, i a l'igual que havia fet J.M. Aznar el 1995 i el 2002, J. Mayor Oreja —cap de llista del PP— proclama en un míting que els "Papers de Salamanca" són un «símbolo de la unidad de España».

1/6/2004 Raimon Obiols, candidat del PSC a les llistes europees del PSOE, anuncia que vol recuperar els papers del seu pare retinguts a Salamanca.

2/06/04 El diari *Levante* emet en titulars: «Camps desautoritza el PP de les Corts i refusa demanar els papers de l'Arxiu de Salamanca».

5/6/2004 Al partit de futbol Terrassa FC-UD Salamanca, es va desplegar una immensa pancarta (de més de 30 metres) amb el lema «Volem els papers segrestats a Salamanca» cosa que va fer que l'estadi sencer, posat en peu, aplaudís l'acció (segons el *Diari de Terrassa*). Malgrat tot s'hi produeixen incidents.

7/6/2004 El catedràtic Borja de Riquer respon a Pedro Schwartz amb un article a *LV* dient que mentre existeixi a l'AGGCE la documentació espoliada, no hi haurà reconciliació.

9/6/2004 Es difon a diversos mitjans un document de la Asociación de Archiveros de Castilla y León (ACAL) que denuncia la politització i demagògia invertida pels polítics de Castella Lleó en l'afer dels papers alhora que denuncia la ineptitud de les autoritats locals en el manteniment dels arxius propis.

10/6/2004 El ministre Jesús Caldera —d'origen salmantí— anuncia en un míting a Valladolid que el Govern espanyol no pensa «mourre» l'Arxiu de Salamanca, frase que en diversos mitjans s'interpreta com a poc clarificadora.

11/6/2004 El diari *Avui* anuncia que la consellera Caterina Mieras «ja prepara el retorn i rebuda dels "papers de Salamanca"».

11/6/2004 Una fundació salmantina propera a sectors del PP ha pressionat la *CdelaD* perquè el seu coordinador participi en un debat el dia darrer de la campanya de les eleccions europees. En el debat hi havia d'intervenir, a més de Toni Strubell, dos membres destacats del PP local, però ningú de cap altre partit. La *CdelaD* es nega a participar en un debat en aquella data i ofereix de fer-la més endavant. Però sembla que només interessava aquell dia...

13/6/2004 *La Vanguardia* publica un reportatge sobre els «greuges» culturals que afecten les relacions entre els governs català i espanyol.

13/6/2004 Un reportatge a *El Punt* se centra en el suport que té la *CdelaD* i les posicions que defensen els catalans a Salamanca mateix. Entrevistes a Teresa Carvajal, Aníbal Lozano i Ester Gràcia.

14/6/2004 Diversos mitjans fan públic que l'associació salmantina Ciudadanos por la Defensa del Patrimonio de Salamanca estaria a favor de reconèixer la legitimitat de la reclamació catalana i la necessitat de retornar documents a Catalunya.

15/6/2004 Reunió de la comissió permanent del Patronat de l'AGGCE per decidir quines persones formaran part de la taula de negociació que haurà sobre el retorn dels arxius catalans.

17/6/2004 Se celebra un debat sobre l'Arxiu de Salamanca a la Facultat d'Història i Geografia de la Universitat de Salamanca en què per part «salmantina» hi intervenen el catedràtic Manuel Redero i l'arxivera Rosa López, i per part «catalana», la vicepresidenta de l'AAC, Emília Capell, i Toni Strubell. L'acte, organitzat pel Foro de Izquierdas-los Verdes, al qual hi assisteixen unes 250 persones, tindrà l'endemà una àmplia repercussió als mitjans salmantins.

17/6/2004 La consellera de Cultura, Caterina Mieras i la ministra de Cultura, Carmen Calvo, es reuneixen a Madrid durant dues hores per fixar un calendari de treball sobre el tema del retorn dels papers segons va acordar les Corts el passat 18.5.2004. Parlen dels perfils de les persones que han de formar part del futur Comitè Assessor.

22/6/2004 Tots els partits del Parlament de Catalunya acorden que els originals dels "Papers de Salamanca" han de tornar dins de l'actual legislatura.

26/6/2004 Se celebra un acte sobre el "Papers de Salamanca" al Saló d'Actes de Ruralcaixa de Benassal (Alt Maestrat), organitzat pel Grup per la Recuperació de la Memòria Històrica, amb la participació de Paula Martínez i Josep Guia.

28/6/2004 Caterina Mieras, consellera de Cultura, rep una delegació de la *CdelaD* de la què formen part Toni Strubell, Josep Cruanyes, Enric Borràs, Emília Capell —vicepresidenta de l'Associació d'Arxivers de Catalunya— i la Sra. Capo en representació dels afectats particulars de l'espoli.

Apèndix 1

Llista de signataris internacionals de la Declaració de la Comissió de la Dignitat

HEBE DE BONAFINI	Presidenta Madres de la Plaza de Mayo
DAVID CARDÚS	Professor Emèrit, Baylor College
NOAM CHOMSKY	Catedràtic, Massachusetts Institute of Technology
FRANCESCO COSSIGA	President Emèrit de la República Italiana
FRANÇOISE DAVID	Presidenta de la Federació Quebequesa de Dones
PETER GABRIEL	Músic
GLORIA HOOPER	Baronesa, del Consell de la Unió Europea
FEDERICO MAYOR ZARAGOZA	Exsecretari general de la Unesco
RIGOBERTA MENCHÚ	Premi Nobel de la Pau 1992
DANIELLE MITTERAND	Presidenta de France Libertés
GEORGES MOUSTAKI	Músic
JOAN ORÓ	Professor Emèrit, University of Houston
SGOURIDIS PANAGIOTY	Ex Vicepresident del Parlament Grec
ADOLFO PÉREZ ESQUIVEL	Premi Nobel de la Pau 1981
JAMES PETRAS	Professor, Binghamton University
PAUL PRESTON	London School of Economics
JOAN RIGOL	President del Parlament de Catalunya

NAWAL EL SAAWADI
MARIO SOARES
MIKIS THEODORAKIS
VIRGINIA TSOUDEROS
HOWARD ZINN

Esriptora, lluitadora pels Drets Humans
Ex President de Portugal
Music
Ex Viceministra d'Exteriors de Grècia
Professor Emèrit, University of Boston

Catedràtics de més de 220 universitats d'arreu del món que van firmar donant el seu suport a la Declaració de la Comissió de la Dignitat pel retorn dels "Papers de Salamanca"

Professora Giuliana Albini	Università degli Studi di Milano (Italia)
Professor Jane Albrecht	Wake Forest University (EUA)
Professeur Alain Alcouffe	Directeur de Pôle Universitaire Européen (França)
Professor Jens Allwood	Goeteborg University (Suècia)
Cattedratico Bruno Antra	Università di Cagliari (Itàlia)
Professor Edward Andrew	Toronto University (Canada)
Professeur Irena Backus	Université de Genève (Suïssa)
Professor Sebastian Balfour	London School of Economics (Anglaterra)
Professeur Hassan Banhakeia	Université Mohamed I, Oujda (Marroc)
Professore Marco Bassi	Università di Bologna (Itàlia)
Professor Ole J. Benedictow	University of Oslo (Noruega)
Professor Cecilia Benoit	University of Victoria (Canada)
Professor Maryellen Bieder	Indiana University (EUA)
Professor Paul W. Birt	University of Ottawa (Canada)
Professor Thomas N. Bisson	Harvard University (EUA)
Professor David Blackburn	Harvard University (EUA)
Professor James Borchert	Cleveland State University (EUA)
Professor Paula Botteri	Università degli Studi di Trieste (Itàlia)
Professor Enric Bou	Brown University (EUA)
Professor Abdellah Bounfour	I.N.A.L.C.O. de Paris (França)
Professeur Denise Boyer	Université d'Orléans (França)
Professor David Brookshaw	University of Bristol (Anglaterra)
Professor J. G. M. de Bruijn	Free University of Amsterdam (Holanda)
Professor Paul Cammack	University of Manchester (Anglaterra)
Professor Nicholas Canny	National University of Ireland, Galway (Irlanda)
Professor David Cardús	Baylor College of Medicine, Texas (EUA)
Professor Richard A. Cardwell	University of Nottingham (Anglaterra)
Professor Salem Chaker	Institut National INALCO, Paris (França)
Professor Noam A. Chomsky	Massachusetts Institute of Technology (EUA)
Professor Evangelos Chrysos	Institute for Byzantine Studies, Athens (Grècia)
Professor David Close	Memorial University of Newfoundland (Canada)
Professor Anna Cornagliotti	Università di Torino (Itàlia)
Professor Chris Corrin	University of Glasgow (Escòcia)
Professor Victoria Degrazia	Columbia University, New York (EUA)
Professor Dimitris Dialetis	Kapodistrian University of Athens (Grècia)
Professor John Dickinson	Université de Montréal (Quebec)
Professor Henk van Dijk	Erasmus University, Amsterdam (Holanda)
Professor Paul J. Dubé	University of Alberta (Canada)
Professeur Michel Duquette	Université de Montréal (Quebec)
Professor Manuel Duran	Yale University (EUA)
Catedrático Jose d'Encarnação	Universidade de Coimbra (Portugal)
Professor Stathis Efstathiadis	Aristotle University of Thessaloniki (Grècia)
Professor Jens Engberg	University of Aarhus (Dinamarca)
Professor Bradley Scott Epps	Harvard University (EUA)
Professor Piet Erasmus	University of the Free State (Sud Àfrica)
Professor Henry Ettinghausen	Southampton University (Anglaterra)
Professor Richard Falk	Princeton University (EUA)
Professor Robert Felkel	Michigan State University (EUA)

Professor Michael Fellman	Simon Fraser University (Canadà)
Professor Joshua Fishman	Stanford University (EUA)
Professor James R. Flynn	University of Otago (Nova Zelanda)
Professor Henry Frendo	University of Malta (Malta)
Professor Kostas Gavroglu	University of Athens (Grècia)
Professeur J.L. Genard	Université Libre de Bruxelles (Bèlgica)
Professor David John George	Swansea University (País de Gal.les)
Professor Antonio Gibelli	Università de Genova (Itàlia)
Professor Evarist Giné	University of Connecticut (EUA)
Professeur F. P. Gingras	University of Ottawa (Canadà)
Professor Anthony Glee	Brunel University (Anglaterra)
Professor Walter L. Goldman	University of California, Santa Cruz (EUA)
Professor Kenneth Good	University of Botswana, Gaborone (Botswana)
Professeur José Gotovich	Université Libre de Bruxelles (Bèlgica)
Professeur James Iain Gow	Université de Montréal (Quebec)
Professor William A. Graham	Harvard University (EUA)
Professor Edvardas Gudavièius	Vilnius University (Lituània)
Professeur Pierre Halen	Université de Metz (França)
Professor Kelley Gay Hargrave	University of Austin, Texas (EUA)
Professor Wolfgang Fritz Haug	Freie Universität, Berlin (Alemanya)
Professor N.J. Higham	University of Manchester (Anglaterra)
Professor Donald Hindley	Brandeis University (EUA)
Professor Jon Hovi	University of Oslo (Noruega)
Professor Pat Hudson	Cardiff University (País de Gal.les)
Professor Margaret R. Hunt	Amherst College (EUA)
Professor Jaime Jaramillo Uribe	Universidad de los Andes (Colòmbia)
Professor Claude Javeau	Université Libre de Bruxelles (Bèlgica)
Professor Alf Johansson	Oslo University (Noruega)
Professor Fred Judson	University of Alberta (Canadà)
Professor Jyrki Käkönen	J. Monnet Centre, University of Tampere (Finlàndia)
Professor Tom Keating	University of Alberta (Canadà)
Professor Hans Keman	Universiteit Amsterdam (Holanda)
Professor Liam Kennedy	Queen's University, Belfast (Irlanda)
Professeur J.M. Klinkenberg	Université de Liège (Bèlgica)
Professor J. Victor Koschmann	Cornell University (EUA)
Professor Georg Kremnitz	Universitaet Wien (Àustria)
Professor Dominick LaCapra	Cornell University (EUA)
Professor Reyes Lázaro Gurtubay	Smith College, Massachusetts (EUA)
Profesor Juan Lechago	Baylor College, Houston (EUA)
Professor Chee Seng Lim	University of Malaya (Malaya)
Professor Shirley Mangini	California State University (EUA)
Professor Tahar Mansouri	Université de la Mannouba, Tunis (Tunísia)
Professor L. Marcheselli Loukas	Università di Trieste (Itàlia)
Professor Elisa Martí López	Chicago University (EUA)
Professore G. Matteo Allone	Università di Messina (Itàlia)
Professore F. Mazzanti Pepe	Università degli Studi di Genova (Itàlia)
Professor Anthony McFarlane	University of Warwick, Coventry (Anglaterra)
Professor Markku Mattila	University of Tampere (Finlàndia)
Professor David McNally	York University, Toronto (Canadà)
Professor Kathleen McNerney	University of West Virginia (EUA)
Professor Jane Millar	University of Bath (Anglaterra)
Professor Kerby A. Miller	University of Missouri (EUA)
Professor Abdallah el Mountassir	Université Ibnou Zohr, Agadir (Marroc)
Professor Patricia Moynagh	Bucknell University (EUA)
Professor C. Moreiras Menor	Yale University (EUA)
Professor Philip Morgan	Westminter College (EUA)
Professor Tom Moring	University of Helsinki (Finlàndia)
Professor Ulises Moulines	Universität Munchen (Alemanya)
Professor Daniel Mulholland	Tufts University (EUA)
Profesor José María Murià	Director Colegio de Jalisco, Guadalajara (Mèxic)
Professor Geraldine Nichols	University of Florida (EUA)
Professore Giancarlo Nonnoi	Università di Cagliari (Itàlia)
Professor Liisa L. North	York University, Toronto (Canadà)
Professor Paul E. O'Donnell	University of Michigan, Flint (EUA)
Professor David Olster	University of Kentucky (EUA)
Professeur Edmond Orban	Université de Montréal (Quebec)
Professor J. Osmond	Cardiff University (País de Gal.les)

Professor William Outhwaite	University of Sussex (Anglaterra)
Professor Neil Parsons	University of Botswana (Botswana)
Professor Stanley G. Payne	University of Wisconsin, Madison (EUA)
Professor John Peeler	Bucknell University (EUA)
Professor William Pencak	Penn State University (EUA)
Professor James Petras	Binghamton University (EUA)
Professor Carme Pi Sunyer	Chicago University (EUA)
Professor Jaroslaw Piekalkiewicz	University of Kansas (EUA)
Professor Claudine Potvin	University of Alberta (Canadà)
Professor Paul Preston	London School of Economics (Anglaterra)
Professore Maurizio Punzo	Università degli Studi di Milano (Itàlia)
Professor Joan Ramon Resina	Cornell University (EUA)
Professor Margaret Reynolds	University of Queensland (Austràlia)
Professor Drago Roksandic	University of Zagreb (Croàcia)
Professor Xavier Sala Martin	Columbia University, New York (EUA)
Professor O. Saldarriaga Vélez	Universidad Javeriana de Bogotá (Colòmbia)
Professor Mario Santana	University of Chicago (EUA)
Professore Giulio Sapelli	Università degli Studi di Milano (Itàlia)
Professor Ralph Sarkonak	University of British Columbia (Canadà)
Professor Nelia Saxby	Cape Town University (Sud Àfrica)
Professor Maya Shah	Maharaja Sayajirao University, Baroda (Índia)
Professor J. M. Sobrer	Indiana University (EUA)
Professor Hartmut Soell	Heidelberg Universität (Alemanya)
Professor J. Sola Casadevall	Pennsylvania State University (EUA)
Professor Howard M. Solomon	Tufts University (EUA)
Professor V. H. Sonawane	Maharaja Sayajirao University, Baroda (Índia)
Professor Christine Stansell	Princeton University (EUA)
Professor Peter Stansky	Stanford University (EUA)
Professor Tilbert D. Stegmann	J. W. Goethe Universität, Frankfurt (Alemanya)
Professor Barry H. Steiner	California State University (EUA)
Professor Hillel Steiner	University of Manchester (Anglaterra)
Professor Gerry Stoker	University of Manchester (Anglaterra)
Professeur Benjamin Stora	Institut INALCO, Paris (França)
Professor R. Sugranyes de Franch	Fribourg Universität (Suïssa)
Professor Janet Tallman	John F. Kennedy University (EUA)
Professor Michael Ugarte	University of Missouri (EUA)
Professor Mario Vassallo	University of Malta (Malta)
Professor M. Vidal-Tibbitts	Howard University (EUA)
Professor John K. Walton	University of Central Lancashire (Anglaterra)
Professor Dana Ward	I.S.P.P., Pitzer College (EUA)
Professor William B. Watson	Massachusetts Institute of Technology (EUA)
Professor Robert H. Whealey	Ohio University (EUA)
Professor M.G. Whisson	Rhodes University (Àfrica del Sud)
Professor Arthur Williamson	California State University, Sacramento (EUA)
Professor Rodney Williamson	University of Ottawa (Canadà)
Professor Peter Winn	Tufts University (EUA)
Professor Alan Yates	University of Sheffield (Anglaterra)
Professore Claudio Zaccaria	Università degli Studi di Trieste (Itàlia)
Professor Raina Zimmering	Humboldt Universität, Berlín (Alemanya)
Professor Howard Zinn	Boston Universitat (EUA)
Professor Moshe Zuckermann	University of Tel Aviv (Israel)

Assoc. Professor Korwa G. Adar	Rhodes University (Àfrica del Sud)
Assoc. Professor W. Anselmi	University of Alberta (Canadà)
Assoc. Professor Eric A. Arnold	Denver University (EUA)
Professeure Agr. D. Baillargeon	Université de Montréal (Quebec)
Assoc. Professor S. Bielen	Warsaw University (Polònia)
Assoc. Professor Guiomar Fages	University of Richmond (EUA)
Assoc. Professor S.G. Feldman	University of Virginia (EUA)
Professore Assoc. L. Ferrari	Università di Trieste (Itàlia)
Assoc. Professor J. Gabilondo	University of Nevada (EUA)
Professore Assoc. G. Garavaglia	Università degli Studi Milano (Itàlia)
Assoc. Professor Brian Gill	French University of Calgary (Canadà)
Assoc. Professor J.A. Gutiérrez	University of Texas (EUA)
Assoc. Professor Larry Hannant	University of Victoria (Canadà)
Assoc. Professor Mark F. Jenkins	University of Washington, Seattle (EUA)
Assoc. Professor Gail Kellough	York University, Toronto (Canadà)
Assoc. Professor Kathi Kern	Kentucky University (EUA)
Assoc. Professor Miran Komac	University of Ljubljana (Eslovènia)
Assoc. Professor Tina Krontiris	Aristotle University, Thessaloniki (Grècia)
Professore Ass. Altieri Leonardo	Università di Bologna (Itàlia)
Assoc. Professor Mark Leier	Simon Fraser University (Canadà)
Assoc. Professor Gary P. Leupp	University of Michigan (EUA)
Professore Assoc. D. Londei	Università di Bologna (Itàlia)
Assoc. Professor R. Maddox	Carnegie Mellon University (EUA)
Assoc. Professor M. M-Tsilipakou	Aristotle University of Thessaloniki (Grècia)
Professore Assoc. Marina Milan	Università degli Studi di Genova (Itàlia)
Assoc. Professor Kay McCormick	University of Cape Town (Àfrica del Sud)
Assoc. Professor N. Moacanin	Zagreb University (Croàcia)
Assoc. Professor Dorthy Noyes	Ohio State University (EUA)
Assoc. Professor Robin Palmer	Rhodes University (Àfrica del Sud)
Assoc. Professor D. Pastourmatzi	Aristotle University, Thessaloniki (Grècia)
Assoc. Professor V. Petrousenko	Plovdiv University (Bulgària)
Professore Associato M.S. Piretti	Università degli Studi de Bologna (Itàlia)
Assoc. Professor H. I. Radatz	Katholische Universität Eichstätt (Alemanya)
Assoc. Professor Raanan Rein	Tel Aviv University (Israel)
Professor Agr. Jean-Claude Rixte	Université d'Avignon (França)
Assoc. Professor Edwin Roberts	California State University (EUA)
Assoc. Professor E. Rodríguez	Cornell University (EUA)
Assoc. Professor Daniel Rowland	University of Kentucky (EUA)
Assoc. Professor Joana Sabadell	University of Albany (EUA)
Assoc. Professor Mario Santana	University of Chicago (EUA)
Assoc. Professor Lidia Santos	Yale University (EUA)
Assoc. Professor Cristina Sanz	Georgetown University (EUA)
Professeur Agr. Samir Saul	Université de Montréal (Quebec)
Assoc. Professor E. Steinhart	Texas Technical University (EUA)
Assoc. Professor Nadia Urbinati	Columbia University, New York (EUA)
Assoc. Professor J.C. Visser	Eramus Universiteit, Rotterdam (Holanda)
Assoc. Professor P. Wahl Willis	University of Calgary (Canadà)
Assoc. Professor Charles Zika	University of Melbourne (Austràlia)

Assis. Professor Angela Bagues	University of Pennsylvania (EUA)
Assis. Professor L. Bayard de Volo	University of Kansas (EUA)
Assis. Professor I. van Biezen	University of Birmingham (Anglaterra)
Assis. Professor Gregory Blue	University of Victoria (Canadà)
Assis. Professor Verity Burgmann	Melbourne University (Austràlia)
Assis. Professor Eduardo Canel	York University, Toronto (Canadà)
Assis. Professor A. Cazorla-Sánchez	York University, Toronto (Canadà)
Assis. Professor Raymond Craib	Cornell University (EUA)
Assis. Professor Susan DiGiacomo	Amherst College (EUA)
Assis. Professor Eleanor Dickey	Columbia University, New York (EUA)
Assis. Professor Jonathan Earle	University of Kansas (EUA)
Assis. Professor Marcia Epstein	Calgary University (Canadà)
Assis. Professor Sebastian Faber	Oberlin College (EUA)
Assis. Professor Ben Fallaw	Colby College (EUA)
Professor Assis. Roger Friedlein	Freie Universität, Berlin (Alemanya)
Assis. Professor B. Fuerst-Bjelis	University of Zagreb (Croàcia)
Assis. Professor S. Gingerich	University of Kansas (EUA)
Assis. Professor Karen Graubart	Cornell University (EUA)
Assis. Professor T. Harrington	Trinity College, Hartford (EUA)
Assis. Professor David Hay	University of Lethbridge, Alberta (Canadà)
Assis. Professor Gina Herrmann	University of Oregon (EUA)
Assis. Professor Dick Houtman	Erasmus University, Rotterdam (Holanda)
Assis. Professor James P. Huzel	University of British Columbia (Canadà)
Assis. Professor Guillermo Irizarry	Yale University (EUA)
Assis. Professor P. Kumaraswami	University of Wolverhampton (Anglaterra)
Assis. Professor Élisabeth Le	University of Alberta (Canadà)
Professore Associato A. Maiello	Università di Genova (Itàlia)
Assis. Professor Stephen Miller	University of Maine (EUA)
Assis. Professor Oktay Özel	Bilkent University, Ankara (Turquia)
Assis. Professor Darryl Reed	York University, Toronto (Canadà)
Assis. Professor Cacilda Rego	University of Kansas (EUA)
Assis. Professor Baki Tezcan	University of Wisconsin, Milwaukee (EUA)
Assistant Professor Thang Vu	Vietnam National University, Hanoi (Vietnam)
Assis. Professor D.G. Wetherell	University of Calgary (Canadà)

Dr. Paul Addison, Director	WW2 Studies, Edinburgh University (Escòcia)
J.M. Albert, Economist	Atlanta (EUA)
Cristina Amondarain, Tutor	Edinburgh University (Escòcia)
Maritza Arrigunaga, Researcher	University of Texas Special Collections (EUA)
Dr. A. Astvaldsson, Lecturer	University of Liverpool (Anglaterra)
Dr. D. Atkinson, Senior Lecturer	University of Limerick (Irlanda)
E. Avila López, Researcher	University of Durham (Anglaterra)
M. Aymamí, ESC	Grenoble (França)
M.A. Babi Vila, Tutor	Swansea University (País de Gal.les)
Dr. Susan Bannatyne, Fellow	University of Aberdeen (Escòcia)
Professore Carmelo Barbera	Forli (Itàlia)
Dr. Richard Baxell, Researcher	London School of Economics (Anglaterra)
Patricia Bennis, Archivist	University of Limerick (Irlanda)
Maura de Bernart, Ricercatrice	Università di Bologna (Itàlia)
P.S. Bernard, Lecturer	Rhodes University (Sud Àfrica)
J.M. Bertran, Lector de Català	Hamburg Universität (Alemanya)
Dr. Ingrid van Biezen, Reseracher	University of Birmingham (Anglaterra)
Dr. G. Blakeley, H. of Department	University of Huddersfield (Anglaterra)
Dr. D. Blondel, H. of Department	London University, Guildhall (Anglaterra)
Dr. I. Boada-Montagut, Lecturer	University of Ulster, Derry (Irlanda)
Christian Bollinger, Lecturer	Universität Bern (Suïssa)
Gregory A. Borchard, Instructor	Florida University, Gainesville (EUA)
Dr. Stephen Boyd, Lecturer	University College, Cork (Irlanda)
Dr. Fran Brearton, Lecturer	Queen's University, belfast (Irlanda)
Dr. Malcolm Brown, Lecturer	University of Exeter (Anglaterra)
Finlay Bryden, Engineer	University of Glasgow (Escòcia)
Magee Burns, Trustee	Women Working Worldwide (Anglaterra)
Jorge Rodolfo Busch, Enginyer	Universidad de Buenos Aires (Argentina)
Ute Büscher, Lecturer	University of Atlanta (EUA)
Dr. Jackie Cannon, S. Lecturer	Oxford Brookes University (Anglaterra)
Mirella Cantrill, Lecturer	Nottingham Trent University (Anglaterra)
Dr. A.L. Cartwright, Researcher	University of Liverpool (Anglaterra)
F.L. Carvalho, Researcher	University of Queensland (Austràlia)
Giacomo Casarino, Docente	Università di Genova (Itàlia)
Antoni Castells i Talens	University of Florida (EUA)
Dr. D. Castiglione, Senior Lecturer	University of Exeter (Anglaterra)
Dr. Miljenko Cemeljic, Lecturer	Potsdam Universität, (Alemanya)
Dr. Steven Cherry, Lecturer	University of East Anglia, Norwich (Anglaterra)
Margaret Childers, Director	Spanish Refugee Aid IRC, New York (EUA)
Piero Conti, Docente	Università di Genova (Itàlia)
Dr. D. Conversi, Senior Lecturer	University of Lincoln (Anglaterra)
Dr. Peter Cunich, Lecturer	University of Hong-Kong (Hong-Kong)
Dr. Ann Davis, Director MSP	University of Calgary (Canadà)
Johan Deklerck, Lecturer	Katholieke Universiteit Leuven (Bèlgica)
M. Delgado, Lecturer	Queen Mary's, London University (Anglaterra)
Maria Deptula, Archivist	American Bible Society, Nida Institute (EUA)
Dr. J. Diaz-Cintas, S. Lecturer	University of Surrey (Anglaterra)
Dr. Mark Donovan, S. Lecturer	Cardiff University (País de Gal.les)
Andrew Dowling, Historian	London University (Anglaterra)
Niall Downie, Engineer	Napier University, Edinburgh (Escòcia)
Drs. J van Duijvendijk, Docent	Leiden Universiteit (Holanda)
Dr. Chris Ealham, H. of Studies	University of Wales, Cardiff (País de Gal.les)
Dr. John Edwards, Researcher	Oxford University (Anglaterra)
Toni Escasany, Educator	Derby University (Anglaterra)
J.A. Fernández, Lecturer	Queen Mary's, London University (Anglaterra)
Dr. Antony Fluxman	Rhodes University (Sud Àfrica)
Dr. C. Fracchia, Course Director	Birkbeck College, London University (Anglaterra)
Per Franberg, Docent	Umea University (Suècia)
Giuliana Franchini, Ricercatrice	Università di Genova (Itàlia)
Dr. Fort Fu-Te Liao, A.R.F.	Sinica Academy (Taiwan)
Alexander Gabriles, Engineer	Houston, Texas (EUA)
Victoria L. Garcia, Lecturer	Princeton University (EUA)
Brian Garman, Lecturer	Rhodes University (Sud Àfrica)
Dr. Harry Garuba, Lecturer	Cape Town University (Sud Àfrica)
B. Gaya i Roqueta, Lecturer	Queen Mary's London University (Anglaterra)
Dr. Lawrence M. Geary, Lecturer	University College, Cork (Irlanda)

Dr. Sharif Gemie, Senior Lecturer
 Jim George, Senior Lecturer
 Robert Gernay, Directeur
 Dr. J.W. Gilmour, Senior Lecturer
 Dr. Paul Goalen, Lecturer
 Dr. Peter Gold, H. of Department
 Olga Gómez, Teaching Fellow
 Auke van der Goot, Historian
 Dr. Colin Graham, Lecturer
 Dr. A. Gruenfelder, Diplomat
 Dr. C. Gutiérrez, Director Archivo
 Dr. Harvey J. Hames, Lecturer
 Dr. Ameer-Zaimèche Haoua
 Dr. D. Hardiman, Research fellow
 Kelley Hargrave, Linguist
 Dr. R. Harrison, Senior Lecturer
 Dr. Harshyl Hartman, Vegvayzer
 Dr. Moyra Haslett
 Dr. Coen Helderman, Historian
 Robert Hooworth-Smith, Lecturer
 Dr. Eamonn Hughes, Lecturer
 Dr. Steven Hurst, Lecturer
 Dr. Atsuko Ichijo, R.P. Officer
 P. Jardí Soler, Lectora
 Dr. D. Javakhishvili, Lecturer
 Dr. Louise Johnson
 Dr. Bill Jones, Lecturer
 Clarence Kailin, War Veteran
 Dr. S. Katzenellenbogen, S.L.
 Dr. B. Kelleher, Director P.A.
 Dr. Brian Kelly, Lecturer
 Dr. William Kenefick, Lecturer
 Dr. Stewart King, Lecturer
 Katerina Kitsi-Mitakou
 Dr. Tess Knighton, Researcher
 Dr. Vanessa Knights, Lecturer
 Rosaan Kruger, Lecturer
 Dr. Giuliana Laschi
 Dr. P. Lassman, Senior Lecturer
 John Lawlor, Cinematographer
 Dr. Stefano Levati, Ricercatore
 Barry Lipton, Computer expert
 Peter Lotto, ex Lincoln Brigadier
 David Lynn, Conservationist
 Eoghann MacColl, Artist
 N. MacQueen, H. of Department
 Dr. J. Mallea-Olaetxe, Historian
 Tandori Maria, Archivist
 Suzana Marjanic, Anthropologist
 Ed Martin, Adjunt Instructor
 Dr. P. Masque, Fulbright Scientist
 Dr. J. Mayo, Head of Department
 K. McColl, Political Researcher
 Dr. Ann McFall, Lecturer
 Dr. Michael McKinley
 Poly Miliore, Journalist and Writer
 Martina Milla Bernad, Lecturer
 Dr. Peter Monteath, Lecturer
 Dr. Kevin Moore, Lecturer
 Dr. Cornelia Navari
 Mary Ann Newman, Translator
 Dr. Scott Newton, Senior Lecturer
 Dr. Karoline Noack, Lecturer
 Dr. P. O'Riagáin, (ECMI adviser)
 Dr. Patricia O'Bryne, Lecturer
 M. O'Callaghan, President
 Dr. Clare O'Halloran, Lecturer
 Glamorgan University (País de Gal.les)
 The Australian National University (Austràlia)
 Théâtre Universitaire, Université de Liège (Bèlgica)
 University of Bristol (Anglaterra)
 Cambridge University (Anglaterra)
 University of W.England, Bristol (Anglaterra)
 Lancaster University (Anglaterra)
 Ministry of the Interior (Holanda)
 Queen's University, Belfast (Irlanda)
 Austrian Embassy, Zagreb (Croàcia)
 Universidad Católica del Perú (Perú)
 University of the Negev Beersheba (Israel)
 Université Paris I (França)
 University of Warwick (Anglaterra)
 Austin, Texas (EUA)
 Manchester University (Anglaterra)
 The Sholem Community, Los Angeles (EUA)
 Queen's University, Belfast (Irlanda)
 Erasmus Universiteit, Rotterdam (Holanda)
 University of Lincoln (EUA)
 Queen's University, Belfast (Irlanda)
 Manchester Metropolitan University (Anglaterra)
 London School of Economics (Anglaterra)
 Universität Wien (Àustria)
 Tbilisi State University (Geòrgia)
 University of Sheffield (Anglaterra)
 Cardiff University (País de Gal.les)
 The Lincoln Brigades, Wisconsin (EUA)
 University of Manchester (Anglaterra)
 University of Ulster, Newtonabbey (Irlanda)
 Queen's University, Belfast (Irlanda)
 University of Dundee (Escòcia)
 Monash University (Australia)
 Aristotle University of Thessaloniki (Grècia)
 Cambridge University (Anglaterra)
 University of Newcastle (Anglaterra)
 Rhodes University (Sud Àfrica)
 Università degli Studi di Bologna (Itàlia)
 University of Birmingham (Anglaterra)
 Narbona (França)
 Università degli Studi de Milano (Itàlia)
 Toronto University (Canadà)
 Lincoln Brigades Association (EUA)
 Grimes Eyak Council, Alaska (EUA)
 Dunlop, Ayrshire (Escòcia)
 University of Dundee (Escòcia)
 University of Nevada (EUA)
 SZTE, Történeti Szakkönyvtár (Hongria)
 I.E.F.R. Zagreb (Croàcia)
 Clayton College & State University (EUA)
 Stony Brook University, (EUA)
 University of the West Indies (Barbados)
 Ayrshire (Escòcia)
 Heriot-Watt University, Edinburgh (Escòcia)
 Australian National University (Austràlia)
 Athens (Grècia)
 Emory University (EUA)
 University of South Australia, Flinders (Austàlia)
 Lincoln University (Nova Zelanda)
 Birmingham University (Anglaterra)
 New York (EUA)
 Cardiff University (País de Gal.les)
 Freie Universität, Berlin (Alemanya)
 Institiúid Teangeolaíochta Éireann (Irlanda)
 Dublin City University (Irlanda)
 Global Vision Corporation, Wicklow (Irlanda)
 University of Cork (Irlanda)

Dr. Tim P. O'Neill, Lecturer	University College, Dublin (Irlanda)
M. Ortega Hegg, Director CASC	Universidad de Centroamérica, UCA (Nicaragua)
Fraser Otanelli, Journalist	University of South Florida (EUA)
Lennart Palmqvist, Archaeologist	Stockholm University (Suècia)
Dr. Tuija Parvikko, Reader	University of Tampere (Finlàndia)
Dr. Maren Petersen, Lecturer	Hamburg Universität (Alemanya)
Daniel Pfeiffer, Computer scientist	Universitat Pau Sabatièr, Tolosa (França)
Colleen A. Phelan, UNO Archivist	United Nations Organization, Manhattan (EUA)
Robert Phillipson, Lecturer	Copenhagen Business School (Dinamarca)
Silvana Piga, Archivera M.v.B.	Universidad de San Andrés (Argentina)
Olga Prolifi, Delegada Oficial	EEC (Bèlgica)
Marta Rauret, Lectora de Català	University of Jerusalem (Israel)
Jan Reinhart, Library Manager	Rutgers University (EUA)
Gala Rebés, Coordinadora REDH	Red I. de Derechos Humanos (Estat espanyol)
Dr. A. Ritlyova, H. of Department	Presovska University (Eslovènia)
Dr. R. Rix, Head of Department	Leeds University (Anglaterra)
Daniel Roberts, Lecturer	Queen's University, Belfast (Irlanda)
C. Roch-Cunill, Researcher	Vancouver University (Canadà)
Dr. S. Romans-Roca, Lecturer	University of W. England, Bristol (Anglaterra)
Johan Jacobus Roodt, Lecturer	Rhodes University (Sud Àfrica)
Monty J. Roodt, Lecturer	Rhodes University (Sud Àfrica)
Jordi Ros, Researcher	University of California, Irvine (EUA)
M.C. Rosenzweig, Chief Archivist	Reference Center for Marxist Studies, NY (EUA)
Dr. J.P. Rubies, Lecturer	London School of Economics (Anglaterra)
Philip Runkel, Master Archivist	Marquette University (EUA)
Dr. Magnus Ryner, Lecturer	Brunel University (Anglaterra)
E. de Saint-Martin, Lecturer	Cape Town University (Sud Àfrica)
Dr. James Sandham, Lecturer	Oxford University (Anglaterra)
Hamamoto Satoko, Researcher	Kyoto University (Japó)
Fabienne Silva, Bibliothécaire	Université de Genève (Suïssa)
Mary Simons, Visiting Fellow	Queen's University, Ontario (Canadà)
Dr. Carsten Sinner Lecturer	Potsdam University (Alemanya)
Dr. Tove Skutnabb-Kangas	Roskilde University (Dinamarca)
Dr. Nathaniel Smith	Franklin and Marshall College, Lancaster (EUA)
Warren Snowball, Senior Lecturer	Rhodes University (Sud Àfrica)
Dr. Suzanne Spencer, Lecturer	University of Lincoln, Nebraska (EUA)
Dr. Eugen Stancu, Lecturer	Central European University, Budapest (Hongria)
R. Summy, Research Consultant	University of Queensland (Austràlia)
Chris Szejnmann, Reader	University of Leicester (Anglaterra)
E.H. Taddei, Coordinador	CLACSO, Buenos Aires (Argentina)
Dr. Laitia Tamata, Lecturer	University of the South Pacific (Fiji)
Dr. D. Tambakis, Lecturer	Cambridge University (Anglaterra)
Guy Thompson, Reader	University of Warwick (Anglaterra)
Nilda Tincopa Montoya	Defensa Campesina, EDAC (Perú)
T. Tinsley, H. of Communications	(CILT) Bedfordbury (Anglaterra)
Dr. Sergio Torres, Docente	Universidad Javeriana, Bogotá (Colòmbia)
Margaret A. Townsend	Professional Congress Circuit (Barcelona)
Dr. John Turner, Lecturer	Lincoln University (Nova Zelanda)
Dr. L. Twomey, H. of Department	University of Northumbria, Newcastle (Anglaterra)
Dra. Elsa M. Uribe, Coordinadora	Universidad Javeriana, Bogotá (Colòmbia)
Dr. Rogelio Vallejo, Senior tutor	University of Bristol (Anglaterra)
Dr. Viviana Valz, Psicóloga jefe	Comisión de la Verdad (Perú)
F.S.J. Weitenberg	Centrum Rijksuniversiteit, Groningen (Holanda)
Dr. Caragh Wells, Lecturer	University of Bristol (Anglaterra)
Dr. Julia Wells, Senior Lecturer	Rhodes University (Sud Àfrica)
Dr. Anne M. White, Lecturer	Bradford University (Anglaterra)
Dr. Karin Willemse, Lecturer	Erasmus University, Rotterdam (Holanda)
Kate Williams, Lecturer	University of Wales, Aberystwyth (País de Gal·les)
Glyn Williams, Reader	University of Wales, Cardiff (País de Gal·les)
Sylvia Wirth, Bibliothécaire	Bibliothèque de l'Antiquité, Genève (Suïssa)

Apèndix 2

Institucions del Principat de Catalunya que han fet costat a la Comissió de la Dignitat a través de mocions, subvencions, col.laboracions o comunicacions

Parlament de Catalunya

Diputació de Barcelona
Diputació de Lleida
Diputació de Girona

Associació Catalana Municipis i Comarques
Federació de Municipis de Catalunya
Institut d'Estudis Ilerdencs

Consell Comarcal del Montsià
Consell Comarcal del Vallès Oriental

Ajuntaments de les següents ciutats i poblacions:

Albinyana, Alcanar, Alella, Alpens, Altafulla, Amer, Amposta, Arbúcies, Arenys de Munt, Argentona, Artesa de Segre, Badalona, Balsareny, Banyoles, Barberà de la Conca, Barcelona, Begur, Bellcaire d'Empordà, Bellver de Cerdanya, Bigues i Riells, Bràfim, Caldes de Montbui, Calella de la Costa, Cambrils, Campdevàrol, Campllong, Camprodon, Cardedeu, Castellcir, Castellet i la Gornal, Castellnou de Seana, Castellterçol, Castellví de Rosanes, Cervera, Conesa, Creixell, Darnius, El Bruc, El Lloar, El Lluçà, El Pla de Santa Maria, El Poal, El Pont de Vilomara, El Prat de Llobregat, El Vendrell, Falset, Figaró-Montmany, Figueres, Flix, Freginals, Garcia, Gavà, Granollers, Igualada, Isona i Conca Dellà, Jafre, La Bisbal de Falset, La Bisbal del Penedès, La Fatarella, La Garriga, La Roca del Vallès, La Selva de Mar, La Seu d'Urgell, Les Borges Blanques, Les Masies de Roda, Les Masies de Voltregà, Linyola, Llagostera, Llardecans, Lleida, Llers, Maçanet de la Selva, Manresa, Martorelles, Masquefa, Molins de Rei, Mollerussa, Mollet, Montblanc, Montmaneu, Montornès del Vallès, Móra d'Ebre, Nulles, Olèrdola, Olesa, Palafrugell, Palau d'Anglesola, Palau-solità i Plegamans, Papiol, Parlavà, Peralada, Piera, Prats de Lluçanès, Premià de Dalt, Premià de Mar, Puigcerdà, Puigverd de Lleida, Rabós d'Empordà, Rajadell, Regencós, Reus, Riudarenes, Riudecols, Riudellots de la Selva, Riudoms, Riumors, Rocafort de Queralt, Roquetes, Roses, Rubí, Sabadell, Sallent, Salomó, Salt, Sant Bartomeu del Grau, Sant Boi de Llobregat, Sant Carles de la Ràpita, Sant Celoni, Sant Cugat, Sant Esteve de Palautordera, Sant Feliu de Guíxols, Sant Feliu de Llobregat, Sant

Fruitós del Bages, Sant Gregori, Sant Hilari Sacalm, Sant Hipòlit de Voltregà, Sant Iscle de Vallalta, Sant Pere de Ribes, Sant Pere de Riudebitlles, Sant , uirze del Vallès, Sant Sadurní d'Anoia, Sant Sadurní d'Osona, Santa Bàrbara, Santa Coloma de Farners, Santa Coloma de Queralt, Santa Fe del Penedès, Santa Margarida i els Monjos, Santa Maria de Palautordera, Santa Pau, Santa Perpètua de la Mogoda, Santa Perpètua del Gaià, Sentmenat, Sitges, Siurana d'Empordà, Solivella, Sort, Sudanel·l, Tagamanent, Tarragona, Terrassa, Torà, Tordera, Torelló, Torrebesses, Torredembarra, Torrelles de Llobregat, Torroella de Montgrí, Tortellà, Tortosa, Tremp, Valls, Vic, Viladrau, Vilajuïga, Vila-Sacra, Vilassar de Dalt, Vilassar de Mar, Vimbodí, Vinebre.

Apèndix 3

Entitats i organismes que donen suport a la Comissió de la Dignitat al Principat de Catalunya¹⁷

Acadèmia de Bones Lletres, Acció Solidària – IGMAN, Acció-assemblees d'estudiants de secundària, ADAI, associació cultural, Alternativa Baix Gaià, Amics de Cerdanya, Amics de Josep Sunyol, Arxiu Històric Comarcal de Balaguer, Arxiu Municipal de Cambrils, Associació Barcelona 2020, Associació Cultural Grup d'Història del Casal - Mataró, Associació Cultural l'Auca, Associació d'Amics de la Unesco del Prat de Llobregat, Associació dels Amics de la Bressola, Associació Fins Quan?, Associació Llengua Nacional, Associació Lluís Companys Batzordea, Associació per a la Recuperació de la Memòria Històrica, Centre d'Estudis dels Drets Individuals i Col·lectius, Cercle d'Estudis Històrics i Socials Guillem Olivé, Club d'Opinió Arnau de Vilanova, Col·lectiu Imaginem, Col·lectiu L'Esbarzer, Comissió Joan Peiró, Confederació de Treballadors Autònoms de Catalunya, Comissió Obrera Nacional de Catalunya (CONC), Confederació General del Treball (CGT), Contrapunt (Associació Unesco de la Garriga), Cooperativa Cultural Rocaguinarda, Coral Nit de Juny de Palafrugell, Delegació d'Òmnium Cultural d'Osona, Director de l'Arxiu Històric de Girona, Entitat Judeocristiana de Catalunya, Escola de Música El Fil Harmònic, ETHNOS, Festes.org, Fòrum Català pel Dret a l'Autodeterminació, Fòrum Cívic per Catalunya, Fundació Catalunya, Fundació Ferrer i Guàrdia, Fundació Josep Irla, Fundació Nous Horitzons, GCTPFNN (Grup de Científics i Tècnics per un Futur No Nuclear), Grup de Música i Teatre "El Ginjol" de Maçanet de La Selva, Grup de Periodistes Ramon Barnils, Grup de Treball BibCat, Intersindical Alternativa de Catalunya-IAC, Intersindical-CSC, Justícia i Pau de Barcelona, La Bressola, Lliga Anticolonial, Lobby per la Independència de Mallorca, MAPA (Moviment Arenyenc Per a l'Autodeterminació), Osona.com, Plataforma per la Llengua, Racó Català, Radiodifusió Catalana (Melbourne), Revista Alella, Revista Succedani, Salazar Representacions, Servei Civil Internacional, Sindicat Agrícola de Constantí, Sindicat de Periodistes de Catalunya, Sindicat de Professors de Secundària, Societat i Cultura Associativa de Torrelles de Llobregat, Som 10 Milions, Unió General de Treballadors de Catalunya (UGT-C), Vilawe

---

¹⁷ No inclou partits ni grups polítics però sí sindicals.